

आशा नरकाधि
3630
ASIA PACIFIC

मा. ११.

स्वस्ति श्रीमहामुद्रतमूर्तये नमः ॥ ॥ आदिमध्यान्तशून्याय त्रिधा विग्रहधारिणे ॥ ग्रहर्क्षो
दिस्वरूपाय नित्याय हरये नमः ॥ १ ॥ आसीद्विजन्मा कमलाकराख्यः ख्यातः सुरी लो द्विजदेवभक्तः ॥
तस्यात्मजः श्रीहरिपालनामानि संहाराधनसक्तवित्तः ॥ २ ॥ त्रिकंधतः श्रीमान् देवतः श्रीवस
न्त इति नाम्नाः शास्त्राविदो गुरावा न्द्विजगुरुपादार्चने सदा निरतः ॥ वैकुण्ठभद्रस्तस्य सुतो हरिगु
ह्यवररागविन्दकृतसेवा कुरुते गुरोपमुक्तां सदर्प्य शिभास्वती टीकां ॥ इह तावदुच्यकारं भे
निर्विघ्नपरिसमाप्तीमुद्दिश्य स्वेष्वेव देवतानमस्कारपूर्वकं मंगलमावहति ॥ प्रणामात्मना मकथनम
यपिंडानयनं वग्रंथं कृतशक्येनैकैनाह ॥ ॥ नत्वा मुरारे श्वररागरविन्दं श्रीमान्सशनन्द इ
ति प्रसिद्धः ॥ तां भास्वतीं शिष्यहितार्थमाहूराकै विहीने राशिपक्षखैके ॥ १ ॥ नत्वा नमस्कृत्य
कं मुरारे श्वररागरविन्दं मुरनामा कश्चिद्दानं वस्तस्य श्रीः मुरारिः ॥ तस्य वररागरविन्दं पादकम
लमित्यर्थः ॥ श्रीमान् सैतानन्द इति प्रसिद्धः ॥ रातानन्दनामा कश्चिद्दार्ढ्यः प्रख्यातकीर्तिः ॥ पुनः
कथं भूतः श्रीमान् श्रीविद्यतेऽस्मिन्निति श्रीमान् प्रतिष्ठित इत्यर्थः ॥ महतां श्रीमच्छब्दोपादा
नं सार्थकं तां भास्वतीं शिष्यहितार्थमाह इति भास्वत्यास्तीति भास्वान्नादित्यस्तस्य संबंधिनी

संक्षिप्ता

राम ४

कविकालमवधीस्तु गणितमार्गं नववर्षावर्तदेशे
कमादिनेन रातायय २

भास्वती १

भास्वती ॥ अथवा भा प्रकारो यस्य सा भास्वती ॥ शिष्यहितार्थं आह स्यादिदोषग्रस्तानामं कवाहुत्वे
न सिद्धं तपठनमनिच्छतां सिद्धांतौक्तं मतं जिज्ञासूनां शिष्यानां हितार्थं माह ब्रूते ॥ यद्येमांशात्वा
गणिते प्रवीणा भवन्तीत्यर्थः ॥ राके विहीने राशि पक्षरेवैके रिति ॥ कस्मिन्काले राकानामस्येवा
पादिताः ॥ राकानामयमिति व्युत्पत्त्या राकः ॥ कालस्मर्यमाराः सर्वज्योतिः रात्रि विहितः संरक्षेतैत
स्मिन् राके राशि पक्षरेवैके विहीने सति योको वशिष्यते सोऽवगणोऽपि रागे भवति ॥ दशभिः
रातैकं विंशत्यधिके राके गते सति रातानन्दे भास्वती कृतेत्यर्थः ॥ राशि पक्षरेवैके १०२१ इत्यस्य
स्थापनावोप्येकस्था प्रसर्वत्रैव वा मा अवगन्तव्या ॥ अदपि दुस्य सर्वत्र मूलत्वाद्वादादीनां नान्यना
र्थं पद्यशुभागीयः ॥ यथात्पराग्रथरादस्यापि ग्रंथस्य बहुर्थसूचकतामाह ॥ अथ प्रवक्ष्ये
मिहरोपदेशात्तत्सूर्यसिद्धान्तसमं समासात् ॥ रात्रादपिराः स्वरभून्यदिग्यस्तानाग्नियु
क्तौ च रातैर्विभक्तः ॥ २ ॥ अथ अद्यानन्तर्यः ॥ अथानन्तरं अद्यानन्तरं प्रवक्ष्ये कथयिष्ये कस्मा
न्मिहरोपदेशात् ॥ मिहरो वराहमिहिराचार्यस्तस्य गुरुः स्वगुरूपदेशात् ॥ अथवा मिहरोप
देशात्सूर्योपदेशात्सूर्यसिद्धान्तज्ञानादित्यर्थः ॥ तत्सूर्यसिद्धान्तसममिति ॥ भगवता श्रीसूर्येण
मयं प्रतिष्ठापितमुक्तं तत्सूर्यसिद्धान्तेन समं तुल्यं गणितमहं प्रवक्ष्ये यदि तत्समं तदानी

कलेन

भावगतव्याः ॥ एव
सन्पत्रा

विदुः

स्वरभूयदिग्योपपत्तिर्यथा ॥ सिद्धांतोवर्धभुक्तिपथाखे सौरवर्षे १११५।३१।३० एतेरष्टशताः ८०० वर्नेषु स्थानेषु गुणिने सर्वत्र यद्योपपत्तिपरिपोषयेत्स्वरभू-
यपत्तिः १००१ ॥ १२१ ॥ ५

भा. ६.
२

तदेवास्तु ॥ किमनेनेत्याह ॥ समासं शेषात् ॥ तद्वद्वतरमिदमल्पतरमिति ॥ ग्रहाणां तत्र ग्रहाणां दि-
नाफलेन तत्तुल्यमित्यर्थः ॥ समासादिति ॥ समासोक्तेन ग्रहणमु खतां प्रदर्शयति ॥ तथा चोक्तं ॥ स-
मासोक्तशास्त्रस्य मुख्यं ग्रहाधारणमिति ॥ समासोक्तानां गणितग्रंथेभ्यो सगौरवत्वमपि
प्रदर्शितं ॥ शास्त्रादपि तद्वत्स्वरभूयदिग्य इति ॥ ततः शाकः शशिपक्षरेवेकैर्विहानः शेषोऽपि रा-
स्वरभूयदिग्यः कार्यः दशभिः शतैः सप्तभिर्दधिकैरित्यर्थः १००१ ॥ ततस्तानां गिमुक्तः कार्यः
त्रिभिः शतैरेकोनपंचासैर्दधिकैरित्यर्थः ३४८ तानां संगितशास्त्रोक्तैकोनपंचासत्ततोऽष्ट-
शतैर्विभक्तः कार्यः अष्टशतैरित्यर्थः ८०० ॥ अथ वारादिभुक्तिरविभ्रवानयनमाह ॥ हृत्त्वं न-
गैः शेषितमंगमुक्तं सूर्यादिसंवत्सरपातकः स्यात् ॥ शेषं हरे प्रोक्तं यथा गाजा हृत्त्वं रवेरीद-
यिको भ्रवः स्यात् ॥ ३ ॥ ततो अष्टशते भागे यध्वं तन्नगैः सप्तभिः शेषितं यध्वं तदंगमुक्तं य-
द्विर्दधिकं हूं शेषसूर्यादि आदिषादिः संवत्सरपातकः स्यात् भवेदिति ॥ सम्वत्सरप्रथमदिन-
स्य सखाधिपतिर्भवतीति सम्वत्सरपातकः उच्यते ॥ यस्मिन्दिने मेघरविस्तस्याग्निमदिनस्य वा-
र इति ॥ अत्रास्मिन्नेवार्थे कश्चिदाह ॥ यः पातकः पूर्वमिहागतस्य सखावारो भ्रववासरः स्या-
त् ॥ तस्मात्पुरस्ताद्गुणिताधिवारस्तिथिश्च तद्वत्कथिताः स देवेति ॥ सप्ताधिकं द्विशतवर्तमाने

रामः
२

भुविर्विशो घ्याग्निमसर्वभुविः ॥ नभुध्यते वा ष्टशतप्रदेया तदापि भुव्याग्निमभुवितुल्या ॥ नमेष शंक्रान्तिदि
 नस्यतिथिस्तुत्याद हर्गो न देवायाति ॥ अत्रैतदादिगणितवारमारभ्य सम्वत्सरं यावद्द्वारा नगरा येता
 तत्सूर्यादितः अंगमुक्ते सप्तोपरिवेदवतितदा सप्तभिर्विभज्य मयदवशिष्टं स एव पातको भवति ॥ रोषं हरे
 त्रोद्यति ॥ रोषं षष्टशतभागशोषं हरे हारं के षष्टशते ८०० त्रोद्य शोध्य भुविः स्यात् ॥ अथ यद्यष्टश
 तैर्विभक्ते किमपि नावशिष्टं तदा षष्टशतसंख्या के व भुविः कार्यः ॥ तदुक्तं ॥ यदान रोषो षष्टशतैर्विभ
 क्ते भुविस्तदा षष्टशतैर्विधेयाः ॥ खभूत्य नागेषु ८०० तदा गजाणां १०८ त्वं रवे रोदयिको ध्रुवः स्या
 दिति ॥ सा भुविः पृथक् द्वितीयस्थाने धृत्वा गजाणां त्वं रवे रोदयिको ध्रुवः स्यादिति ॥ पृथक् स्या
 भुविः षष्टभिरधिकेन शतेन १०८ भागमप हृत्य शोषं षष्ट्याः ६ संगुण्य पुनरष्टोत्तरशतेन भागांस्तस्या
 न द्वयं फलं रवेः सूर्योदयकाहिको ध्रुवो ध्रुवकः स्याद्वेदिति ॥ रवेरित्युपलक्षणां भावत्वां वद्व्या
 दयोर्वेधवारिकाः सूर्योदयकाहिका एव ज्ञातव्याः ॥ सम्वत्सरपथं तस्यां कस्य निश्चयत्वात् ध्रुवसं
 रासप्तोत्तरशतद्वयेन २०७ हीना भुविः ॥ अग्निमसंवत्सरस्य भुविः स्यात् ॥ यदीहीनो न स्यात् तदा ष
 ष्टशतानि ८०० संयोज्य हीनयेत् ॥ यं यं यं शतकलाधिके नैके नो रोन ११५५ हीनो रविध्रुवस्य द्य
 दिनहीनस्या तदा वगुर्विशतकलाधिकसप्तगा १२४ संयोज्यः ॥ अत्रोदाहरणम् ॥ अत्रैतदा कः १४५५

विस्

उक्तं ॥ रवोऽशो घ्याः शरवारसांशं न भुविते वज्जिनसप्त १२४ सांशाः ॥ एवं क्रमेणैव न संश्रया ध्यावर्षेऽवर्षेण भवन्ति नाराः ॥ १॥ २

शरिपक्षखैके १०२१ एमिरंके विशोधय जातं ४३४ एतद्वपिडं. स्वरभून्पदिभिः १००० संगुणय जातं ४३४
 १०३८ तानाग्निभिः ३४८ पुंक्तं ४३४३८ अष्टशतै ८०० विभज्या पं ५४६ अस्पसप्रभिर्विभज्य शेषं ०
 अंगयुक्तं जातं ६ सूर्यादिषष्टः भुक्त्वा सरो हव्यः अस्मिन्न वे भुक्त्वा सरादितो वा सरस्य गराना
 कार्याः ॥ अष्टशतभागशेषं ५८७ भागहारे ८०० शोधय जातं २१३ एषा भुक्तिः पृथक् २१३ गं जा रा
 १०८ एमिर्लेखं ११५८ एतत्स्थानद्वयं एवैः सूर्यस्योदयकाहिको ध्रुवो जातः ॥ अथ मध्यविधोरान
 यनमाह ॥ ॥ सरस्त्रनिघ्नः खविधूनि तोधः खसिद्धभागो न भवक शेषः ॥ खपंच संयुक्तदरा ध्रुव
 द्विभ्रुद्राष्टभागो भ्यधिकः शरांकः ॥ ४ ॥ शारखाद्वपिरासं सहस्रैकेन १००० गुणानि यः खविधूनि तः
 तत्र मध्ये दशभिस्तु नितः कार्यः द्विष्टः कार्यः खशिद्धभागः खविधुः सिद्धाश्चतुर्विंशतिः यत्वारिंश
 दधिकशतद्वये २४० भागो हार्यः ॥ ५ ॥ अंशकमुपरिस्थितां के शोधयेत् ॥ पुनः भवकैः शपुर्विंश
 तिशतै २१०० भागः शेषमेकानेस्थापयेत् ॥ एवं खपंच संयुक्तेनेति ॥ भुक्तिः स्थाप्या ॥ तत्र मध्ये पंच
 शत ५० संयोज्य पुनः दशभिः १० गुणयेत् ॥ ६ ॥ डाष्टै रेकाधिकेनाष्ट भ्य ८९ भागा प्रमेका सथा
 पि न भवक शेषां के संयोज्य समध्यविधु ध्रुवको भवति ॥ मध्यविधो ध्रुवके एव न वै ८० भागा
 प्रं सेकं कृत्वा मे सुसंक्राति दिनस्य तिथिराधाति पुनः खनव शेषां के भागं मेघशंकमरा तिथेर्ध

टिर्भवति ॥ तत्तुक्तं ॥ भवक्रोशं खनवाप्रभागः सैकोर्कसंक्रांतितिथिश्चयैत्रे इति ॥ प्रकारान्नरमाह ॥
 अयोभवप्रः पथ गार्क हीनः खगैक हव्वेन युतः खरामैः ॥ हव्वधाधिमासस्य तु योस्य रोषः सैको
 र्कसंक्रांतितिथिश्चयैत्रे इति ॥ अस्योदाहरणं ॥ अद्यपि ५४३४ सहस्रेकेन १००० गुरिते जातं ४३४०
 ०० खविधु १० अने नोनी कृतं जातं ४३३८८० खसिद्धे २४० भागा प्र १८०८ रोषं १० सव्याः ६० संग्रह
 जातं ४२०० पुनर्भागा प्र ७ एतद्व्यं स्थान द्वयं १८०८ उपर्येके संशोध्य जातं ४३२१८१ ४३ भवक्रैः ४००
 रोषितं जातं १८१ ॥ खपं वसं युक्तेति ॥ भुक्ते २१३ खपं व ५० समिर्मुक्तं जातं २३ एतद्वरा १० गुरितं जा
 तं २३०० वन्दाष्टे ८१ भागा प्र ३२१२ एतदुपरि भवक्रोशोकेऽस्मिन् १८१ ॥ संयोज्य २१४११ एत
 देवमध्यविधुः क्रवकं जातं ॥ अथ वन्दाखराण्यं विधुः क्रवार्थं वन्दकेन्दानयनमाह ॥ ॥ रुद्राहतो
 वेदयुतस्त्रिवेदशेषश्चतुःषष्टि गुरो रदाख्याः ॥ पथ कखरागा प्र युते तुकेन्दे भुध्यष्ट भागा यन
 खां रायुक्तः ॥ ५ ॥ राख्रादपिं डो रुद्रै रेका दशभिः संग्रह्य वेदे भवतुर्भि ४ युक्तं कार्यं ॥ त्रिवेदशेषः
 त्रिवत्वारिंशदि ४३ रोषितं कार्यं ॥ यतुर्षव्या ६४ संग्रह्य रदाख्याः द्वात्रिंशता ३२ युक्तः कार्यः
 खरागा प्र युगिनुकेन्द इति खरागे १०० सप्तमुपरि योजयेत् ॥ भुज्जभागा भुद्रुः स्थाप्यः ॥

लब्धं वदतारद ३२ मेक केन्द्रं ॥ गिनंदरोषोपादस्य के स्यात्वरामहानरवस्ववेदपं॥ कार्पण
दावं ५ मश अपानः यो वदंदात्तुनरंग वंदै ॥

भा. टी.

४

तत्राष्टमिः ८ भागा प्रमुपरिसंयोज्य नरवांशमुक्तः अर्धं अर्धं वृन्दं स्थाप्य नरवांशे विंशत्या
भागा प्रमुपरियो जयेत् इन्दुकेन्द्रं अर्धं ध्रुवको भवति ॥ सकेन्द्रं ध्रुवो कस्या न द्वयं स्थाप्यं
एकस्तुकेन्द्रे शत घ्रातिपयः प्रदेया इत्यत्रापेक्षासीयः ॥ अथ देवास्माश्चन्द्रध्रुवो भव
ति ॥ अत्र यदि त्रिवेदशेषो न स्यात्तदा ॥ द्विंशत्वरवागा प्रफले न योज्यः ॥ तदुक्तं ॥
त्रिवेदशेषे तु यदान किं विष्कविं तुषष्टि गुरास्त्रिवेदां ॥ अमेरा तस्मिं रदमेव देयं
भुव्यष्टभागा वनरवांशमुक्त इति ॥ अस्थो दा हरणाम् ॥ ॥ रास्त्राव्दपिरा ४
३४ रुद्रैः १२ संग्रहपजातं ४३४ वेदैः ४४ पुंत्ते जातं ४११८ त्रिवेदशेषस्त्रिवत्वा
दिंशता ४३ विभाजितशेषे जातं ५ तद्वतुः षष्ट्या ४४ गुरां तं जातं ३२० रुद्रैः ३२
पुंत्तं ३५२ पृथक् ३५२ खरवागे १०० भागा प्रं ०१३० तदुपरि वन्दुकेन्द्रे संयोज्य
ध्रुवक्षेपकाः ॥ रविध्रुवेशो ध्रुवपंचवारो ११५५ अर्धं पुनिर्वा मकुनंदस्वामि २१०१३०॥ नंदगवडकाष्ट ६७८१८ पुनेंदु
केन्द्रयोर्मांकपक्ष्या पुगनेत्र २८०१२४ घाते ॥ १॥

राप्र ४

४

केन्द्राद्रवद्यादिषु नेत्रचन्द्रे ह्यधो नितो मध्यवि-
धुः क्रवः स्यात् ३

भागां ०।३० तदुपरि चन्द्रकेन्द्रे संयोज्य जातं ॥ ५२ ॥ ३० शुद्धि २९३ अस्याष्टमि ८ भागां २६।३९
उपरि ग्रहे संयोज्य जातं ३९५।७ अथ हन् ४३४ नश्ये २० भागां २९।४२ एतदपि ग्रहे संयोज्य
जातं ४००।४२ एतदेव केन्द्रक्रवको जातः ॥ ५ ॥ अथ मध्यविधुः क्रवानयनमाह ॥ केन्द्राद्रवद्यादिति
द्विस्थात् केन्द्रक्रवका द्वे ९९ गुणितादिषु नेत्रचन्द्रे ९२५ भागां मध्यविधौ संशोध्य मध्यविधुः क्रव-
को भवति ॥ अयमर्थः ॥ इन्द्राहतेत्यादि प्रागानीतं केन्द्रक्रवकं भवेत् रेकादशभि ९९ सं गुण्यः इषु नेत्र-
चन्द्रेः पंचविंशत्यधिकशतैर्केन ९२५ भागमपहत्या प्रमध्यविधौ संशोध्यः मध्यविधुः क्रवको भव-
तित्यर्थः ॥ यदि लुखां कस्य कचिद्वाहुल्या हनितं शशां को न भवति तदा येनां केनः शशां केनेषित-
समेव सप्तविंशच्छतात्मके २७०० भवन् शशां कसंयोज्यः इषु नेत्रचन्द्रे लुखां शशां केहि नयेत् ॥
अस्योदाहरणं ॥ केन्द्रक्रवके ४००।४२ भवेत् सं ९९ गुण्य जातं ४४०८।५६ इषु नेत्रचन्द्रे ९२५ भागां ३
५।९६ मध्यविधौ २९४।९९ अत्र मध्यविधुः क्रवको निते जातं ॥ ९७८।५५ एतदेव चन्द्रक्रवकं जातं ॥ ६ ॥

अतः ॥ केन्द्राद्रवद्यादिषु नेत्रचन्द्रे न लुखां नेत्रचन्द्रे २७०० भागां देया ॥ ततः अमे मध्यविधौ संशोध्य एवं क्रमेण मध्यविधौ च स्यात् इति ११ ॥

पात शरघो नगनेत्र युक्त स्त्रिनन्द शोको गगनांग निघ्नः ॥ द्विरिन्दुरामा प्रखरौ हीने सांशो वृन्द
नरंग वन्देः ॥ ६ ॥

भा. ८

५

अथ चन्द्रसूर्यग्रहणोपयोगिभ्यां चन्द्रसूर्यकुवकनिरुपसर्गा नरैः पातकुवकमाह ॥ पात शरघो इति
॥ शास्त्रादपिराडः शरैः पंचभीः ५ संगुण्यः नगनेत्रे सप्तविंशत्या २७ संयोज्य पश्चात्त्रिनन्दे ॥ ६३
शेषितं कर्तव्यः सप्तशेषः पश्चात् ६० गुणानियः ॥ द्विरिन्दुरामा प्रखरामहीन इति ॥ ततः पश्चात्गुणि
तौको द्विस्थः कार्यः ॥ इन्दुरामैरेकत्रिंशता ३९ भागमपरित्याप्तमुपरिस्थितां के शोधयेत् ॥ तत्र
मध्ये खरामहीनः ३० कार्यः ॥ सां दृष्ट्या तु नरंगवन्दे रिति ॥ अदृष्ट्या तु गवन्दे रिति ॥ १६ वि
भज्या प्रैहै संयोज्यः पातकुवको भवति ॥ अत्र यदि त्रिनन्दशेषो न लभ्यते तदा चतुर्गुणं वा शङ्कता
५४०० धृत्वा खरामहीनं तदेव कार्यं ॥ पश्चाददृष्ट्या तु गवन्दे रिति भागात् ॥ उपरिस्थितैको योज्यं चतु
र्गुणं वा शङ्कते न शेषः ॥ शेषं पातकुवको भवति ॥ तदुक्तं ॥ त्रिनन्दशेषो ६३ यदि शून्यके स्यात् खराम
हीनः ३० खखवेदपंच ५४०० ॥ कार्यं सदा चानुमसः सपातः सां दृष्ट्या तु नरंगवन्दे १६ रि
ति ॥ अस्योदाहरणं ॥ शास्त्रादपिराडं ४३४ शरैः ५ गुण्यं जातं २१०० नगनेत्र २७ युक्तं जातं २१२७

अथ
गगनांग निघ्न द्विरि
न्दुरामा प्रैहै संयोज्यः

राम ४
५

रविपुत्राशोधकपंचवाणे १५५५ वंदेयुतोयोमकुनंस्वामि ६१०१३० ॥ नंद्राद्रिष ६५५ ६७६ ॥ पुनेवके देवोमो कपक्षगणनेत्र २६०१३३
 पाता ॥ लसपुनन्द ७०१ ॥ चंदेपुनकासपानवा २०० ॥ अद्रिजदामुनो ॥
 परारिग

निका १

भा. ८८:
 ६

प्राक्स्वदेशयोजना निवारणे ॥ संगुणपः रसे ६ भागा पान्यंगन श्वै २०६ हीना धिकार्योणि अयम
 र्थः ॥ अवन्ति देशात्पश्चात्प्राक्स्वदेशपर्यन्तानि यानि सुता नियोजनानि भवन्ति ता निवारणेः पंच ५ भि
 संगुणपः रसे षड्भि ६ भागा पान्यंगन श्वैः षड्भिरधिके शत द्वय २०६ अवन्त्यात्पूर्वदेशे युक्तं कार्यः प
 श्चिमे हीन मिति ॥ तत्र मध्ये कुवेदै रेकचत्वारिंशता ४९ विभज्या पानिस्वदेश विषुवच्छाया गुलानि
 भवन्ति ॥ स्वदेशविषुवच्छायाः षष्ट्या ६० संगुणपः पंचर्तु दशान्न रित्ता कार्याः ॥ पंच षष्ट्या धिक शत द्वये
 रित्यर्थः ॥ गति वि ति ॥ तयो रंतरं पृथक् पृथक् स्वकीय स्वकीयः ग्रह भुक्त्याः संगुणप शतेन १०० वि
 भज्या पं स्वकीयं स्वकीयं देशान्तरं फलं भवति ॥ तत्फलं अवन्त्यात्पूर्वदेशे युक्तं कार्यं ॥ पश्चिमे ही
 न मिति ॥ सूर्य शशांक केन्द्रे रेत देशान्तरं भवति ॥ सूर्य शशांक केन्द्रे रित्युपलक्षणमात्रं ॥ प्रति ग्रहस्य
 स्वस्व भुक्त्याः पंचर्तु दशान्न रित मंक संगुणप शतेन १०० विभज्य लब्धं ग्रहस्य स्वकीयं स्वकीयं देशान्तरं

राम ४
 ६

फलं भवति ॥ धनं अरां च पूर्ववत्कार्यं ॥ ॥ ॥ अथान्यमतेन देशान्तरानयनं ॥ तथा च खंडखाद्यके ॥
 उज्जयनीयाम्पोत्तरेश्वायाः प्रागृणंधनं च पश्चात् ॥ देशान्तरे भुक्तिवधात् खखाद्यवेदे ४८०० कलाद्या
 तं ॥ रेखातोयावद्वियोजनैः ॥ पूर्वरागपरैराः स्वदेशात्तावद्वियोजनैः प्रत्येकं ग्रहभुक्तिं गुणायै ॥ एवं देशान्तर
 भुक्तिवधात् देशान्तरयोजनरुतां ग्रहभुक्तिं खखाद्यवेदे विभजेत् ॥ अष्टचत्वारिंशत् शतैः ४८०० रित्यर्थः ॥ ल
 खं फलं लिप्तादितश्च प्रागृणंधनं पश्चादिति खखंडखाद्यकाभास्वत्यां धनमरां च विपरीतं कार्यं ॥ रेखापूर्
 वभागे ग्रहे धनं कर्त्तव्यं ॥ रेखापश्चिमभागे अरा मिति ॥ एवं कृते देशान्तरसंस्कृतः स्वदेशे भवति ॥
 अथ केचित्सते प्रागृणंधनं पश्चादिति ॥ शतानन्देन पुरुषोत्तमदेशे भास्वतीकृताः पुरुषोत्तमदेशात्
 पूर्व अरां कार्यं पश्चिमे धनमिति ॥ इतीह कल्पान्तसमो भवस्यादिति ॥ इह भास्वतीकरणे ग्रंथा
 रंभकालात्कल्पसमाप्तिपर्यंतं समान एव भवति ॥ ॥ अथ देशान्तरस्योदाहरणं ॥ अवनती
 देशादुत्तयोजनानि १०० वारौ ५ संगुण्य जातं ५०० रसे द्भीगा प्ल ८३।२० अंगन खे २०६ अबन्त्यात्

स्वदेश

शु

भज

एवंप्रतिग्रहस्यस्वकीयस्वकीयमुक्त्या पंचर्तुदशांतरितमंकं संगुण्य शतेन विभज्य च ग्रहस्य स्वकीयं देशान्तरफलं भवति ॥ १५ ॥

भा. टी.
७

वर्देशात्वात्संयोज्यजातं २८८। २० कुवेदै ४९ भागा पृं ७। ३ शेषा विषुवच्छायां षष्ठ्या ६० संगुण्य ४२३ पंचर्तु
दशै २६५ अनयोरंतरं १५६ विभक्ति ७ अनेन संगुण्य जातं ११०० दशतेना १०० पृं ११ अस्य षष्ठ्या ६० भा
गा पृं ०। ११ एतत्सूर्यस्य देशान्तरं ॥ ॥ चन्द्रभूक्ति २० अनेनांतरं १५६ संगुण्य १५६० दशतेना पृं १५६
षष्ठ्या ६० पृं २। १२ एतच्चन्द्रदेशान्तरं ॥ केन्द्रभूक्ति १०० अनेनांतरं १५६ संगुण्य १५६०० दशते १०० ना पृं
१५६ षष्ठ्या ६० पृं २। ३८ एतत्कैन्द्रदेशान्तरं ॥ ॥ इति जीवगन्तात्मजवलभद्रदैवतविरचितायां भा
स्वतीटीकायां बालवोधिण्यां तिथिर्वादि कार प्रथमः ॥ १ ॥ ॥ अथ ग्रहक्रवाधिकारो व्याख्याय
ते ॥ ॥ तद्वर्ष शुभाशुभफलसूचकं ल्या नोपैक्षनीयं प्रथमं वर्षाधिपमाह ॥ ॥ शास्त्रादिसौराद्याग राम ४
णादिति ॥ शास्त्रादौ आरंभकालात् ये सौराद्यागणाः करणादपिराजाः ॥ तस्माददृष्टिराजात्कलेर्वा अथ ७
वाकलिगतवर्षात्स पृ ७ मि भागा पृं त्याज्या ये शेषांकास्ते भुक्तेन्दुवायस्य तिसूर्यसौम्यशनेश्च रा
कास्त्रादिसौराद्यागणात्कलेर्वा वर्षाधिपाः सप्तहतावरोषाः ॥
भुक्तेन्दुवायस्य तिसूर्यसौम्यशनेराशंकमशो भवन्ति ॥ ३ ॥

कले ७

शाकोनवा द्विन्दु क्षरा नुयुक्तः कहे भवत्पदग रास्तु दत्तः ॥ विम
नभो लोचनवेद हीनः शास्त्रादपिराडः कथितः स एवेति २

रांक्रमेण वर्षाधिपतिः स्युः ॥ एकशेषे शुक्रो वर्षाधिपतिः द्वाभ्यां इन्दुः त्रिभीर्जिवः चतुर्भीर्मुख्यः पंचभीर्सौम्यो व
धः षड्भिः शनैश्चरः सप्तभिरारोभो मः ॥ ॥ इति कलिगतवर्षानयनं यथा ॥ शाकोनवा द्विन्दु क्षरा नुयुक्ते
ति ॥ विक्रमशार्केनवा द्विन्दु क्षरा नुभिर्युक्तकार्यः ॥ एकोनाशिर्यधिकैरेकत्रिंशद्वै ३१७६ रित्यर्थः
॥ गतकले दवेद द्विचत्वारिंशद्वै हीनः शास्त्रादगणस्य दिति ॥ देशमूहो भवति ॥ स एव गतकलिर्वि
यन्नभोलोचनवेदैर्हीनकार्यः ॥ द्विचत्वारिंशद्वै ४२०० रित्यर्थः ॥ शास्त्रादगणस्यादिति ॥ अनेन
प्रकारद्वयेनानितो वर्षाधिपतिः सूर्यसिद्धान्तोक्तवर्षाधिपतिः समो भवति ॥ तस्मिं वर्षपतौ रूपं १
संशोध्यः ॥ सूत्रेन्दुवाच सात्यादिक्रमेण खराडखाद्यकतुल्यं स्यादिति ॥ अथ वा खराडखाद्यके ॥
राष्ट्रपञ्चिभव ११२१ हीनाद्युगणात् खर्वगिति ३६० भीजितादाप्नोति ॥ त्रिघ्नं ३ शोकं १ मुनिभिर्भक्तं शा
वरां वर्षाधिपोक्तो दि ॥ अत्र केचिन्मते अदगणा सप्त ७ भक्तावशेषे त्रयं ३ योज्यं ॥ मासं मानयने पुनः

अथोर्क निघ्नो रविमाससुतः सप्तावशेषारविमासनाथाः ॥
राभुक्रसूर्यारसुरेयसौरिविवायुगात्सावनमासतोमे ॥३॥२

मेषाघ २

भा. ध. ८ सप्तशेषावशेषेपंचयोज्ये ॥ तदुक्तं ॥ समागते वर्षपतौ प्रदद्यात्त्रयं ३ तथा पंचय मासनाथाः इति ॥ अथ मासाधिपानयनमाह ॥ अथोर्क निघ्नो रविमाससुतः सप्तावशेषारविमासनाथाः इति ॥ राशिराशे भोगा भवति इति ज्ञेयं ॥ मेषाद्यतित मासस्यां क संख्या तत्र योजयेत् ॥ तद्यथाः मेष १ वृष २ मिथुन ३ कर्क ४ सिंह ५ कन्या ६ तुला ७ विष्णु ८ धनु ९ मकर १० कुंभ ११ मीनः १२ इति सप्तभिर्भागा प्रेत्याज्यं ॥ शेषाद्भागशेषांकाद् विमासनाथाः ज्ञेयाः ॥ ते चः शुक्रः सूर्यारसुरेयसौरिविवायुगात्सावनमासतोमे ॥ एकशेषे ज्ञेयः बुधो मासाधिपतिः द्वितीयः शुक्रः त्रितीयः रविः चतुर्थी भौमः पंचमै गुरुः षष्ठेः शनीः सूर्यो चन्द्रः एवं क्रमेण सौरमासस्याधिपा भवन्ति ॥ युगादिति ॥ युगात्सावनमासपानयनं कार्यं ॥ भास्वत्या सौरमासाद्वर्षं मासपानयनं कथयन्ति ॥ मासपानयने च ॥ शशिशुनी १ हीना त्रिंश २ विभाजितफलमहर्गणादिगुणं ॥ सैकं सप्तविंश भक्तं सावर्णमासाधिपोर्कादि ॥ सूर्यसिद्धांते यथा ॥ मासाद्ये कथितं ॥ पावनमासतोमेपि ॥ अन्येन वृषगुप्तादयः ॥ सावनमासाद्वर्षमासपानयनं

राम ४

८

स्व २
दिनसंख्यापुं द्वित्रिघ्नं ३२ रूप १ संयुतं ॥ स प्रो १ धत्तावशेषौ नु विज्ञेयो मासवर्षयौ ॥ प्रयोजनं चानयो
कालवेला नयनं श्रीपतिनोक्तं ॥ पादस्ववर्षे थपलं मासेपक्षे स्वकीये चरणे न रूपमिति ॥ ॥ अनयो
दाहरणं ॥ अद् पिराड ४३४ अस्य सप्तभिः शेषिते शेषं १ शुक्रेन्दुवाचस्पति इत्यादिना सप्तमो भौमो व
र्षाधिपतिर्भावेति ॥ कलिगतवर्षाणि ४६३४ अस्य सप्तभिर्विभज्य शेषं १ एतदधिभौमो जातः ॥
शरणाश्रिभवहीनेत्यादि स्वराड्वाचके ॥ दिनगणः ३१००४० शरणाश्रिभवै ११२९ रेभिर्विहीनं जातं ॥
३१६९९ स्वर्त्वेग्निभि ३६० भागापुं ८७७ त्रिघ्नं २६३९ सैकं २६३२ मुनिः शेषं १ सूर्यादिगणनया सौ
रोवर्षाधिपतिर्जातः ॥ अद्दृष्टन्दभावे वर्षाधिपतौ १ रूप १ संशोध्य जातं ६ शुक्रेन्दुवाचस्पतित्यादिनां
षष्ठः सौरोवर्षाधिपतिर्जातः ॥ ॥ अस्योदाहरणं ॥ अद्दृष्टन्द ४३४ एतदर्थे १२ संगुण्य ५२०८ जातं
रविमासेनैकेन युक्तं जातं ५२०८ सप्ताव १ शेषितं शेषं जातं १ शुक्रसूर्यारसुरेज्यसौरि इत्यादिना

अथः पृथक् खेरागुणैरागामां कलत्रेन्द्रियमुद्रपुतः॥
तत्त्वकीं शेषादिपुत्रिर्गुणादिहृदयानिरोधो गिरसः समां स्युः॥३॥३

भा. टी.

८

प्रथमो १ बुधवैशाखमासस्य मासाधियोर्जातः॥ कलेर्गतवर्षाणि ४६३४ एतदर्के १२ संगुण्यजातं ५५६०८
रविमासेनेकेन १ युक्तं ५५६०८ सप्ताव ७ शेषितेशेषं १ एतदपि प्रथमो १ बुधोर्जातः॥३॥ ॥ अथ प्रभवा
दिषष्टीसप्तसरानयणमाह॥ ॥ अथैव पृथक् खेरोति॥ शास्त्रादपिराशिद्विस्थः कार्यः॥ श्वेशागुणाद
शाधिकशतै ११० गुणानीयः॥ सरागरामांकलत्रः नवसहस्रैस्त्रिभिः शतैः पंच सप्ताधिकैः २३७५ भाग
महत्या प्रउपर्यदपिराशि संयोज्यः तत्रमध्ये पुनः इन्द्रियचन्द्रेः पंचदशभि १५ युक्तं जातं॥ तत्त्वस्थि शो
षादि ० ति॥ तत्रमध्ये षष्ट्या ६० भागा प्रत्याज्यः सेषांकसंख्यः प्रभवादिसंवत्सरो भवन्ति॥ तानि च प्रभ
वादिनी लिख्यन्ते॥ ॥ प्रभव १ विभव २ शुक्ल ३ प्रमोद ४ प्रजापति ५ अंगिरा ६ श्रीमुख ७ भाव ८
प्रवा ९ धाता १० ईश्वर ११ बहुधान्य १२ प्रमाथी १३ विक्रम १४ वृष १५ वित्रभानु १६ सुभानु १७ तारणा
१८ पार्थिव १९ व्यय २० सर्वजित् २१ सर्वधारि २२ विरोधी २३ विहृतः २४ श्वर २५ नन्दन २६ विजय

राम ४

८

२० जय २१ मन्मथ २२ दुर्मुख २३ हेमलंब २४ विलंबी २५ विकारी २६ सर्वरी २७ प्रव २८ शुभकृत् २९ शोभ
न ३० क्रोधी ३१ विश्वात्मसु ३२ पराभव ४० प्रवंग ४१ कीलक ४२ सोमा ४३ साधारण ४४ विरोधकृत् ४५ प
रिधावी ४६ प्रमाथी ४७ आनन्द ४८ राक्षस ४९ अनल ५० पिंगल ५१ कालयुक्त ५२ सिद्धार्थ ५३ रौद्र ५४
५५ उर्मति ५६ उन्दुभि ५७ रुधिरौघ ५८ सौक्ष्म ५९ क्रोधन ६० क्षयकृत् ६१ हहस्पतेर्मध्यं राशिभोगात् ॥
एतेष्वष्टिसंवत्सराणां पंचकेनैको युगं स्यात् ॥ यत इषुभिर्युगा निश्चिती ॥ संवत्सरे पंच ५ भिर्भागमपह
त्या प्राणि वृहस्पतिर्युगा निभवन्ति ॥ तेषां द्वादशयुगानां अक्षिपतयश्चरत्तमालायां यथा ॥ विष्णुजी
वदेहृणां त्वष्टा हिर्बुधा पितरः विश्वे सोमश्चेन्द्रज्वलनौ ॥ नारायणश्चावन्त्यश्चभग इन्दुज्वल
नौ शक्राग्नि ॥ नासन्त्यौ अश्विनी कुमारौ ॥ शेषां गिरि समांस्यु रिति ॥ पंच ५ भिर्भागे ह्येते यं तेषां को व
र्तते तानि वर्तमान युगस्य गतवर्षाणि भवन्ति ॥ तानि च ॥ संवत्सर ९ परिवत्सर २ इडावत्सर ३ अ

म ४

राको ३

भा. टी.
१०

४४

उवत्सरः ४ इवत्सरः ५ इति संवत्सरोऽग्निः परिवत्सरोऽर्क इडापतिः शीतमयुषोमाली । प्रजापतिश्चा
प्यनुवत्सरश्च इवत्सरश्चैलसुतापतिश्च इति वैराहमिहिरैरावर्षाणामधिपतयः ॥ कथितः ॥ सरागः
रामांकै ६३७५ भागो ह्येते यान्येका निशेषानि भवन्ति ॥ ताराणि वर्तमानवर्षस्य मासाद्यानयनाथं द्वाद
शभि १२ संगुण्यः शरागरामांकै ६३७५ भागा पूर्वा मासा भवन्ति ते च संवत्सराणां मधःस्थाप्यं ॥ मा
ससैषां दिनार्थः त्रिंशद्भि ३० संगुण्यः शरागरामांकै ६३७५ भागा प्रादिवसा भवन्ति ॥ ते च मासां म
धःस्थाप्य दिनशेषं चैषं षष्ट्या संगुण्यः शरागरामांकै ६३७५ भागा प्राघटिका भवन्ति ॥ ते च
दिवसानामधःस्थाप्या घटिका शेषं च षकात्पथः पुनः षष्ट्या ६० संगुण्यः शरागरामांकै ६३७५
भागा प्राचषा भवन्ति ॥ ते च घटिकानामधःस्थाप्याः ॥ त्रयोपपत्तिः ॥ तथा चरत्तमालायां ॥ राके
त्कालं पृथगाकृतिघ्नं २२ राशोकनन्दा श्रियुगे समेत ४ २५ ॥ शरादिवश्चिन्दु १८७५ हतं सः

राम ४
१०

ममवत्तारादि वञ्चेदु १८ ७५ पंचगुणितः शराग समंकमिता ८३७५३३

लुब्धः प्रह्लादो शेषे ६० प्रभवा दयोदां ॥ इति श्रीपतिना प्रभवां द्योदाना मानयनं क्रमं कृतः ॥ शता
नन्देन पुनरेतानं कान्यं च गुणी कृत्य युगा आनीता ॥ तद्यथा ॥ आकृति १२ एतत्पंचगुणितं श्वेश
११० भवत्सोमाद्या नयने श्रीपतिना सह संवादः तदर्थं द्वेपकमारु ॥ अद्दे श्वेश ११० गुणी देया
पंचवन्द्रेषु लोचना २५१५ ॥ भास्वती करणे प्रोक्ता संमतिमिहिरौदिता ॥ ॥ अथ द्वेपकोपपत्तिमा
रु ॥ ॥ यस्मिं वर्षे शतानन्देन भास्वती कृताः तस्मिं वर्षे एकविंशत्यधिकसहस्रपरिमिता रा
काका १० ११ आशंते राकाद्या आकृति १२ द्याजाताः १२४६२ एते पुनः शशुंकनंदास्त्रियुगेः ४२
८९ युक्ताः २६७५३ शरा दिवश्चिन्दुभि १८७५ रेभिर्हते व शिष्टं ५०३ अथ यथागुण भागहारौ
पंचगुणितौ शतानन्देन तथा व शिष्टमेतत्पंचगुणिकृत्य पंचगुणिते जाते २५१५ अतस्तद्वर्षमा

भा. टा

११

रह्यायं क्षेपको भास्वत्पां ^{जा} रितः ॥ इति निर्द्धारितं ॥ ॥ अस्योदाहरणं ॥ अष्टपिण्डः ४३४ पृथक् ४३४ ए
तत्क्षेपसै ११० गुणितं जातं ४११४० क्षेपकं २५९५ संयोज्य जातं ५० २५५ शरागरामों कै २३१५ भागापुं
५ शेषं ३३८० द्वादश १२ भिसं गुणय जातं ४९५ ६० शरागरामों कै २३१५ विभर्ज्य लब्धं ४ शेषं ३०६०
त्रिंशद्भिः ३० सं गुणय जातं २९८०० शरागरामों कै २३१५ भागापुं २ शेषं १४२५ षष्ट्या ६० सं गुणय
जातं ४४५५०० शरागरामों कै २३१५ भागापुं ४१ शेषं ४८१५ पुनः षष्ट्या ६० सं गुणय जातं २८२५००
शरागरामों कै २३१५ भागापुं ३९ एतदेव वर्षादिचषकान्तः संवत्सरो लब्धः वर्षः ५ मास ४ दिन २
घटिका ४१ चषा ३९ अष्टह न्दे ४३४ वर्षा संयोज्य जातं ४३८ अत्रैन्द्रियः चन्द्रे ९५ युक्तं जातं ४५४ ए
तत्षष्ट्या ६० शेषिते शेषं जातं ३४ चतुस्त्रिंशत्संख्याकः सर्वरीनाम संवत्सरो गतः पंचमस्ये वत्सरो
वर्तते ॥ पंचत्रिंशत्संख्याकः सुवनामा संवत्सरो गतमास ४ दिन २ घटिका ४१ चषा ३९ भोज्यमा

राय ४

११

१

स ७ दिन २० घटिका १२ चषा २२ मार्गशीर्षक हस्त नवमां तिथौ भौमवासरे दिनगतघटिका १२
चषा २२ मकरलग्ने मिथुनां राके शुभकृत्ता मासंवत्सरप्रविशति ॥ ॥ अथरत्नमालायां
राकेन्द्रकाल १४५५ पृथक् १४५५ आकृति २२ द्यो जातं ३२००० राशांक नन्दाब्धियुगे ४२९९
रेभिर्युक्ते जातं ३६३०९ शरादिव श्विन्दुभि १८७५ भागापुं १९ शेषं ६७६ मासार्थं द्वादशभि १२
संगुण्य जातं ८१२२ शरादिव श्विन्दुभि १८७५ भागापुं ४ शेषं ६१२ दिनार्थं त्रिंशता ३० संगुण्य
जातं १८३६० शरादिव श्विन्दुभि १८७५ भागापुं ९ शेषं १४८५ घटिकां षष्ठ्या ६० संगुण्य जातं ८
६१०० शरादिव श्विन्दुभि १८७५ भागापुं ४७ शेषं ९७५ चषकां पुनः षष्ठ्या ६० संगुण्य जातं ५
८५०० शरादिव श्विन्दुभि १८७५ भागापुं ३९ एतदेव पूर्वाब्धिते संवत्सरे संविदितमिति ॥ अथ
संवत्सरमतं सूर्यसिद्धान्ते यथा द्वादश १२ द्यो गुरोर्जाता भगणावर्त्तमानके ॥ सहिता शुद्धाः
राशिभिः २

राककाले १४५५ वर्ष १८ (संवत्सरजातं ४७४ षष्ठ्या ६०) भागरीष ३७५ वर्ष ३४ मास ४ दिन ८ घटी ४७ वर्षा ३१ २

राताहृतदादशराशिवजैः शेषराहृत
दादशराशिवः ४

शास्त्रादपिंजोवसुवर्षद्वयं सशीतरस्मिज्वलनो महीजः ॥ राता
हृतदादशराशिवजैः शेषराहृत ॥ ५ ॥

भा. टी.

१२

मह्याहः स्युर्विजयोदयसंज्ञके ॥ ॥ अथ भौमादिस्फुटिकरणमुपयोगीत्वा कुर्वानयनम् ॥
तत्रादौ भौममध्यकुर्वानयनमाह ॥ ॥ शास्त्रादपिंजोवसुवर्षद्वयं इति ॥ शास्त्रादपिंजो
वसुवर्षद्वयं षट्शतैरष्टत्रिंशदधिकशतैर्दृष्टगुणनीयः ॥ सशीतरस्मीज्वलनं गुणि
तांके एकत्रिंशद्भिर्भूयुक्तः कार्यः ॥ द्वादशशतानि १२०० अनेन भागमपहृत्य शेषयेत् ॥ ल
ब्धं त्वाज्यं ॥ शेषं यास्यं द्वादशशतशेषं बुधादिनामपि कार्यं ॥ अत्रिंशद्वारो अयुतो दृष्टं द्वादश
॥ अष्टद्वन्द्वे अत्रिंशद्वारो अतुः पंचाशद्भिर्भूगा प्रस्थानद्वयं द्वादशशत १२०० दोषितांके
संयोज्य सूर्योदयकालिको महीजो भौमकुर्वो भवती ॥ ॥ अस्योपपत्तिः ॥ सूर्यस्य वर्षभोगः
३६५ सततभौमस्वरद्यादितिसप्तभिर्भूगुणजातं २५५५ चतुर्भिर्भूगा प्रदृष्टं अथवा सूर्यसि
द्धान्ते ॥ दसुत्राष्टरसांका सिलोचना निकुजस्य त्विति २२६६७३२ एते कुजभगर्गाः अत्र षष्ठी

राम ४

१२

शोचंश्चत्वाश्विघ्नमधोदशघ्नानिथीनुल्लङ्घांग
रसाश्विहीनः ॥ ५

राशिभिः ३

शेष ३

त्रिंशत् ३६० भागाप्यं ६३८ ॥ ॥ अस्पोदाहरणं ॥ ॥ शास्त्रादपि ३४३४ एतद्वसुवन्निषड्भिः ६३८
एभिः संगुण्य जातं ३९६८ ॥ २ अत्रमध्ये शीतरस्मिज्वलनैरेकत्रिंशद्भिः ३९ पुंक्तं जातं ३९६८ ॥ २३ ए
तत्ताताहते द्वादशभिः १२०० एभिः शेषितं ६२३ अद्वन्द्वं ४३४ अस्याश्विवारो ५४ भागाप्यं ८
२ एतस्यानद्वयं द्वादशशतं १२०० शेषितं स्मिं ६२३ संयोज्य ६३९ ॥ २ एतदेव भौमकुर्वको जातः
॥ ॥ अथ श्लोकार्धेन बुधशीघ्रोच्चकुर्वानयनमाह ॥ ॥ शोचंश्चत्वाश्विघ्नमिति ॥ ॥
शास्त्रादपि ३४३४ः श्वश्वान्निभीशतद्वयेन २०० संगुण्यः ॥ अधद्विस्थः कार्यः ॥ तंदशभिः १० गुणा
येत् ॥ तत्रमध्ये तिथिनुभीः पंचदशाधिकशतैकेन ११५ भागाप्यं फलमुपर्येके संशोध्यः तत्रम
ध्ये पुनरंगारुसाश्विभीः शतद्वयेन षट्षट् पुत्ररेण २६६ हीनं कुर्यात् ॥ तदनंतरे द्वादशशतैः १
२०० पूर्ववत्सेषयेत् ॥ शेषः शोचं १ बुधशीघ्रोच्चकुर्वं भवति ॥ ॥ अस्पोपपत्तिः ॥ बुधशीघ्रस्य

ष्ट्या

भा.टी.

१३

शूनः

अन्यत्वादित्र्यंजनगेन्दव १७९३७०६० एते बुधशी घृभगणां॥ अत्रमध्येयुगे सूर्य्यज्ञ शुक्राणां
श्वचतुर्दंतार्णवा ४३२०००० अनेन सूर्य्यस्य भगनेन भागा प्रं भगणादिभगणाः ४ राशि १ अंश
२४ कला ४५ भगने विनाशतेन १०० संगुण्यः षष्ट्या त्रिंशता ३६० भागा प्रं उपर्य्य के योजितं १०२२शी
घृत्वा त्किं चित्फलं श्वश्वान्निजातः॥ ॥ अस्योदाहरणं॥ शास्त्रादपिराड ४३४ एतत्श्वश्वान्नि
भिः २०० संगुण्यजातं ८६८००० ॥ ३ द्विस्थं ८६८००० दशभिः १० गुणितं ८६८०००० तिथिन्दुभि
११५ विभज्या प्रं ७५ ४७ ॥ ४९ एतदुपरि शंशोधा जातं ७९२५२१९९ अत्रमध्ये अंगरसाश्चिभी
२६६ विहीनं जातं ७८९८६ ॥ ११ द्वादशतैः १२०० योषिते योषं ९८६ ॥ ११ एतदेव बुधशी घृभगकोजा
तः॥ ॥ अस्योत्तराद्व शोकेन गुरुमध्यक्रवानयनमाह ॥ राताहृतो धोति ॥ शास्त्रादपिराडः
तैः संगुण्य १०० सः द्वितीयः स्थाने धृत्वा श्वनवेर्नवत्या ९० भागा प्रमुपर्य्य के युक्तं कार्यं॥ तत्रमध्ये

केन

राताहृतो धः श्वनवाप्तनेत्र सूर्य्यो ज्यो जीवो वन
स्वांशयुक्तः ॥ ६ ॥ २

रामः

१३

नेत्रसूर्यो द्वी विंशदधिकशतैः १२२ युक्तं कार्यं ॥ अदनश्वोशयुक्तेति ॥ अदपिरुडः स्याप्यः तत्रम
ध्येन द्वैर्विंशत्या २० भागा प्लमुपर्यं के संयोज्यः द्वादशशतैः १२०० शेषयेत् ॥ शेषे जीवध्रुवको भ
वति ॥ ॥ अस्योपपत्तिः ॥ इह स्थितिः खदश्विदेष्टवन्त्यस्तथा ३६४२२० एते जीवभगणाः ।
अत्र मध्ये सूर्यभगणान् भागा प्लं भगणादि ४।१।०।२१ रविभगणं विनाशते नशता त्रिंशता ३०००
लखं उपर्यं के योजितं १०१ किं चिदधिकं शतारुत प्राप्ते ॥ ॥ अस्योदाहरणं ॥ शास्त्रादपिरुडः ४
३४ शतैः १०० संगुणय जातं ४३४०० द्विस्थः ४३४०० खनते १० भागा प्लं स्थानद्वयं ४८२।१३ अत्र
मध्ये नेत्रसूर्यो १२२ युक्तं जातं ६०४।१३ एतदुपरि संयोज्य जातं ४४००४।१३ अदपिरुडः ४३४ नश्वे
२० भागा प्लं २१।४२ एतदुपरि युक्तं जातं ४४०२५।५५ द्वादशशतैः १२०० शेषिते शेषं ८२५।५५

श्वेषु स्वरघ्नां कसंराग्नियुक्तः सितोद्गमाब्जकुन्तपैः
शीतघ्रातः ॥ २

भा. टी

१४

एतज्जीवध्रुवको जातः ॥ अथ श्लोकार्धेन शुक्रशीघ्रोच्चध्रुवानयनमाह ॥ श्वेषु स्वरघ्नामिति ॥
अदगराः श्वेषु श्वरैः पञ्चाशतीदधिकसप्तसंज्ञै ७५० गुणानीयः ॥ अंगशराग्नियुक्तः एकोनषष्ट्य
धिकशतत्रयै ३५० युक्तं कार्यं ॥ शीतोद्गमाब्जकुन्तपै शतघ्रादिति ॥ शतघ्राददृष्टं द्वात्कुन्तपैर्भागा
प्तमुपरियोजयेत् ॥ अयमर्थः ॥ शास्त्रादपि एतः शतेन १०० संगुण्य कुन्तपैरेकषष्ठितरशतेन १६१
भागा प्रयत्नेन संयोज्यः शताहतद्वादशराशिचक्रे १२०० शेषयेत् ॥ सशेषः सितस्य शुक्रस्योच्च
ध्रुवको भवति ॥ अस्योपपत्तिः ॥ शीतशीघ्रस्य षट्सप्तत्रियमाश्वि श्वभूधरा ७०२२ ३९६ एते शुक्र
भगराः अत्र मध्ये रवि भगणौ न ४३२०००० भागा प्रभगरादि १।७।१५।१९ भगरा विना शतेन संगु
ण्य षष्ट्या त्रिंशता भागा प्त ३६० मुपर्ये कै योजितं जातं ७५० श्वेषु श्वरघ्नाप्य ॥ अस्योद्गमस्य

राम ४

१४

अद्विपिण्डः ४३४ श्वेषु श्वरैः ७५० संगुण्यजातं ३२५५ पंरं पुनः अंकशरादिभिः ३५२ युक्तं जातं ३२५८
 परपुनरुक्तं ४३४ शतैः १०० गुणितं ४३४०० कुनपै १६९ भागापं २६९। ३३ सुतदंकशरादि
 युक्तं के सिं ३२५८ पर संयोज्यजातं ३२६९२०। ३३ द्वादशशतैः १२०० शेषितैः शेषं २२८। ३३ सुत
 देवभुक्तं ॥ द्योच्चक्रवको जातः ॥ ॥ अथोत्तरार्द्धश्लोकेन गानि मध्यक्रवानयनमाह ॥ ॥
 श्ववेदनिघ्नमिति ॥ अद्विगणः श्ववेदैश्चत्वारिंशता ४० संगुण्यतदनंतरं अद्विनवेषुभिः श्वतुर्नवसधि
 कपंचशतैः ५५४ युक्तः कार्यः शनिर्दशघ्रासहितश्च शकैरिति ॥ ॥ दशघ्रादद्विपिण्डाशकैर्भा
 गापं संयोज्यक्रवको भवति ॥ अयमर्थः ॥ अद्विपिण्डः दशभिः १० संगुण्यः श्वतुर्दशभिः १४ भागापं फ
 लं अद्विनवेषु युक्तं के संयोज्यः द्वादशशता १२०० वशेषं कृत्वा सौरमध्यक्रवको भवति ॥ ॥

श्ववेदनिघ्नोऽद्विनवेषु युक्तः शनिर्दशघ्रासहितश्च शकैः ॥ ४

शकैः

भाषी

१५

अस्योपपत्तिः॥ शनिं भुजंगं षड्विंशरसवेदनिशाकरं १४६५६८ सूर्यसिद्धान्ते पृथिव्यां भगवतिः॥
अत्र मध्ये रविभगवो नानेन ४३२०००० भागा प्रभगनादि ०।०।५२।५२ भगवति विनाशतेन संगुण्य
षड्विंशता ३६० भागा प्रउपर्य्यके संयोज्य जातं श्ववेद ४० प्राप्ताः॥ ॥ अस्योदाहरणं ॥ शास्त्राद्य
पिरा ३३४ श्ववेदे ४० संगुण्य जातं ११३६० अद्विनवे सुमि ५६४ युक्तां जातं ११६५४ पुनरद्वन्दः ४
३४ दशभिः १० संगुण्य जातं ४३४० शक्रे १४ भागा प्र ३९०।० अद्विनवे सुयुक्तां के सिं ११६५४ संयोज्य
जातं १८२६४१० द्वादशशते १२०० शेषिते शेषं २६४।० एतत्सौ रमध्यं क्रवो जातः॥ ॥ भौमादि
नां देशान्तरं॥ भौमदेशान्तरं ०।३ बुधदेशान्तरं ०।२९ जीवदेशान्तरं ०।१० शुक्रदेशान्तरं ०।८ सौरदे
शान्तरं ०।० देशान्तरसंस्कृतं भौमं क्रवकं ६३९।५ एवं बुधं क्रवकं ६८६।३२ एवं जीवं क्रवकं ८२५।५५

राम ४

१५

एवं शुक्रकृवकं ६२८।४९ एवं शनिकृवकं २६४।०॥ अथ भौमादिनां ग्रहाणां वर्षकृवतो न्यकृवानय
 नमाह॥ ॥ भौमेष्टाग्निरसः पलैः सहिता ६३८।९ जेवाहुनागेन्द्रवसप्राग्निप्रयुता ९८२।३९
 गुरोः शशीदिशोनन्दान्वितो वैकुर्वै ९०९।९ शुक्रे व्योमशराद्र्योगगुरायुक् ७५०।३९ शौरेष्वेवेदां प
 ले लोकास्त्रिं ४०।४३ खनवद्वये जिनयुता २६०।२४ राहोर्गते वत्सरे। दिति॥ ॥ गतवत्सरकृवभौ
 मादीनां मेतैका योज्या॥ ॥ तावत्भौमस्य ६३८।९ बुधस्य ९८२।३९ जीवस्य ९०९।९ शुक्रस्य ७५०।३९
 शौरस्य ४०।४३ पातस्य २६०।२४ आगतवर्षस्य कृवा भवन्ति॥ ॥ अथान्यशास्त्रोक्तराजादिगणि
 तमाह॥ शकाद्योगुणितो रामैर्भू ९ मिश्रो मुनिना हृतः॥ ॥ ख्यादिक्रमतो राजा मंत्री तस्य चतुर्थ
 कः॥ ॥ साकोरसाग्नि ३६ संयुक्तो वसुभीर्भागहारितः॥ अनन्नादिक्रमेणैव अष्टौ नागा प्रकीर्ति

भा. ट.

१६

ता॥ ॥ अनंतो १ वासुकी २ पद्मो ३ महापद्म ४ अतश्चकः ५ ॥ कुलीर ६ कर्कट ७ शंखो ८ अहोना
गाप्रकीर्तिता॥ ॥ शाकशशांक १ संयुक्तो मुनिभिः २ भागहारितः ॥ आवहादिक्रमेणैकसप्तवाता
प्रकीर्तिता॥ आवहः १ प्रवहः २ शैवसंभवो ३ विभवः ४ सत्था ॥ उदहो ५ निवहो ६ वायु ७ सप्तवाताप्रकी
र्तिता॥ ॥ शाकशराग्नि ३ ५ संयुक्तो वेदे ४ नैवविशेषितं ॥ आवर्त १ वृद्धिर्भवर्त २ पुष्कर ३ दोरा
मं ४ बुद्धं ॥ ॥ अभीष्टशकादे पंचत्रिंश ३ ५ युतं कलाचतुर्भिः ४ शेषयेत् शेषमावर्त्तादिक्रमेणः मेघा
सुः ॥ ॥ युग्मा ३ ज १ गो २ मीन १ २ गते शशांके रविर्यदा कर्कटं प्रयाति ॥ जलं शतां हारि ५ कार्मु
के १ २ युक्तं हिकं न्या ६ मृगयो १ ० रशीति ॥ ॥ कुलीर ४ कुंभा १ १ लिटुला ७ गते न्देवजे ३ वेष्टंसा
वतिस्तैदानीं ॥ ॥ युग्मा मिथुनराशी अजो मेघः गो वृषः मिथुन प्रसिद्धः एवं हरि सिंहः कार्मुक
धनुः कन्या खनाम श्वात ॥ मृगो मकरः कुलीरः कर्कटः कुंभ प्रसिद्धः अलिटुला शिक तुला खनाम प्रसि

राम ४

१६

ॐ ॥ ॥ अथ शमुद्रजलारुकमाह ॥ ॥ शमुद्रैदश १० भागश्च षट्भा ६ गश्चैव पर्वते । पृथिव्यां च
तुरोभा ग ४ सम्पक्वर्षति वासवः ॥ ॥ एतत्तु गणगोपायो च ते ॥ यदि जलारुकं शतं स्थानत्रयं लि
खित्वा ॥ एकं दश १० भिर्गुणयेत् द्वितीये षट् ६ भिर्गुणयेत् तृतीयं चतुर्भिः ४ गुणयेत् ॥ आरुक
स्थाप ३ त्रिस्थानं दश १० षट् चतुर्थो ४ हतः ॥ विंशत्या भा २० गमा हृत्य स मुद्रै पर्वते मही ॥ ॥
सर्वमेव विंशत्या २० हरेत् ॥ लब्ध्वा रुकं संख्या ॥ तेन शमुद्रे ५० पंचाशं रुकाः ॥ पर्वते त्रिंशत् ३० पृ
थिव्यां विंशति २० एवं सर्वत्र बोधव्याः ॥ ॥ आरुकपरिमाणमाह ॥ ॥ दशयोजनविल्लिख्यं श
तयोजनमायतं ॥ आरुकं तु विज्ञानी याचेन वर्षति वासवः ॥ ॥ गुरो न ३ गुणितं शाकं सप्तभि
र्भागमा हरेत् ॥ शेषं यमा २ हतं कृत्वा पंचपत्राणि योजयेत् ॥ यथा शाकस्तथा लब्धो यः शेषः
पूर्वशेषवत् ॥ मेघो १ धान्यं २ तृणां चैव ३ शीतं ४ रोद्रं ५ समीरं ६ ॥ प्रजानां च तथा हृदि ७ क्षयो

भा. ८१

७

अनपविग्रहः ॥ एतेन वसमाख्याता ज्ञेयं शाकादतो मुहुः ॥ ॥ शाको वेदैः ४ अगुणितः पर्वतैः ७ भा
गमाहरेत् ॥ द्विष्टो २ रूपैश्च १ संयोज्यः शुधाद्यां कमशो भवेत् ॥ शुधा १ तृषा २ तथा निद्रा ३ आलस्यो
४ द्यम ५ पंचके ॥ शांतिः ६ क्रोधः ७ लज्जा ८ लोभः ९ उत्साहः १० तन्मादशः ११ ॥ निरक्षो ११ गोरसः १२ श्वैव पापं
१३ पुन्यैः १४ अतुर्दशः ॥ ॥ विक्रमार्कनपकालमग्निभी ३ र्सं प्रगुणपविषये ५ समन्वितं ॥ अदि ७
शेष मवलोक्य संवदेत्तत्तद्वज्रनितं शुभाशुभं ॥ ॥ अश्वि श्वेदः ४ शरः ५ वन्दि ३ भिर्मरुज्जाय
ते खलु सुभिश्च मुत्तमं ॥ षड्भिर्द्वयविधुरं पयोधरं चन्द्रगोत्रपतिभिर्मयं मरुत् ॥ २५ ॥ इति
श्रीवसन्तात्मवलभद्रदेवज्ञविरचितायां भास्वतीटिकायां वालवोधिण्यां गुरुकुवाधिकारोद्विती
यः ॥ २ ॥ अथ तिथिनक्षत्राद्यानयनाधिकारो व्याख्यायते ॥ ॥ तत्र प्रथमतोऽर्गणानयनमाह ॥
त्रिंशद्गुणामेष सुषार्कमास इति ॥ यस्मिं दिने मेषे रविः सामेष सुषांति तिथिस्तस्मिं तिथावारभ्या

जिंशद्गुणामेष सुषार्कमासादिनेऽर्कमेतादृशं वासरोनाः ।

पुष्टन्दमेतन्नामन्तरो षेवारो भवन्त्येव सुषार्कदिनाः ॥

७

राम ४

७

नक्षत्रमासातिथिर्यत एको मासः॥ पुनः तस्मिन्निथौ यावद्वितीयो मास इत्यादि ज्ञेयः॥ अत्र माससंवेन
 वा नक्षत्रमासं गृह्यते॥ तेन मेषमुषाकमासा भवन्ति॥ ते मासास्त्रिंशद्गुणाः कार्याः त्रिंशद्विंशद्गुणानीयाः॥ दिने
 समेता इति॥ अमुक्तमासस्य यावत्संख्या तिथयो भुक्ता सावत्संख्या कैरधिका कार्याः॥ मेषदृष्टः १।२ मिथुन
 कर्कट ३।४ सिंह कन्या ५।६ तुला दृष्टिक ७।८ धनु मकर ९।१० कुंभ मीनौ ११ इति अतवः॥ अतु वासरोना
 इति॥ अतु वासरो हि भुक्त मेषादिरवि मास द्वयेनैक स्यात्॥ तद्यथा॥ मेषदृष्टो १ मिथुन कर्कटौ २ सिंह क
 न्यौ ३ तुला दृष्टिकौ ४ धनु मकरो ५ कुंभ मीनौ ६ इति अतवः॥ यस्मिं वर्तमान मासे या न्यो कानि २८ अतु
 वासर संज्ञाणि भवन्ति तेनो न कार्यः एवं कृते द्युगणो भवति नग ७ भक्त शेषे वारा भवन्ति अष्टमुखा
 कनाथा इति॥ द्युगणो सप्त ७ भिर्भागा प्रत्याज्यं शेषां को स्येदमुखा द्युनाथाः दिनाधिपा भवन्ति॥ यस्मि
 न्द्वर्षे यो वारादि भवति तस्माद्द्वारस्य गणना कार्याः॥ नक्षत्रादिः॥ पालकदिनान्यहर्गणो त्यजतिः

भा. गी.
१८

क्रियते तदा पालक दिनस्य तिथिर्गतो रायाति ॥ पालकाग्रिमदिनाद्यदि क्रियते तदा पालकाग्रिमदिन
स्य तिथिर्गम्यादायाति ॥ यावत्सर्गो मासोनलभ्यते तावत्त्रिंशत्तेन गुरानीयः ॥ ॥ अस्योदाहरणं
चैत्र शुक्ल द्वितीयायां मेषे रविर्याति तां द्वितीयायां तिथिं चत्वारो मासा ४ गताः ॥ ते च त्रिं
शद्दि ३० संगुण्य जातं १२० पंचम मासस्य तु तिथ्यायां तिथिमारभ्य शुभावास्थापर्यन्तान्यष्टाविंशति
२८ दिना निजातानि ॥ तैर्दिनैर्युक्ते जातं १४८ अतुवा सरो नं जातं १४६ एतद्दिनगणं ॥ १ ॥ अथ प्रकार
नरेण दिनगणानयनमाह ॥ चन्द्राश्वि वह्नि युगभूत रसाश्वतर्क षट् भूतवारा विषयश्च यथा क्र
मेण ॥ मेषादिराशिषु श्वरामगुणेषु देया भुक्तांशकैश्च सहितं भवति युवत् ॥ ॥ सूर्येन मेषादि
तो यावत्संख्या राशयो भुक्ता तावत्संख्या मेकं त्रिंशत्ता ३० संगुण्य अभुक्त मासस्य यान्यंशानि भुक्तानि
तानि संयोज्य पुनः शेषकं तत्र योजयेत् ॥ ॥ शेषकं यथा ॥ चन्द्राश्वि वह्नि इत्यादिना मेष १८ षट् मि

ताश्चत्वारि

वद्वेति ३
राम ३

१८

उत्तरमार्गेण सूर्यस्फुटीकरणदिनगणः ॥ खागनी ३० चंद्रसं ६१ त्रिनंद ३ मुदधिद्वेकं १२० शराश्व ५५ पतर्का एक १०६ मयोरसंदु पुगलं २१६ बाणो दक्षिणदकं १४५ ॥ वारणा विंशति २५ पुगावरगणं ३०४ वेदा
विहर्हि ३३४ कलावहि ३६४ वक्रमतो एषादिष्टादिवा रं दुधे निश्चितम् ॥ १ ॥

धुन ३ कर्क ८ ४ सिंह ५ कन्या ६ तुला ७ विष्वा ८ धनि ९ मकर १० कुंभ ११ मीन १२ एते क्षेपकाः ॥ ॥
यस्मिन्वर्तमानमासे **य** क्षेपको भवति नां केन युक्तं कार्यं ॥ ॥ द्युगणो भवति ॥ वारे विशं वा दे एकं
सिनिर्वर्द्धनं वा कार्यं ॥ ॥ अस्योदाहरणं ॥ मेघादि सूर्यस्य भूक्तमाससंख्या ४ एतत्वरामे ३० सं
गुण्य जातं १२० सिंहस्य भूक्तो राशं ख्या ३१ संयोज्य जातं १४१ चन्द्राश्चि वही इत्यादिना क्षेपक ५ अ
नेन युक्तं जातं १४६ एतत्सर्वाणि ते दिनगणो संविदितमिति ॥ अस्य सप्तमि ७ भागसेषे ६ भुक्तवा
सरादितः षष्ठो बुधवासरो लुच्चः ॥ ॥ अथ सूर्यस्य फलिकरणमाह ॥ ॥ सूर्यश्चरद्यातिथयंप्रदे
या एथ कशता प्राः क्रमशाश्च खण्डा ॥ शेषाश्च भूक्तो न्वितमो गपनि घ्रा खता प्रयुक्तो भवधिकसु
दृष्टात् ॥ ॥ सूर्यश्चरद्यादिति ॥ ॥ यस्मिन्दिने सूर्यः सूर्यी क्रियते तदिनवन्दं सप्त ७ भिसंगु
ण्य तत्र मध्ये त्रौ दपिक रविक्रवकं संयोज्य मध्यमसूर्यो भवति ॥ सः मध्यमरविः एथ कस्य कार्यः

शेषाश्च भुक्तो नित भोग्यनिघ्नोऽप्युक्तोऽप्यधिकस्फुटस्फाटिति ॥ शेषं भुक्तस्वलेयमर्थः ॥ भोग्यस्वडे भुक्तस्वडे सौम्यपदे सौम्येन रात भागशेषं संगुण्यतेन वि
भज्यलक्ष्म्यानस्य फलं भुक्तस्वलेयं सौम्यस्फुटफलं भवति तत्स्फुटफलं मध्यमस्वलेयं सौम्यस्फुटफलं भवति ॥ यत्र भुक्तस्वडे सौम्यस्वलेयं सौम्यस्वलेयं नैवेन भुक्त
स्वडेन युक्तं कृत्वा ज्ञापकं सौम्यस्वलेयं नैवेन भुक्तस्वलेयं कृत्वा युक्तं भवति ॥ ३॥ अथ सूर्यस्य २

भा. टी.
१८

तत्र मध्ये शतेन १०० विभज्य रविभुक्त १५८२ रविश्वराडक भोग्यस्वराड संख्या लभ्यते दग्निमो भोग्यस्व
राडाः ॥ श्वराडका न्याह ॥ सूर्यस्य पंचांक रविभूपा घनानवेन्दुः कुयमा जिनाश्च ॥ सप्तश्विना च
दुगुणा रसाग्निश्च विमरुत्सप्तसरासंगा ॥ पंचाङ्गयोः वेदगजाकृता न्यात्रिस्वेन्दो भानुभुवः कु
सूर्याः ॥ अथ श्विचन्द्रा सररामचन्द्राः चन्द्राश्चिचन्द्रा शरवजिगाश्च ॥ एते श्वराडानिः शोमानांतिः

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	सत्याः
०	१	३	६	१०	१६	२४	३५	४८	६०	७५	९१	१०८	१२६	१४४	१६२	१८०	१९८	२१६	२३४	२५२	२७०	२८८	३०६	३२४	३४२	३६०	३७८	३९६	४१४	चंडा
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	अंतरं

एतसूर्यस्य ॥ ॥ भूपाः षोडशमाह भारथ प्रसिद्धाः ॥ घनाः मेघाः सप्तदशा जिनाश्चतुर्विंशतिः शि
खेनां स्थापने नैव पंख्या ॥ ॥ अत्र षड्विंशतिकोष्टके श्वराडानां न्याह ॥ ॥ अथास्मिन्मते
नानि तो सूर्यस्योत्तरश्वराडानिः शोषा ॥

३१

अथ नरागा
प्रसिद्धा अ
न्यानि शोषका
नि ३
राम ४

१८

दयस्वः क्षदनं वद्रे २११० (को
सूर्यमनुलब्धं ०११४२

भुक्तखंडे नित भोग्य खंडे न गृहिता दते नापुं
कुरु भुक्तखंडे संयोज्यता फलं २

यथा अने तो त्रखंडेन सुदी क तो रविः सूर्य सिद्धांतोक्तः सुठसूर्य तुल्यः स्यात् इति ॥ शेषाश्च भुक्तो
चित्त भोग्य निष्पाद्यता पुक्तो भ्यधिक सुत स्यात् इति ॥ शेषां भुक्तखंडे मध्यम सूर्य संयोज्य
सुठरवि भवति ॥ ॥ अयमर्थः ॥ भोग्य खण्डे भुक्त खण्डे शोध्य यच्छेदते न शत भाग शेषं संगुण्य श
तेन विभज्य लक्ष्म्या न दयं फलं भुक्त खण्डे संयोज्य सुठर फलं भवति तेः फलैः मध्यम रवेः संयोज्य सु
ठरवि भवति ॥ यत्र भुक्ते खण्डां भवति सत्र समीप सेने केने व भुक्त खण्डे न युक्तः ते युक्तमिति
॥ ॥ अथ तात्कालिकी करणमाह ॥ रूयो नं युगुणं कृत्वा तदधो जन्म कालिको ॥ सूर्यो दयादि
घटिका दिति सवषा पुनः ॥ सोक्तमार्गे सुठं कुर्यात् ग्रहस्तात्कालिको भवेत् ॥ ॥ रूयो नं युगुणं
कृत्वा दिति ॥ तात्कालिकी करणो नु दिन गणेरूपं १ संशोध्य ड दया त्रुपरियत् घटिका परिजन्म
भवति ता घटिका दिन गणादधस्था व्यं ता घटिका सप्त ७ गुणी कृत्य षष्ठा ६० भागा संस्वर

खंडे रेखा
छप

रूपो

तात्कालिका स्फुटा ग्रहे भवति. अने
ने प्रकारे सावधानी नां

भा. टी
२०

चेऽहर्गणो संयोज्याऽत्यक्र्मपूर्ववत्कार्यं॥ ॥ एते कृते तात्कालिक स्फुट सूर्यो भवति॥ अथ
वा तात्कालिकी करणो सूर्यो द्यादि जन्मघटिका षष्ठी ६० मध्ये विशेषाध्यगम्य घटिका भवति
॥ तासां स्वकीयः स्फुट भुक्त्वा संश्लेषय्या भागा ६० तं स्फुट ग्रहे संशोध्य तात्कालिकी करणो
व्यं॥ ॥ अथ सूर्य भुक्तिः स्फुटी करणमाह॥ भोग्या उर्वे सप्त गुणात् स्फुटा सप्तान्वित स्यात् स्फु
ट सूर्य भुक्तिः॥ रवे सूर्य स्यामन्द भुक्तिः ७।० एषा भुक्तिः भोगे न खण्डांतराः संश्लेषय्य शतेन १
०० भागमय हृत्या संस्थान द्रव्यैकलं मन्द भुक्तौ संयोज्य सूर्य स्फुटा भुक्तिर्भवति॥ ॥ अ
थ स्फुट सूर्य स्यो दारहणं॥ ॥ दिनगणाः १४६ सप्तमिः ७ संश्लेषय्य जातं १०२२ देशांतर संस्कृ
तं रविर्धुक् वकं ३।९ संयोज्य जातं १०२४।९ एतदेव मध्यम रविः पृथक् १०२४।९ अस्य शते
न १०० भागास्तं १० सूर्य स्यर्षां केत्यादिना दशमो भुक्त खण्डः २७ भोग्य खण्डः ३१ अनयो

एवं भुक्त ५

राम ४
२०

रंतरं ४ अनेन शत भागशेषं २४।९ अंतरिता खण्डेन संगुण्य जातं ९६।३६ शतेन १००
भागांशं ० शेषं ९६।३६ षष्ठा ६० संगुण्य जातं ५७९६ पुनः शतेनांशं ५७ स्थानद्वयं ५७
फलमेतत् ०।५७ अस्मिन् भुक्त खण्डे २७ संयोज्य जातं २७।५७ एतत् स्फुट फलं मध्य
मसूर्ये स्मिन् १०२४।९ संयोज्य जातं १०५२।१॥ एतदेव स्फुट रविः ॥ अथ तात्कालि
कस्फुट सूर्यस्योदाहरणं ॥ दिनगणं १४६ अत्र रूपां १ संशोध्य जातं १४५ उदयात्
उपरि घटिका २० अत्र जन्म युगं १४६ सप्तभिः ७ संगुण्य जातं १०१५ घटिका २० एता
सप्त ७ गुणिकृता १४० षष्ठा ६० विभज्यांशं २।२० स्वरघ्नेर्हर्गणे १०१५ संयोज्य जातं १०१७
।२० रविक्रवकं २।९ संयोज्य जातं १०१९।२९ पृथक् १०१९।२९ शतेनांशं १०१९ दशमो भुक्त
खण्ड २७ भोगखंड ३१ अनयो रंतरं ४ अनेन शत भागशेषं १९।२९ अनेन खण्डांतरेण सं

गुण्य जातं ॥ १७१ ॥ ५६ शतेनाष्टं ० ॥ ४६ द्विस्थं ० ॥ ४६ मध्यसूर्य १०० ॥ २९ संयोज्य जातं १०२
 ० ॥ १५ भुक्तखराडा २७ संयोज्य जातं ॥ १०४ ॥ १५ ॥ ॥ एतदेवतात्कालिकस्युष्टसूर्य्यो जात
 ॥ ॥ अथ भुक्तिस्फुटिकरणं ॥ ॥ सूर्य्यस्य मन्दभुक्ति ७ ॥ ० खराडांतरेणानेन ४ संयुग्य जा
 तं ॥ २८ ॥ ० शतेन भागाष्टं जातं ० शेषं २८ षष्ठ्या संयुग्य जातं १६० ० शतेनाष्टं १६ स्थानद्वयं
 १६ एतत्तु भुक्तिफलं ० ॥ १६ मन्दभुक्ते ७ ॥ ० संयोज्य जातं ७ ॥ १६ ॥ एषां सूर्य्यस्य स्फुटभुक्ति
 ॥ अथोत्तरखराडेन स्फुटसूर्य्योदाहरणं ॥ ॥ दिनगण १४६ सप्तभिः ७ संयुग्य जातं १०२
 २ सूर्य्यचक्रवर्कं २ ॥ ९ संयोज्य जातं ॥ १०२४ ॥ ९ एतदेव मध्यरविः १०२४ ॥ ९ शतेन भागपृथक्
 १०२४ ॥ ९ शतेन भागाष्टं १० दशमो भुक्तः खराडा २५ ॥ ४२ भोग्य खराडा २९ ॥ ५३ अनयो रंत
 रं ४ ॥ ११ अनेन शतभागशेषं २४ ॥ ९ संयुग्य जातं १०९ ॥ १ शतेनाष्टं १ शेषं १ ॥ १ षष्ठ्या ६० संयुग्य

जातं ६१ शते नाप्तं ० स्थानद्वयं फलं मेतत् ॥ ० भुक्तखण्डे स्मिन् २५। ४२ संयोज्य जातं २६। ४२
एतदेव स्फुटफलं मध्यमसूर्यो स्मिन् १०२४। २ संयोज्य जातं २०५०॥ एतदेव रुतखण्डेन
स्फुटसूर्यो जातं ॥ ॥ अथ भुक्तानयनं ॥ सूर्यस्य मन्दभुक्तिः ७। ० खण्डांतरं एतानेन ४। ११
एतेन संगुण्य जातं २९। १७ शतेन भागाप्तं ० शेषं २९। १७ षष्ठ्या ६० संगुण्य जातं १७५७ श
तेनाप्तं १७ स्थानद्वयं १७ मेतत् भुक्तिफलं ०। १७ मन्दभुक्तो ७। ० संयोज्य जातं ७। १७ एषां सूर्य
स्य स्फुटभुक्तिः ॥ ॥ अथ चन्द्रस्य टीकरा माह ॥ खनन्द निघ्रातिथयः शशांके केन्दुश
तघ्रातिथयः पुदेया ॥ केन्दुः क्रमान् खटसरसप्तदसैः शोध्यो विधोश्चागसरा विदसैः ॥ ॥
खनन्द निघ्रादिति ॥ दिनगणं खनन्दैर्नैवत्या ९० संगुण्य तत्र मध्ये देशांतरसंस्कृतचन्द्र
क्रवके संयोज्य चन्द्रो भवति ॥ ते च एकांते स्थाप्य ॥ पुनर्दिनगणं शतेन १०० संगुण्य तत्र

विधौ भगवत्पराध्विदत्ते रिति पुनरेकांते
स्थापिते वंदुसप्तपंचाशदधिकं वतुविंश
तिशते २४५ भागमपहृत्य शेषमेतत् २

भा. टी.

२२

दत्ता केन्दु
एव भागो पात
मेतत् ४

मध्ये देशांतरसंस्कृतं केन्दुक्रवकं संयोज्य केन्दो भवति ॥ ॥ नत्र मध्ये यद् देशसप्तदशैः
ः षट्पंचासदधिकं सप्तविंशतिशते २७५६ भागमहृत्य शेषयेत् ॥ अत्र यावन्नैव भागो केन्दो
यः पतति तदा वानेव भागश्चन्द्रेया तयेत् ॥ यदि चन्द्रेतावान्संख्या भागो न पतति तदा सप्तविं
शतानि २७०० योज्यतादेया यदि केन्दुदधिको भागश्चन्द्रेयतति तदा चन्द्रे सप्तविंशतिश
ते २७०० हीनः कार्यः ॥ तदुक्तं ॥ यावां क्रमः केन्दुगतौ विशुद्धः स्तावांस्तु चन्द्रे पिविशो वनी
यं हिनेव चन्द्रे भशतं तु दत्ता शोध्यं विधारेत दिहादिके स्मिन्निति ॥ ॥ अथ चन्दुसंस्काराणा
माह ॥ इन्दुर्जु वृन्दात्महितः स्वसूर्यैः चरार्धभागेन युतः समाहोत ॥ चरार्धभागाविषुवादिमा
सेः स्वचन्द्रेनेत्रद्वयचन्द्रे स्वांशाः ॥ ॥ दिनगणं स्थाप्य ॥ अत्र मध्ये स्वसूर्यैर्विंशत्यधिकशते
न १२० भागा प्रस्थानद्वयं फलं चन्द्रे संयोज्य मध्यमचन्द्रे भवति ॥ चरार्धभागेन युतसमर्ध

३

राम ४

२२

दिन

दिति॥समाह्वयार्धवराहभागोनयुतकार्य॥॥अथमर्थः॥वराहभागविषुवादि
मासैरिति॥यस्मिन्निवसेसमरात्रिसमताभवति॥तद्विषुवादिनं॥अर्वासायणमेवतुल
योःशंक्रांतिदिनंविषुवादिनं॥उत्तरविषुवादिनमारभ्य॥दक्षिणविषुवादिनपर्यंतं
वराहभागमध्यमचन्द्रेहीनंकरणं॥दक्षिणविषुवादिनमारभ्य॥उत्तरविषुवादिनपर्यंतं
वराहभागमध्यमचन्द्रयुक्तकार्यः॥॥खचन्द्रेनेत्रद्वयचन्द्रेखांशादिति॥अत्रमेवे०वृ
षे१मिथुने२कर्कटे२सिंहे१कन्या०तुले०दश्रिके१धनि२मकरे२कुंभे१मीने०
एतदेववराहभागः॥यद्यप्याचार्येणसामान्येनवराहभागोक्तास्तथापिनेषुण्यमि
ति॥प्रश्नाध्यायोक्तप्रकारेणप्रतिदिवसंचरदलमानीयमध्यमचन्द्रेऽर्वाधनं
कार्यं॥॥अथकेन्द्रसंस्कारमाह॥युनयुवृन्दाङ्गणेषुलक्ष्मीतांशुकेन्द्रेषुयुतंप्रकु

भा ३

त

रा २

भोग्यो द्वेति ॥ शेषाश्च भुक्तो नितभोग्यनिघ्नोऽपि विवर्त्तयन् भुक्तखंडेनो नितभोग्यखंडं कृत्वा शेषाभोग्यान्नाकाः भवन्ति ॥ तेन भोग्यांशकेन शतभागशेषांशकं संश्लेष्य
शतेन १०० विभज्य तस्य भुक्तखंडे योजयेत्तस्य स्फुटफलं भवति ॥ तत्फलं मध्यमयुद्धे संश्लेष्य स्फुटवंशो भवति ॥ ॥ ८ ॥ ॥ ४ ॥

भा.टी.

२३

स्योत्त ॥ तस्य तु हंस्युः शतशः श्रवणः भोग्यो नैवांशाभ्यधिकः स्फुटः स्यात् ॥ ॥ पुनर्घुव
न्दादिति ॥ पुनर्दिनगणं स्थाप्य ॥ अत्र मध्यगणेषुभिः पंचाशद्भिः ५० भागांस्तु स्थापय
फलं चन्द्रकेन्द्रे योजयेत् ॥ सममध्यमकेन्द्रे भवति ॥ तस्य तु हंस्युः शतशः श्रवणः इति ॥ त
त्र केन्द्रे शतेन १०० भागांस्तु प्रतिव संखण्डा भवन्ति ॥ ॥ तान् खण्डानि आह ॥ अष्टाविंशको
ष्ठके खण्डानि लिख्यते ॥ ॥ इन्द्रोऽखण्डानि रसाखण्डानि चान्द्राजिनां पंचगुणारसाद्विः ॥
षष्ठिः शशगाकुनवाष्टकाष्टा षट्भानवोऽशममचुनवाहाः ॥ पंचांशुदारां कभुवौ द्विखा
न्निविश्वाभिजात्वाभिखरामदश्राः ॥ पंचांशुदारां गोनियमाकुसिद्धानेनाद्विद्वद्विजि
नात्रिसिद्धाः ॥ ॥ एते खण्डानां स्थापने नैव व्याख्यायते खण्डानि शेषान् सन्ति ॥ ॥ अ
थास्मिन्मते तातीता चन्द्रस्योत्तर खण्डानि शेषास्तथा ॥ उक्तं च ॥ अनेनोत्तरखण्डेन स्फुटी

राम ४

२३

नालोपथा २

कृतश्चन्द्रः सूर्यसिद्धांतसमस्तुलो भवति ॥ शेषाश्च भुक्तो नित्तभोग्यनिघ्नो त्यादिरविवत्का
र्य ॥ भुक्तखण्डे नो नीतं भोग्यखण्डं कृत्वा शेषा भोग्यांशका भवति ॥ तैः न भोग्यांशकेन शतभा

०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
०	०	१	३	६	१०	२६	२४	३५	४६	६०	७५	९१	१०८	१२६	१४३	१५९	१७६	१९३	२०९	२२६	२४३	२६०	२७६	२९३	३१०	३२६	३४३	३६०	३७६	३९३
०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०

गशेषांके संगुण्य शतेन १०० विभज्य लब्धं भुक्तखण्डं के जो जयेत् ॥ चन्द्रस्य स्युष्कं फलं भवति ॥ तत्फलं
मध्यचन्द्रे संयोज्य स्फुटचन्द्रो भवति ॥ अस्योदाहरणं ॥ दिनगता १४६ खनयेत् २० संगुण्य
जातं १३१४० चन्द्रक्रवकं १८१/१६ संयोज्य जातं १३३२१/१६ पुनर्दिनगता १४६ शतेन
१०० संगुण्य जातं १४६०० केन्द्रक्रवकं ४०३/२९ संयोज्य जातं १५००३/३१ अस्य षट्शरसं

पुनः शेषे २६ षष्ठा ६० संगुण्य जातं १५६० खसू
ये १२० भागात् २

पत्याज्यं शेषं १

भा. टी.
२४

प्रदत्ते २७५६ भागात् १२२३।२७ ग्राह्यं चन्द्रे स्मिन् १३३२१।१६ अगशराविदसे
२४५७ भागात् पत्याज्यं शेषं १०३६।१६ दिनगणः १४६ अस्य खसूर्यो १२० भागात् १
१३ स्थानद्वयं १।१३ चन्द्रे १०३६।१६ संयोज्य जातं १०३७।२९ वरगणा ०५९ अने नीतं
जातं ॥ १०३६।३० पुनर्दिनगण १४६ अस्य गणेषु भि ५० विभज्य लघं २।५५ केन्द्रं १२२
३।२७ संयोज्य जातं १२२६।२२ एतदेव मध्यमकेन्द्रः अस्य शतेन विभज्य लघं १२ द्वा
दशमो भुक्तखण्डः ९९ भोग्यखण्डः १०८ अनयोरंतरं १७ अनेन केन्द्रशेषं २६।२२ ख
ण्डे च संगुण्य जातं ४४८।१४ शतेन १०० विभज्यात् ४ शेषं ४८।१४ षष्ठा ६० संगुण्य
जातं २८९४ पुनः शतेनात् २९ एतत्स्थानद्वयफलं ४।२९ अस्मिन्मध्यमचन्द्रे १०३६
।३० संयोज्य जातं १०४०।५९ पुनः भुक्तखण्ड ९९ संयोज्य जातं ११३९।५९ एतदेव स्फुटं

राम ४

२४

दोतातः॥ ॥अथोत्तरखाण्डेनस्युक्तवत्स्योदाहरणं॥दिनगण१४६खननै९०संगुण
जातं१३१४०चन्द्रकवकं१८११६संयोज्यजातं१३३२११६पुनर्दिनगणः१४६शते
नसंगुणजातं१४६००केन्द्रकवकं४०३१२७संयोज्यजातं१५००३॥२७अस्यषट्शर
सप्तदशैः२७५६भागाघ्नं५त्याज्यंशेषं१२२३१२७चन्द्रे१३३२११६अस्यअगसिराशि
दशैः२४५७भागाघ्नं५त्याज्यंशेषं१०३६॥१६युगणः१४६अस्यखसूर्यो१२०भागा
घ्नं११३चन्द्रे१०३६॥१६संयोज्यजातं१०३७१२९एतच्चन्द्रमध्यमेचराष्ट्रभागा०१५९अ
नेनोनीतंजातं१०३६३०पुनर्दिनगणः१४६अस्यगणेषुमि५०विभज्याघ्नं२१५५
केन्द्रे१२२३१२७संयोज्यजातं१२२६१२२एतत्केन्द्रमध्यमेभवेत्॥अस्यशतेन१००वि
भज्याघ्नः१२षाट्शमोभुक्तःखण्डः२०१३भोग्यःखण्डः१०७१०अनयोरन्तरं१६१५७अ

भा. टी.

२५

नेन शतभागशेषं २६। २२ संगुण्य जातं ४४६। ५५॥ शतेन भागाघ्नं १०० स्थानद्वयं ४। २८ व
त् १०३६। ३० संयोज्य जातं १०४०। ५८॥ पुनः भुक्तिखण्डं ९०। ३ संयोज्य जातं ११३१। १॥ ए
तदेवोत्तरखण्डेन स्युः चन्द्रो जातः॥ ॥ अथ चन्द्रभुक्तिः स्फुटीकरणांतिध्यादिआनयनं
वाह॥ भुक्तिर्नवत्यं ९० नितभोग्यमिन्दो अर्को नवत्यांतिधयखनन्दैः ९० शेषो नखां का
९० गगनांग ६० निष्प्रभुत्वं त राप्ता पटिका भवति॥ ॥ भुक्तिर्नवइति॥ खण्डांतरेण केन्द्र
भुक्तिमिमां १०० संगुण्य शतेन १०० भागाघ्नं सेवखण्डांतरे भवति॥ अतएव सतानन्देन
भुक्तिर्नवत्यं नितभोग्यमिन्दोरिति कृतं नवति ९० चन्द्रस्य मध्यमभुक्तिमध्यमभुक्तौ
भोग्यखण्डांतरं संयोज्य चन्द्रस्य स्युः भुक्तिर्भवति॥ ॥ अस्योदाहरणं॥ चन्द्रस्य मध्यमभु
क्ति ९० खण्डांतरं १७ अनयो संयोग १०६। ५७॥ एषा चन्द्रस्य स्युः भुक्तिः॥ ॥ अथोत्तरमा

रामः

२५

गंगाभुक्तिस्फुटिकरणा॥ वन्द्यस्य मध्यमभुक्तिं २० स्वर्गांतरं १६। ५१ अनयो संयोगः १०६। ५२
एषा वन्द्यस्य सुराभुक्तिः॥ ॥ अर्को न वन्द्यातिथयस्वनन्देरिति॥ अर्को नी नी ता त्वन्द्यास्व
नन्दे २० भागाप्राप्तिथयो भवन्ति॥ ॥ अयमर्थः॥ स्फुटवन्द्याप्यतत्र मध्ये स्फुटसूर्या
विशोध्यः यदा वन्द्य अर्को न पतितदा सप्तविंशतिशतानि २७०० वन्द्ये दत्वा पश्चादर्के पा
रयेत्॥ तत्र मध्ये स्वनन्दे न वन्द्या २० भागमय हत्या प्राप्तिथयो भवन्ति॥ शेषो नखा काङ्ग
गणां गतिघ्ना भुक्त्यंतरा घटिका भवन्ति॥ ॥ शेषो नखा काङ्गिति॥ स्वनन्द भागशेषां स्वन
न्द भागशेषां का स्वनन्दे संशोध्य गम्यं भवति॥ गतगम्यो मध्या ६० संगुण्यः सवर्णानि
रविभुक्त्य नीतवन्द्यः भुक्त्यो सवर्णानि या विभजेत्॥ गतादागतं गततिथेः फलं भवति॥
गम्यादागतं गम्यतिथि फल इति॥ ॥ गतफलं॥ उदयकालिकत्वात्॥ घटि ६० मि श्रे

भा. टी.
२६

संशोध्य गततिथिघटिका भवन्ति ॥ गम्यफलं षष्ठिमिश्रे संयोज्यं सेवगम्यतिथिगटिका भ
वंति ॥ ॥ अस्योदाहरणं ॥ स्फुटरवि १० ५२ ३ स्फुटचन्द्रे स्मिन् ११ ३ ५ २ संशोध्य जातं ७ ९
॥ ५२ ॥ अत्र खनन्दे २० ॥ भागां ५० ॥ एतदेवामावास्या गतादागतं गम्यतिथिपत्र ॥ खनन्दे
तां शेषः ७ ९ ॥ ५७ खनन्दे २० ॥ संशोध्य गम्यजातं ॥ १० ॥ एतत् गतं ॥ ७ ९ ॥ ५२ षष्ठा ६०
संगुण्य जातं ॥ ४ ७ ९ २ सवर्णितं जातं ॥ २८ ७ ५२ ० रविभुक्ति ७ १ ८ चन्द्रभुक्ति १ ७ ७ अन
योरंतरं २ ९ ॥ ४२ सवर्णितं जातं ॥ ५ ९ ८ २ अनेन भागमपरुत्याप्तं ४ ८ ॥ ३ गतत्वात् षष्ठि
६० मिश्रे संशोध्य जातं ११ ५ ७ एतदेवामावास्या गततिथिभुक्ति गम्यं १० ८ षष्ठा संगु
ण्य ६० जातं ६ ८ सवर्णितं जातं ॥ ३ ६ ४ ८ ० सवर्णितं स्फुटभुक्त्यंतरात् ६ ५ गम्यता
त्यष्टिमिश्रे ६० संयोज्य षष्ठेरयास्य सेव भवति ६ ५ एतत्पुतिपत्रात्यतिथिभुक्ति ॥ ॥

राम ४

२६

अथ नक्षत्रानयनं राशिनक्षत्रयोः संक्रांतिकालानयनमाह ॥ शताष्टमक्षं शतशोधि
तां शास्त्रव्याहता भुक्तिरुता सनाथः ॥ राशिं शशां काष्ठरजातिलखं नक्षत्रवत्तत्तत्प
टिकाश्च शेषा ॥ ॥ शताष्टमक्षमिति ॥ स्फुटचन्द्रे शतेन १०० भागमपहृत्या सौकसे
मं अस्मिन्वादिता गतनक्षत्रं शेषां शां शते १०० विशोध्य गम्यां शका भवति ॥ गतगम्यो
षष्ट्या ६० सगुणपञ्चम ॥ सवर्गितं चंद्रे स्युते विभज्या पंचटिकाधिकं गतगम्ययोर्न
क्षत्रयोः फलं भवति ॥ गतं षष्टि ६० मिश्रं संशोध्य गतनक्षत्रस्य चटिका भवति ॥ गम्य
फलं षष्टि ६० मिश्रं संयोज्य गम्यनक्षत्रस्य चटिका भवति ॥ ॥ अस्योदाहरणं ॥ स्फुट
चन्द्रे स्मिन् ११३१ ५९ शतेन १०० विभज्या स ११ एतदेव गतादा गतं पूर्वकाल उल्लिखितं नक्ष
त्रं गम्यात् उत्तरकाल उल्लिखितं नक्षत्रं भवति ॥ शत १०० भागशेषं ३१ ५९ शतेन १०० विशो

गतांशाभवति न
वन्स्फुट भुक्त्या विव
लेख

संग्रहे ॥ भूषणलक्ष्मणखसंमितकेः सयद्वैल्लेखे द्वादिपंचदशराशिसिद्धाः ॥ सूर्याः नगाग्निः निगमाक्षनगाश्च द्वात्रेयाः कर्मातिथिभयोगक्षमानकाले शान्तिः तिथिभयोगानां स
भात्यटिकायुताः भवन्ति

स्वे	ति	न	यो	५६	ति	न	यो
स्थान	१६	१३	२०	५	१२	१४	६ ध्यान
घट्यः	५५	२४	१२	३७	५४	७	घट्यः

मिश्रे ६० संशोध्यदिनादि ॥ दिन १३९ घटि ४९ वषा ४१ एतस्मिन्दिने इयत्यांवेलायां सूर्यः पूर्वकाल्पुण्यविष्टः शतभागशेषं ५२।७ शतेन १०० विशोध्यजातं ४७।५३ एतद्गम्य
षष्ट्या ६० संशुण्यजातं २८७३ सवर्णितं सूर्यस्फुटभुक्त्वा ४३६ विभज्य लब्धं दिनादिः दिन
६ घटि ३५ वषा २२ अस्मिन् अहर्गणे १४६ दिनं संयोज्यजातं १५२ घटिकादिकं षष्टि ६० मी ३५
असंयोज्य दिनं १५३ घटि ३५ वषा २२ एतस्मिन्दिने इयत्यांवेलायां सूर्योत्तरकाल्पु
ण्येन क्षत्रेयास्यति ॥ अथ राशे संक्रमणं ॥ सूर्यरवि १०५२।७ अत्रमध्ये शरजातिभिः २
२५ विभज्याप्तं ४ गताल्लक्षकं कर्कट राशिं शेषं १५२।७ शराकृति २२५ अत्रमध्ये विशोध्यजातं
७२।५३ एतद्गम्य अत्रगतं १५२।७ षष्ट्या ६० संशुण्यजातं ९१२७ सवर्णितं रविभुक्त्वा ४
३६ विभज्याप्तं दिनादि दिनं २० घटि ५६ वषा ० ॥ अस्मिन्दिनगणे १४६ गतत्वाल्लक्षं

भा. टा
२८

दिनं २० संशोध्य जातं १२६ उदय कालिक त्वात् पटिकादिकं घटि ६० मित्रे संशोध्य जातं
४ तं वषा ० दिन गणो स्मित १४६ पटिका ४ वषा ० एतस्मिन्दिने इयत्यां वेलायां सूर्य कर्क
ट रां शो प्रविष्टः गम्य ७२।५३ घट्या ६० संगुण्य जातं ४३७३ सवर्णि तं सूर्य सुदनु स्या ४३
६ विभज्य लघुं दिनादि दिनं १० घटि १ वषा ४७ अस्मिन् नृगणो १४६ गम्य त्वादिनं संयो
ज्य जातं १५६ उदय कालिक त्वात् पटिकादिकं घटि मित्रे ६० संयोज्यं दिनं १५७ घटि १
वषा ४७ एतस्मिन्दिने इयत्यां वेलायां सूर्य सिंह रास्यति ने पुण्य मि छ तातस्मिन्दिने वसे
ता कालिक मर्गणं कृत्वा तस्माद् मर्गणात् पुनरपि स्फुट्य ग्रहं तस्मात् स्फुट्य हात् पुनः का
लानयनं ॥ एवंप्रकारेण राशि नक्षत्रयो र्ग्रहस्य संक्रांतिकालानयनं कर्तव्यं ॥ शशो
कादित्युपलक्षणमात्रं नक्षत्रादिकानां स्फुट्य ग्राणां राशि नक्षत्रयोः संक्रांतिकाला

राम ४
२८

नयनमनेन प्रकारेण बोधयं ॥ ॥ अथ विष्णुभादियोगानयनमाह ॥ एवं रवीन्दोर्युति
 तस्तु योगां सप्तान्विताश्चन्द्रगतिस्तुहारा ॥ ॥ एवं ति ॥ स्फुटार्कचन्द्रयोर्योगं कृत्वा तत्र म
 ध्ये शतेन १०० विभज्य लघां क संख्या निविष्णुभादि योगानि भवति ॥ शतभागशेषं गत २
वायव्ये दागतं गतयोगफलं भवति गम्यादागतं गम्ययोगफलं षष्टि ६० मिश्रे संसोः भवति गतयोगफलं
 ध्यगतयोगस्य घटिका भवति ॥ गम्यफलं षष्टि ६० मिश्रे संयोज्य गम्ययोगस्य घटिका भ
 वति ॥ गम्यफलं षष्टि ६० मिश्रे संयोज्य गम्ययोगस्य घटिका भवति ॥ ॥ अस्योदाहरणं ॥
 स्फुटरविः १०५२।७ स्फुटचन्द्रः ११३१।५० अनयोर्योगः २१८४।६ अस्य शतेन १०० विभ
 ज्याधं २१ गतादागतं सिद्धियोगः गम्यात्साध्यं अनेन शतभागशेषं ८४।६ अस्य शतेन
 विशोध्यं १५।५४ एतन्नूगम्यं जातं गतं ८४।६ षष्ट्या ६० संगुण्य जातं ५०४६ सवर्णितं ३०
 शते १०० विशोध्य गम्यं स्यात् गतगम्यौ षष्ट्या ६० संगुण्य सवर्णितं रविचन्द्रयोः स्फुटभुक्ति योगेन सवर्णितं न विभजेत् गता ७

भा. टी

२८

दाशवेद ४५

२७६० रविभुक्तिं ७।१६ चन्द्रभुक्तिं १०७ अनयो यो ग ११४।१६ सवर्गितं जातं ६८५६ अने
नविभज्याप्तं ४४।२ एतन्नगतफलं गतत्वाद्यष्टिमित्रे ६० संयोज्य जातं १५।५१ एतसि
द्वियोगस्य घटिका गम्यं १५।५४ षष्ठा संगुण्य जातं २५४ सवर्गितं जातं ५७२४० सव
र्गितं रविचन्द्रयोर्भुक्तियोगेन ६८५६ विभज्याप्तं ८।२१ गम्यत्वाद्यष्टिमित्रे संयोज्य
सेव भवति ८।२१ एतत्साध्ययोगस्य घटिका जातं ॥ ॥ अथ तिथ्यर्धयोगस्य वक्रांकर
णस्यानयनमाह ॥ अर्को न चन्द्राच्च शरादिहीनततो वसिष्ठाच्च शराद्विलंबं ॥ सप्तारवशे
यं करणं ववाद्यतन्नादिकायां स्थिति वल्लभं ॥ ॥ अर्को न इति ॥ स्युटचन्द्रे स्युटा कं सं
शोध्यतत्र मध्ये पंच चत्वारिंशति ४५ हीनं कार्यं पंच चत्वारिंशता ४५ भागं मपह
त्यलंबं नगैः सप्तभिः ७ भागैः पौर्णमासी वदिष्यते तस्यां कसमं ववादिगतकराणं भवति ॥

राम ४

२८

ववादीनियथा॥ तथाच श्रीपति॥ ॥ ववाहूयं बालवकोलवारव्येततो भवेत्तेतिलनाम
धेयं॥ गणमिधानं वनिजं च विष्टिरित्याकुरायां करणानि सप्त इति॥ ॥ वव १ बालव २
कोलव ३ तेतिल ४ गर ५ वनि ६ विष्टि ७॥ ॥ इति सप्तचलकरणानि॥ ॥ अथ स्थिरक
रणानि॥ परेदले कृष्णचतुर्दशी च स्तिथ्यर्धभोगः शकुनी चतुष्यात्॥ नागं च किंतु घ
मति क्रमेण च त्वारि विंशत्करणानि नित्यं॥ ॥ शकुनी १ चतुष्यात् २ नाग ३ किंतु घ
४ इति क्रमेण तिथ्यर्धभोगास्युः॥ एतानि च त्वारि करणानि नित्यं स्थिराणि विंश
त्तजानीयात्॥ ॥ तथा॥ कृष्णचतुर्दश्यां तु त्रयोदश शकुनी नाम करणं॥ अमाया
स्या पूर्वार्धे चतुष्याद् नाम करणं॥ द्वितीयां द्वे नागः शुक्लप्रतिपदप्रथमार्धे किंतु
घः इति स्थिरकरणानि॥ तन्नादिकायां तिथि वत् भवति इति॥ चलकरणस्य ना

गन्धकलंघष्टि^{मि}६० संयो^{मि}पगम्यकरास्यघटिकाभवति ४

गम्य स्थिति २

भा-टी-

३०

उत्कान्तिधिवदानेन व्या॥ ॥ अथ मर्थ॥ पंचचत्वारिंशताभागशेषं पंचचत्वारिंशत्
४५ तत्र मध्ये पुनं कार्यं ॥ गतगम्योषध्या ६० संगुणसवर्णितरविभुक्त्या पुनीतचन्द्र
स्युटभुक्त्या सवर्णितया विभज्य लघुगतगम्ययोः फलं भवति ॥ गतफलं षष्ठी ६० मि
श्रं संशोध्य गतकरास्यघटिका भवति ॥ ॥ शरादिभिर्भागैर्हृते यों को लभ्यते तस्य
सप्तभिर्भागमपहृत्य यों को वशिष्यते तस्यां कसमं ववादि करणं ज्ञातव्यं ॥ ॥ अथोष
हरणं ॥ दिनगण १४१ रवि स्युट १०१ ४२ भुक्ति १११ २२ चन्द्र स्युट ६१ ३१ भुक्ति १०१ ३३ त
स्वरटलं १११ २२ अर्को न चन्द्र २२ ७१ ८ अत्र मध्ये शरादिभिः ४५ पुनं जातं २२ ५२ १८
अस्य शरादिभिः ४५ लघु ५० अस्य सप्तभिः ७ शेषिते शेषं १ प्रथमं ववाख्यं गतकरा
शेषं २१ २८ षष्ठा ६० संगुण जातं १३८ सवर्णितं जातं ४२८० सवर्णितरविचन्द्रयो

राम ४

३०

भुक्त्यंतरेण ५६२८ विभज्य लवं ११२८ गतत्वा त्वष्टि ६० मिश्रे संशोध्य जातं ॥ ५८ ॥ ३२
 तत्र त्रिंशत्ता ३० विभज्य शेषं २८ ॥ ३२ ॥ अस्मिन् दिवसे त्रिंशत्त घटिका यत्तं विष्टिना
 मकरांत उपरि घटिका २८ च घा २२ व व नामकरा घटिका जाताः शेषं ११८ यं व चत्वा
 रिंशत्ता ४५ अत्र मध्ये शंशोध्य जातं ४१ ४२ एतद् गम्य कलं षष्ठा ६० संगुण्य जातं
 २५६५ सवर्णितं जातं १५३७२० सवर्णितं स्फुटं भुक्त्यंतरेण ५६२८ भजे तल्लवं २७
 १९ गम्यत्वा त्वष्टि ६० मिश्रे संयोज्य रुत देव भवति २७ ॥ १९ ॥ एतद् दालवकरा स्य घ
 टिका जाताः ॥ ॥ अर्को निचन्द्राच्च शराधिहीनेत्यादिना गणितं द्वाशयाणि कर
 णान्या गतानि च लकराणि ॥ गणितं विना तिथि भागाश्च निकरणा जात व्याप्तिना नि
 ॥ ॥ अधाहर्गणः सूर्ये चन्द्रकेन्द्राणो प्रतिदिवस मध्यमानयनमाह ॥ दिने दिने हर्गण

भा. टी.

३१

धर्म ५

रूपयुक्तं सप्तैव सूर्यस्य खनन्दमिन्द्रोः ॥ खखेनु केन्द्रे तु यतं प्रकुर्व्यात् प्राग्वत्स्फुटी
कार्यमिति प्रशास्य ॥ पुनरुमर्गणो रूपमेकं संयोज्य द्वितीयदिनस्यार्गणो भवति
॥ पुनरप्येकं संयोज्य तृतीयदिनस्यार्गणो भवति ॥ एवमवतुर्थदिनादिषु बोद्धव्यं ॥
॥ सप्तैव सूर्येति ॥ मध्यमसूर्यो सप्त ७ संयोज्य द्वितीयदिनस्यार्गणो भवति ॥ पुनः
सप्त ७ संयोज्य तृतीयदिनस्य मध्यमसूर्यो भवति ॥ ॥ खनन्दमिन्द्रोरिति ॥ इन्द्रो वन्द्यस्य
खनन्दं नवति २० संयोज्य द्वितीयदिनस्य मध्यमसूर्यो भवति ॥ पुनः खनन्दं संयोज्य
२० तृतीयदिनस्य मध्यमसूर्यो भवति ॥ ॥ खखेनु केन्द्रेति ॥ खखेनु शतैकं १०० संयोज्य
द्वितीयदिनस्य मध्यमकेन्द्रो भवति ॥ पुनः शतं १०० संयोज्य तृतीयदिनस्य मध्यम
केन्द्रो भवति ॥ ॥ प्राग्वत्स्फुटी कार्यमिति ॥ ततः पूर्ववत्स्फुट्य हं कृत्वा पुनरपि दिने दिने

मध्यमसूर्यो

राम ४

३१

तिथ्यादिकमानयेत् ॥ इत्यमुना प्रकारेण प्रशास्यं ॥ ॥ अस्योदाहरणं ॥ इष्टदिने र्गण
: १४६ रूपेणैको न युक्तो अयं १४७ द्वितीयदिनस्य र्गणो जातः ॥ इष्टदिने मध्यमोर्क
१०२४।२ सप्तमिः ७ युक्तोऽयं १०३१।२ एतदग्निमदिनस्य मध्यमसूच्यो जातः इष्टदिने
मध्यमो न च १०३६।१६ नवत्या २० युक्तोऽयं ११२६।१६ एतदग्निमदिनस्य मध्यमचन्द्रो
जातः ॥ इष्टदिने मध्यकेन्दुः १२२३।२७ शते १०० युक्तोऽयं १३२३।२७ एतदग्निमदिनस्य
मध्यमकेन्द्रो जातः ॥ ॥ इति श्रीवसन्तात्मजबलभट्टदेवज्ञविरचिता यां भास्वतिटीका
यां बालवोधिन्यां तिथिनक्षत्राधानयनाधिकारस्तृतीयः ॥ ३ ॥ ॥ अथ भौमादिनां
ग्रहस्फुटीकरणव्यायोग्याख्यायते ॥ ॥ तत्रादौ भौमध्यानयनमाह ॥ भौमस्वरश्चा
युगुणं कृतां पुनर्दिष्टुं नृशतामहीनं ॥ भौमस्वरेति ॥ ॥ युगुणं स्वरैः स्वप्नमि ७

रूपं द्विगुणं सत्त्वा गुणकारैर्भागहारकैः ।
 कथितैर्गोध्यक्षेपविवर्ज्यग्रहस्य कुर्वीदित्य
 सभक्तिः । यथा दर्शनाद्गुह्यज्ञानी वेत्तथा । ४

भा. टी.

३२

संगुण्यः कृतैश्चतुर्भिः ४ भागप्रमेकांते स्थापयेत् ॥ पुनर्द्विगुणं स्थापयत्तत्र मध्ये शतत्र
 येन ३०० भागप्रस्थानद्वयं फलमेकांते स्थापिते कैश्चोधयेत् ॥ तत्र मध्ये भौमध्रुवकंसं
 ज्यमध्यमभौमो नवति ॥ ॥ अथ भुक्त्वा नयनमाह ॥ ॥ तथा चोत्पलमदः ॥ ॥ रूपं
 द्विगुणं कृत्वा रूपं १ मेकं मं कं गुणमहर्गणं कृत्वा भुक्तिरानेयः कथमुच्यते ॥ गुणकारै
 र्भागहारकैः कथितैः गोध्यस्वग्रहयोगे गुणकार उक्तो यश्च भागहार यथा कस्य सप्त ७ गुणकारकाः ॥
 भागहारो नास्ति ॥ चतुस्य खनन्यो १० गुणकारः भागहारो नास्ति ॥ केतुस्य शतं १०० गुण
 कारः भागहारो नास्ति ॥ एवं ग्रहभुक्त्वा हर्गणं तद्गुणकारगुणं तद्भागहारो नैव विभजेत् ॥
 किंतुः गोध्यक्षेपविवर्ज्यग्रहस्य यः स ७ कौयश्च सैपकसभुक्तिरुकार्यः ॥ ॥ अथ भौम
 स्य मध्यमभुक्त्वा र्थरूपं १ महर्गणं सतत्सप्त ७ भिः संगुण्यजातं ७ कृतैः चतुर्भिः ४ भाग

गोध्य

राम ४

३२

स्प ५

प्रस्थानद्वयं फलं ११४ पुनर्दिनगणाः १ अस्य शतत्रयेन ३०० भागे किंचित्त्वं अतो भौम
स्य मन्दभुक्तिरेतत् ॥ ११४५ ॥ ॥ अथ बुधशीघ्रनयनमाह ॥ ॥ अष्टाष्टशेषः खखरामनि
घ्नः पक्षाक्षिभिः सोमसुतस्य शीघ्रं ॥ ॥ दिनगणाः अष्टाधिके नाश्वित्या ८८ शेषयेतत् ॥ अ
ष्टाष्टशेषे यदि सुन्यस्यात् ॥ तदा अष्टाक्षिति ८८ रे खखरामे ३०० गुणनीयम् ॥ अथ वा सुन्यमे
वं शीघ्रं वक्तुं बुधशीघ्रं कार्यं ॥ तदुक्तं ॥ अष्टाष्टशेषः सुन्यजो आहतवसे पण्डितकर
इकाह ॥ आनिले कुंवा फडिले नर्मता हाते कीलिते आर्गलकर्मः ॥ ॥ अष्टाष्टशतत्र
येन ३०० संगुण्य पक्षाक्षिभिः द्वाविंशतिभिः २२ नागमपहृत्य यज्ञन्यते तत्र मध्ये बुधशीघ्रं
वक्तुं संयोज्य बुधशीघ्रो मध्यमो भवति ॥ ॥ अथ भुक्त्यर्थं महर्षिणा १ अष्टाष्टशेषे एतदेव भ
वति ॥ १ खखराम ३०० अनेन गुणितं जातं ३०० पक्षाक्षिभिर्भागा प्रस्थानद्वयं फलं १३।३८ य

तवसे ४

शेख ४

तदेव बुधशीघ्रमुक्तिः॥ ॥ अथ ~~जीवमध्यमानयनमाह॥~~ ॥ गुरुगुणश्चागुगुणाद
 शाप्रं वेदादिभिर्लहू विवर्जितम् ॥ दिनगणैः त्रिभिः ३ संगुण्य दशभिः १० भागप्रमेकांते ख्या
 पयेत् ॥ पुनर्दिनगणं वेदादिभिश्चतुश्चत्वारिंशद्भिः ४४ भागमपहृत्या प्रमेकांते ख्यापिते के
 संशोध्यः जीवमध्यकृत्वं संयोज्यः जीवमध्यमो भवति ॥ ॥ अथ मरुगणं १ एतत्तुगुणैः ३ सं
 गुण्य जातं ३ दशभिः १० भागप्रं ख्यानद्वयं फलं ० ॥ १८ पुनर्दिनगणं १ अस्य वेदादिभिः ४४ भाग
 प्रं ख्यानद्वयं ० ॥ १९ अनेनोनीतकृतं जातं ० ॥ १७ एतदेव जीवमध्यममुक्तिः ॥ ॥ अथ मुकुशीघ्रान
 यनमाह ॥ ॥ वेदाहतोऽधोगुणभागमुक्तश्चित्तस्य शीघ्रं सहितं स्वशक्रेः ॥ ॥ अथ मर्थः ॥ गुगुणो
 वेदेश्चतुर्भिः ४ गुणनीयः सधेद्विष्यः कार्यः ॥ गुणैः त्रिभिः ३ भागप्रं उपरि योजयेत् ॥ चित्तस्य शी
 घ्रं सहितः स्वशक्रे रिति ॥ पुनः गुगुणस्वशक्रचत्वारिंशदधिकशतैकेन १४० भागप्रं योजयेत् ॥

भक्त्यर्थः

राम ४८

३३

२२

नत्रमध्ये शुक्रशी पुकुवकं संयोज्य शुक्रमध्यमशी यो भवति ॥ ॥ अथ शुक्रार्थस्योदाहर
णमहर्गण एतदे दे४ संयुज्य जातं ४ द्विस्थं कार्यं ४ गुणो ३ भोगा प्रं १२० एतदुपरि संयोज्य जातं
पा २० पुनर्दिनगणः १ अस्य स्वशक्रे १४० भोगेन किंचित्फलं ॥ अतो शुक्रस्य शीघ्रशुक्ति
र्मध्यमशुक्तिरेतत् ॥ पा २० ॥ अथ शौरस्य मध्यमानयनयनमाह ॥ ॥ शनिर्गुरुद्वयान्नवमक्र
लखं कुर्वन्वितारकुट्टयस्य मध्या ॥ भवेति जीवा र्कजभूमिपुत्रा जन्मार्गौ शीघ्रगती भवेतां ॥ ॥
दिनद्वन्द्याप्यनवमितर्भागमपहत्या प्रं शनि कुवकं शुक्रं कार्यं शौरस्य मध्यमो भवति ॥ अथ
भौमादीनां पंचग्रहनाशानामिष्टदिनगणादागतानां मध्ये स्वकीयं स्वकीयं कुवकं संयोज्य इष्टे हिम
ध्यमताग्रहा भवन्ति ॥ एते मध्यमारकुट्टयस्य भवन्ति ॥ सूर्योदयकालिका भवन्तीत्यर्थः ॥ एते भौ
मजीवशौ गणां मंदमध्यमा भवन्ति ॥ ॥ बुधशीघ्रशुक्रशीघ्रो भवतः ॥ ॥ अथ शनिशुक्तिगन

ध्रुवांश्चितेति सर्वत्र संय
४

भा. टी

३४

यनस्योदाहरणं ॥ ॥ अहर्गण १ अस्य नवनिर्भागा प्रस्थानद्वयं फलं ०।७ एषां शौरस्य म
ध्यमा मुक्तिः ॥ अथ भौमादीनां ग्रहाणां शीघ्रोच्चमन्दोच्चनयनमाह ॥ ॥ दिग्घ्रातयनो नास्व
नगां शहीनात् त्रिभिर्नृशु शौर्कि कुजे ज्यशीघ्रं ॥ ॥ अयमर्थः ॥ दिनवृन्दं दशभिः १०।१
एषः तत्र मध्ये घनसप्तदश १७ एते उना ॥ ॥ कार्याः ॥ पृथक् द्विष्टः कार्याः खनगैः शस
त्वा ७० भागा प्रमुपरिशंशोध्यतत्र मध्ये त्रिभिर्भागा प्रवृधशुक्रौ मंदं य होमध्यमो भवत
ः ॥ ॥ शनिकुजजीवाणां शीघ्रोच्चं स्यात् ॥ ॥ अथ भुक्त्यर्थमहर्गण १ एतत्तदिष्टं ॥ १०
जातं घनो नितं च नास्ति पृथक् १० खनगै ७० भागा प्र ०।८ एतदुपरिशंशोध्यजातं ०।५१
अत्र त्रिभिर्भागा प्र ३।२७ एतत्तद्भौमजीवसौ राणां शीघ्रमुक्तिः ॥ वृधशुक्रयोर्मध्यमा
मुक्तिः जाताः ॥ ॥ अथैकस्मिन् अहर्गणे मध्यशीघ्रानयनमाह ॥ ॥ दिग्घ्रातयनो नास्ति प

राम ४

३४

१५

तस्माद्गुरुर्देवकुजेऽपरीच
मिति

रीतपातात्स्वागांशहीनात्रितयेनलव्यं॥ त्याजंस्वस्वार्केषुयदत्रशेषंमौममध्यभुक्ति १।४५
बुधस्यशीघ्रभुक्ति १३।३६ जीवस्यमध्यभुक्ति ०।१७ शुक्रशीघ्रभुक्ति ५।२० शनिमध्यभुक्ति ०
॥७ तस्मात्तुर्गुर्देवकुजेऽपरीचशीघ्रंइति॥ ॥ अस्योदाहरणं॥ ॥ दिनगणः १६ शनिः १० सं
गण्यजातं १० विपरितपातादिति घन १७ अत्रमध्येविपरीतशोधनं कृत्वाजातं ७ पृथक्स्वा
गै ७० र्जीगाप्रां ०।६ सतदुपरिसंशोध्यजातं ६।५४ अस्यत्रिभिर्जीगाप्रां २।१६ सतत्स्वस्वार्के
१२०० संशोध्यजातं ११६७।४२ सतदेवैकस्मिन्नहर्गणे मध्यशीघ्रं॥ ॥ अथमौमादीनां ग
णानां मन्दोच्चारणं॥ ॥ अष्टेषुषट्चतुःशतार्धः पृथक्प्रहाः षट्चतुर्गतेष्वेकेन्द्राः॥ ॥
अथमर्थः॥ कुजादिमध्यग्रहे सते मन्दोच्चारणेऽप्याः॥ तत्र अष्टशतैर्मौमस्य पंचशतैर्बुधस्य॥
षट्शतैर्वृहस्पतेश्च नवशतैर्शुक्रस्य चतुःशतैः शौरस्य॥ ॥ अंकेनापियथा॥ ॥ षट्चतुर्गते

सिद्धांते ॥ मंदोच्चलिप्तो वतुर्भिः ४ संश्लेषनवभिराप्तमध्ये अष्टभिर्विभज्यते ॥ मन्दाप्यवकात्संशोधयसुदृशमायाति ॥

भा. टी.

३५

यकेन्द्रादिति ॥ ॥ मन्दकेन्द्रं यदा षड्नाभ्यूनं भवति तदा गतात्फलानयनं कथं ॥ तं क्रमाकेन्द्रं भवति ॥ अथ च मन्दकेन्द्रं यथा षडाक्षधिकं भवति तदा गम्यात्फलनयनं कार्यं तं धनकेन्द्रं भवति ॥ ॥ अथ सूर्यसिद्धांतानुशारे नौकामार्गेणानीता भौमादीनां ग्रहानां मन्दोच्चोच्चदीयश्चोकेनाह ॥ ॥ रसांगशे ७६६ शरषट्समुदा ४६५ वसुष्मिषट् ६२८ काः शिषिषमरधाः १३२ ॥ रुद्रयुयो ४११ नृमिसुतादिमन्दोच्चसंशकश्चेति भवन्ति सर्वे ॥ ॥ रसांगशे साः षट्षष्ट्यधिकं सप्तशतं भौमस्य ॥ चतुशतं पंचषष्ट्याधिकं बुधस्य ॥ षट्सप्तमष्टाविंशत्यधिकं जीवस्य ॥ नवशतं त्रयस्त्रिंशदधिकं शुक्रस्य ॥ चतुःशतमेकादशाधिकं सौरस्येति ॥ ॥

भौम	बुध	जीव	शुक्र	शनी	भौम	बुध	जीव	शुक्र	शनी	१११८	२२१८	११	कोष्टकेन प्रद
८००	५००	६००	२००	४००	७६६	४६५	६२८	१३३	४११	८	३३	८११	र्यते ॥ ॥ ॥

राम ४

३५

अथ ज्योतिषादीनां ग्रहाणां मन्दकर्मसाधनखाण्ड्याह ॥ ॥ प्रथमखाण्डः रुद्राष्टकादशः ॥
 द्वितीयखाण्डः नवेतुरेकोनविंशतिः ॥ तृतीयखाण्डः द्विपमाष्टाविंशतिः ॥ चतुर्थखाण्डः न
 वेतुरेकोनविंशतिः ॥ पंचमखाण्डः रुद्राष्टकादशः ॥ अंकेनापि ११ ॥ १२ ॥ २२ ॥ १८ ॥ ११ ॥ ॥
 अथ ज्योतिषादीनां ग्रहाणां मन्दकर्मसाधनखाण्ड्याह ॥ ॥ प्रथमतः कर्मभूमौ मध्यमग्रहस्थाप्य तत्र मध्ये अ
 ष्ठशतादिकं स्वकीयं मन्दोच्चं योजयेत् ॥ तन्मन्दके नुं द्वादशशतं राश्यादिकं यदा भवति तदा
 द्वादशशता १२०० वशेषं कुर्यात् ॥ यदा पुनरुच्चं अधिकं भवति सदा च त्रे द्वादशशते १२०० यद्गता विधेः ॥
 विशेष्यशतेन १०० भागमपहृत्या पुनरुद्रादित्यादिनामन्दखाण्ड्यासेत् ॥ मुक्तखाण्डः नो
 यखाण्ड्योरंतरं कृत्यातेनात्र रेणुशतभागशेषां कं गुर्यात् ॥ शतेन १०० भागमपहृत्या पुनरुद्रा
 नद्वयं फलं मुक्तखाण्डे धनमृणां कार्यं कदेत्युच्यते ॥ यदि नो यखाण्डे मुक्तखाण्डः पतति तदा

मंदके-इति

यद्गता विधेः ००

मंद

भा. टी.

३६

शीघ्र २

तं नूनफलं, भुक्त्वा खण्डे युक्तं कार्यं यदि भोग्यं खण्डे भुक्त्वा खण्डे न पतति तदा तं कृत्वा फलं भुक्त्वा
खण्डे हीनं कार्यं ॥ भोग्यो भवत्युक्तं हीनं इति वचनात् ॥ एवं कृते मध्यमं मन्दफलं भवति
॥ अत्र यदि शतभागैर्न लभ्यते ॥ तदा तं मन्दकेन पुंथमखण्डेन संगुण्य शतेन भागात् ॥
अथ यदि पुनः अतिमखण्डे को न लभ्यते तदा शतभागशेषं तेनैवांतिमखण्डेन संगुण्य
ः शतेन भागात् तं अंतिमखण्डे हीनं कार्यं ॥ तदुक्तं ॥ लंबां त्वखण्डे गुणकः सखण्डे शोधं फ
लं भुक्त्वा मखण्डे वच ॥ नूने तु खण्डे पुंथमो नु खण्डे तस्मात् शोधं तु फलं तदेवेति ॥ अन्यच्च यदि
तखण्डः पतति सदा तु सखण्डे भोग्यः क्रियते फलो नः ॥ एवं शतस्थितिलपंचमेव त्रिघात
दंशादिषु च केनेति ॥ एवं कृते मध्यममन्दफलं भवति ॥ अथ मन्दफलस्युटी करणमाह
॥ ॥ यनागनागत्रयसूर्यनिघ्नदृशो दृत्तं हीनधनं च मध्ये ॥ अयमर्थः ॥ यनागनागैः त्वा

भा

सूत्रम्

राम ४

३६

१२

दिनां भौमादीनां गुणकाराः ॥ तत्र भौमस्य घन १७ सप्तदशं बुधस्याग ७ सप्तः ॥ जीवस्य न
 गाष्टौ च शुक्रस्य त्रयं ३ खि ॥ सौरस्य सूर्य १२ द्वादशः ॥ ॥ अंकेनापि ॥ एते भौमादीनां गु
 णकाराः ॥ पूर्वाग्नीनां स्वकीयं मध्यममन्दफलं ग्रहस्य स्वकीयगुणकारेण संगुण्य द
 शभि १० भागां संस्थानद्वयं फलं मन्दकर्म वा स्युटफलं भवति ॥ तं फलं द्वाभ्युते
 मन्दकैन्द्रे मध्यमग्रहे ऋणं कार्यम् ॥ षडशो धिके धनमिति ॥ हीनं धनं च मध्ये
 तिवचनात् ॥ भो ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०
 कर्मो ह ॥ एत ११ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०
 दस्यात् ॥ ॥ अथ मर्था मन्दस्युटग्रहं एतत्तत्र मध्ये स्वकीयशीघ्रो
 विशोध्य शीघ्रकैन्द्रे भवति ॥ तं शीघ्रकैन्द्रे उदयास्तव क्रमार्गज्ञानार्थं एतत्तत्र

सति ॥

४४

मन्दकेन्द्रे

यदि दृश्यं स्वशीघ्रो नितं न भवति तदा द्वादशरातं दत्त्वा स्वशीघ्रो नितं कुर्यात् १

दृश्य

यदि कुराफलं ग्राह्यं भवति तदा ग्रह द्वादशशतं १२०० संयोग्यं कुराफलं शोधयेत् ४
भोग्यखण्ड २

भा. टी.
भाग २
३९

क्षणीयं ॥ तं शीघ्रकेन्द्रं द्वादशशतं ६००८ तस्य धिं यदा भवति तदा चक्रे द्वादशशतं १२०० वि
शोधयति न १०० भास्वकीयं शीघ्रखण्डकेन्द्रं शीतं ॥ भुक्तखण्डयोरंतरं कृत्वा ते जांतरं एण श
तभागशेषं संगुण्य शतेन भागमयहत्या संस्थानं यं फलं मन्दकर्मवत् शीघ्रखण्डेन
धनमृणां वा कार्यं कटेत्युच्यते ॥ यदा भोग्यखण्डे भुक्तखण्डः पतति तदा भुक्तखण्डे पु
क्तः कार्यः ॥ यदा भुक्तखण्डे भोग्यखण्डं न पतति तदा भुक्तखण्डे हीनं कार्यं ॥ एवं
कृते शीघ्रफलं सुरं भवति ॥ तं स्फुटं सूर्यफलं षड्भास्वने शीघ्रकेन्द्रे मन्दस्फुटप्र
हेनका कार्यं ॥ षड्भास्वधिके धनमिति ॥ इत्युतः स्फुटस्यादिति वचनात् ॥ एवं कृते
स्फुटग्रहो भवति ॥ षड्भास्विकादिति ॥ ॥ यदा शीघ्रकेन्द्रं च शतं द्वादशशतं वा भवति तदा
राशि वर्जिता नं कात्त्रिगुणं कुर्यात् ॥ ॥ ५ कंच ॥ पंचराशिस्थितो यत्र त्रिगुंतत्रैव कार

मति ४

राम ४

३९

शीघ्र ४

येन॥ अस्मि त्रयैवास्मादीयश्लोकः॥ ॥ ग्रहास्वशीघ्रो नितकायदास्यादी शोधनेवासं
रराशिसंस्था॥ राशिं विनां कान्तिं गुणान् प्रकथ्यान्तदा नतः शीघ्रफलं पुशाध्यमिति
॥ ॥ शरराशिसंस्था इति॥ यदा शीघ्रकेन्द्रेषु दशतं ६०० भवति तदा द्वादशशता १२००
दयास्य कर्मकाले पंचशतं ५०० भवति॥ अत एवोक्तं धने शरराशिसंख्येति॥ राशोधने
ति अणो शतभागे पंचराशिर्भवति धने द्वादशशता दयास्य कर्मकाले पंचराशिर्भ
ति॥ एवं यदि ग्रहो वक्रो भवति तदा संभवति॥ यदा शीघ्रकेन्द्रेषु दशतं ६०० परि
मितं संपूर्णं भवति न किंचिद्वशिष्यते तदा शीघ्रफलस्याभावो भवति॥ ॥ ॥
अथ भौमादीनां ग्रहाणां शीघ्रखण्डाः॥ ॥ तत्रादौ भौमस्य॥ भौमस्य खाचिर्नग

द्वादशशतं
विशोधय ३

भा.टी
३८

नगसप्तशेखादेवेनुजातीनुगगोनगार्था॥ ॥ अथमर्थः॥ प्रथमखण्डेखासिर्वर्त
रिंशत् ४० दीतीयेसप्तसप्तति ७७ तृतीयेखेशादशाधिकशतं १०० चतुर्थेदेवेनु
त्रयत्रिंशदधिकशतं १३३ पंचमेजातीनुषाविंशदधिकशतं १२२ षष्ठेअगगोसप्त
नवति ९७ सप्तमेनगार्थासप्तपंचाशत् ५७॥ ॥ ४०।७७।११०।१३३।१२२।९७।५
७॥ ॥ अथदुधस्यशीघ्रखण्डाः॥ जैस्यद्वयमग्नीषुकसप्तषट्स्वरान्तस्त्रिपंचागगुण
नवेदवः॥ ॥ अथमर्थः॥ प्रथमखण्डेरिंशत्सप्तविंशति २७ द्वितीयमग्निद्विपुत्रि
पंचाशत् ५३ तृतीयेकुसप्तएकसप्तति ७९ चतुर्थेषट्स्वराःषट्सप्तति ७६ पंचमे
त्रिपंचत्रयपंचाशत् ५३ षष्ठेअगगनयःसप्तत्रिंशत् ३७ सप्तमेनवेदवःएकोनविंशति १९

॥ २७।३७।७९।५३।३७।१९॥

राम ४
३८

अथ जीवस्य शीघ्रखण्डः ॥ गुरुर्नृपाः स्वादिगजत्रयं च षडहं योऽस्य मान्यं कांकाः ॥ ॥
अथ मर्थः ॥ प्रथमखण्डः ॥ नृपाः षोडशः १६ द्वितीये स्वाद्ययः त्रिंशत् ३० तृतीये गजत्रयं
अष्टत्रिंशत् ३८ चतुर्थे षडहं यष्टिंशत् ३६ पंचमेषास्य मान्यं त्रयोविंशति २३ षष्ठे नृ
पां षोडशः १६ सप्तमे अंकाः नवम ९ ॥ १६ ३० ३८ ३६ २३ १६ ९ ॥ ॥ अथ अक्रस्य
शीघ्रखण्डः ॥ गुरुर्दिवेदाः कुगजाः स्वसूर्याव्यो माहनागेन्दुमभूत्रिशोलाः ॥ ॥ अथ मर्थः
॥ प्रथमखण्डः दिवेदः द्वित्वारिंशत् ४२ द्वितीये कुगजा एकाशीति ८१ तृतीये स्वसूर्यावि
शत्याधिकशतं १२० चतुर्थे व्योमाह सार्द्धशतं १५० पंचमे नागेन्दुः अष्टवत्वारिंशदधिक
शतं १४८ षष्ठे मभू सप्तविंशत्याधिकशतं १२७ सप्तमे त्रिशोलाः त्रिंशत् ३० ॥ ॥
४२ ८१ १२० १५० १४८ १२७ ३० ॥ ॥ अथ सौरस्य शीघ्रखण्डः ॥ शनिर्दिशोद्याः शी

भा. टी.

३८

म ३

प्रभुक्तिद्वयग्रहस्य ॥ मंगलस्य ३। १२ बुधस्य १३। ३८ बृहस्पते ३१। १७ शुक्रस्य ५। २० शनिश्चरस्य ३। १७ कुयमानवेन्दुर्दिभूमयो मंगलमवयवश्च ॥ ॥ अयमर्थः ॥ प्रथमखण्डः दिशो दश १० द्वितीयखण्डः अष्टाः सप्तदश १७ तृतीये कुयमाणकविंशति २१ चतुर्थे नवेन्दु एकोनविंशति १९ पंचमे दिभूमयो द्वादश १२ षष्ठे मंगला निअष्टौ च सप्तमे अष्टयः चत्वारः ४ ॥ ॥ १०। १७। २१। १९। १२। ८। ४ ॥ ॥ अथ भौमादीनां ग्रहाणां मध्यमभुक्तिर्लिख्यते ॥ रवेस्त्वरखं नवतिस्त्वं १०० केन्द्रशतं भूस्तमसः सप्तसिद्धौ ॥ पादो न द्विग्रामघनो खमे पौष्पे द्यौर्घसप्तावनिजादिकानां ॥ त्रयो घना विश्व इमानलौ च त्रयो घना पंचनखा गुणा द्वाः ॥ कुजादिशीघ्रस्य च भुक्तयो सूरुक्ता स्मृती शौणितैः प्रविणोः ॥ ॥ अयमर्थः ॥ सूर्यादीनां मध्यमभुक्तिः सूर्यस्य ७। ० बुधस्य २० केन्द्रस्य १०० भौमस्य १। ४५

सूर्या

राम ४

३८

२०

वृथस्य ३। १७ जीवस्य ०। १७ अक्रस्य ३। १३ सौरस्य ०। १७ पातस्य ०। २४॥ ॥ अथ भौमा
दीतांशी पुभुक्तिः॥ भौमस्य ३। १२ वृथस्य १। ३८ जीवस्य ३। १७ अक्रस्य ५। २० सौरस्य ३
। १७॥ ॥ अथ भौमादिनां गृहाणां भुक्तिस्फुटीकरणमाह॥ ॥ घनागनागत्रिरविद्युभु
क्तिर्भौमाहताया स्वसत्ता प्लव्धं॥ उनेतु स्वराउमहितो न्यथो नामन्दस्फुटा भुक्तिरियं कु
जादे॥ ॥ अथ मर्थः॥ मन्दकर्मणि मन्दस्फुटा भुक्तिर्योर्भ्यां तरेण ग्रहस्य स्वकीयं स्व
कीयं मन्दभुक्तिं संगुण्य पुनः घनागनागेत्यादिना स्वकीयगुणाकारेण गुणयेत्॥ त
त्रमध्ये स्वशतसहस्रेकेन १००० भागां भुक्तेः स्वकीयं स्वकीयं मन्दस्फुटफलं भव
ति॥ अथ वा स्वरां तरेण ग्रहस्य स्वकीयां स्वकीयां मन्दभुक्तिं संगुण्य शतेन १०० भा
गां भुक्तेः स्वकीयं स्वकीयं मध्यमं मन्दफलं भवति॥ तत्फलं घनागनागेत्यादिना

भा.टी

३०

ग्रहस्य स्वकीयं फलं गुणकारेण संगुण्य दशमि १० भागां प्रभुत्वे स्वकीयं मन्दस्फुटफलं भ
 वति ॥ ग्रहे स्फुटी क्रियमाने यदा ग्रहस्य मन्दस्फुटफलं खण्डे दत्तं तदा भुक्तेः स्फुटफलं म
 न्दभुक्तौ भ्राणं कार्यं ॥ यदा खण्डे भ्राणं कृतं तदा भुक्तौ धनं कार्यं ॥ एवं कृते मन्दकर्म स्फु
 टा भुक्तिर्भवति ॥ ॥ अथ शीघ्रकर्माह ॥ मन्दस्फुटा शीघ्रगतौ विशोभ्या प्रावृत्तता भो
 ग्यरुता शतासा ॥ वहुल्यभोग्ये स्वमृगां यथा स्यात् कृत्वा विचारे विपरितः शोभ्याः ॥ अ
 यमर्थः ॥ मन्दस्फुटा भुक्तिः स्वशीघ्रभुक्तौ संशोभ्य यदा न पतति तदा मन्दस्फुटभुक्तौ
 शीघ्रभुक्तिः शोभ्यः ॥ सशेषं शीघ्रखण्डांतरेण संगुण्य शतेन भागां प्रग्रहे स्फुटी क्रिय
 माणे यदा शीघ्रफलं खण्डे दत्तं तदा धने हीने हीने पुनं भुक्तं खण्डे शीघ्रस्य विचारित्य
 र्थः ॥ मन्दस्फुटभुक्तौ धनं कार्यं यदा शोधितं ॥ ॥ तदा भ्राणं कार्यं ॥ एवं कृते शीघ्रशीघ्रकेन्द

रामः

४०

भुक्तिः कर्मसुखाभुक्तिर्भवति॥ अथ भौमादीनां ग्रहाणां स्फुटीकरणास्योदाहरणं॥ तत्रादौ
 भौमस्य गुणः १४६ स्वरैः सप्तभिः ७ संगुण्यजातं १०२२ चतुर्भिः ४ भागास्तं २५५।३ पुन
 र्गुण्य १४६ अस्य शतत्रयेन ३०० भागास्तं ०।२९ एतत्संशोध्य जातं २५५।१ अत्र भौमक
 र्कं २३१।५ संयोज्य जातं ११८६।६ एतदेव भौममध्यमः॥ भौममन्दोच्चं अष्टशतं ८००
 संयोज्य जातं १९८६।६ द्वादशशतं च विकत्वात् तत्रैकादशशतं १२०० शेषिते शेषं ७८
 ६।६ एतत्तमन्दकेन्दुं मन्दकेन्दुं च द्वादशशतं विकत्वात् एतत्तमन्दकेन्दुके विशोध्य जातं ४९
 ३।५४ अस्य शतं १०० भागास्तं ४ भुक्तखण्डा जातव्यं १९ भोग्यखण्डा ११ अनयो रंतर
 ८ अनेन शतभागशेषं १३।५४ संगुण्य जातं १११।१२ शतं न भागास्तं १ शेषं ११।१२ व
 ष्या संगुण्य ६० जातं ६७२ तदा सं ७ स्थानद्वयमेतत् १।७ भुक्तखण्डे स्मिन् १९ अणा

भा. टी.

४९

४०
११
११०
१३३
१२२
५७
५७

त्वात्शोध्य जातं १७। ५३ स्थानद्वयं सततरेव मन्दफलं धनकेन्द्रत्वात् मध्यगृहे स्मिन् १
१८६। ६ संयोज्य जातं १२१६। ३७ द्वादशशताधिकत्वात् द्वादशशतै १२०० शेषितं जातं
१६। ३७ इति मन्दस्युक्तं ॥ ॥ अथ शीघ्रकर्म ॥ शुभगाः १४६ दिश १० संगुण्य जातं १४
६० घनोनं १७ जातं १४४३ एथ क १४४३ स्वागे ७० भागां ३०। २७ एतदुपरि संशो
ध्य जातं १४२२। २३ अस्य त्रिभिः ३ भागां ४७४। ८ एतदेव भौमस्य शीघ्रोच्चं ॥ मन्दस्यु
क्तगृहे स्मिन् १६। ३० शीघ्रोच्चस्याधिकत्वाद् द्वादशशतानि १२०० संयोज्य जातं १२१६
। ३७ अत्र मध्य शीघ्रोच्चं ४७४। ८ विशोध्य जातं ७४२। २८ एतदेव शीघ्रकेंद्रो भवति ॥
षट्शताधिकत्वात् चक्रे १२०० विशोध्य जातं ४५७। ३६ अस्य शतेन १०० भागां ४६ शी
घ्रस्वरागुचतुर्थोपासं समुक्तस्वरागु १३३ भौग्यस्वरागु १२२ भौग्यशोरंतरावशेषं ११

स्थापनं भूतस्वरागु १

घनागनागे त्वादित्ना भौमस्य गणकार ७ अनेक
संगुण्य ३०४। १ अस्य दशभिः भागां ३०४
ये ३०। २४ एतदेव स्फुटं मन्दफलं

स्थानद्वयं ४

राम ४

४९

शतभागावशेषं संगुण्य जातं ६३३।३६ शतेनाप्तं १०० पुं दशैवं ३२।५८ मय्या ६० संगु।
 एण जातं २०० शतेना १०० पुं २१ स्थानद्वयं फलं ६।२० भुक्त खण्डे स्मिन् १३३ अण
 त्वोत्सं शोध्य जातं १२६।२० एतत्सु कृत्वा शीघ्र फलं ० वदशताधिक शीघ्र केन्दु त्वाधिनं स
 न्दे सुकृत्वा भौमे स्मिन् १६।३० संयोज्य जातं १४३।१ एतदेव भौमे सुकृत्वा जातः ॥ अथ भु
 क्ति सुकृत्वा करणामाह ॥ भौमे स्य मन्द भुक्ति १।४५ खण्डांतरं रेणानेन नट संगु
 ण्य जातं १४।० शतेन भागा पुं १०० स्थानद्वयं ०।८ एतत्समन्व फलं घना गेत्यादिना भौ
 मे स्य गुणकारः घने १७ संगुण्य जातं २।२६ अस्य दशभि १० भागा प्रस्थानद्वयं ०।१४ ए
 तत्समन्व सुकृत्वा फलं ॥ अथ वामे मन्द भुक्ति १।४५ खण्डांतरं रेणानेन नट गुणयित्वा १४।० घ
 ने १७ संगुण्य जातं २३८ शतेन १०० भागा प्रस्थानद्वयं २।२२ अत्र दशभि १० भा १०

त्वं शतेन १००० भागा पुं ० शोषं २ ३८ मय्या संगुण्य जातं
 २०२८० पुनः २

भा. टी.

४२

भागाप्तं ०। १४ एतत्तन्मन्दस्युटफलं खण्डेरिणत्वात्तन्मन्दमुक्तावस्मिन् १। ४५ संयोज्य
जातं १। ५२ एतत्तन्मोममन्दस्युटभुक्तिः ॥ ॥ अथशीघ्रकर्म ॥ ॥ मोमस्यशीघ्रभुक्तिः ३।
१७ अत्रमध्येमन्दस्युटभुक्तिमिमां १। ५३ संशोध्यजातं १। १८ एतत्तन्शीघ्रकेन्दुस्यभुक्तिः
॥ ॥ शीघ्रखण्डांतरेणानेनैसंगुण्यजातं १४। १८ शतेनभागाप्तंस्थानद्वयं ०। ८ एतत्तन्
शीघ्रस्युटफलं ग्रहस्युटीक्रियमानेशीघ्रखंडेऽमणत्वात्तन्मन्दमुक्तौ १। ५२ संशोध्य
जातं १। ५१ एषोमोमस्यस्युटभुक्तिः ॥ ॥ अथबुधस्यस्युटीकरणं ॥ दिनगणा १४६ दि
गृह्या १० तद्यतो १७ नेत्यादिना आनीनौबुधस्यमध्यमः ४७४। ८ अस्ययंवशत ५००
संयोज्यजातं २७४। ८ एतत्तन्मन्दकेन्दुं षट्शताधिकत्वात् द्वादशशतेन १२०० विशोध्य
जातं २२५। ५२ अस्यशतेन १०० भागाप्तं २ भुक्तखण्डः १९ भोग्यखण्ड २२ अनयोरंतरं ३

रामः

४२

२२

अनेनशतभागशेषं २५।५२ संगुणजातं ७७।३६ शतेनभागां १०० स्थानद्वयं ०।४६
कखण्डेस्मिन् १९ धनत्वात्संयोज्यजातं १९।४६ एतदेवफलं ॥ यनागनागत्यादिना
वुधस्यगुणकारः ७ अनेनमन्दफलं १९।४६ संगुणजातं १३८।२२ दशभिः १० भागां
स्थानद्वयं १३।५० एतन्मन्दस्फुटफलं ॥ यद्दशताधिकमन्दकेन्दुत्वात्तमवग्रहेस्मिन्
४७४।० संयोज्यजातं ४८७।५८ एतदेवमन्दकर्मस्फुटोवुधः ॥ ॥ मृथशीघ्रः ॥ अष्टाष्ट
शेषेति० गुणः १४६ स्वष्टाष्टेष्टशेषितंजातं ५८ खखराम ३०० अनेनसंगुणजा
तं १७४०० पक्षाक्षिभिः २२ भागां स्थानद्वयं ७९०।५४ मृत्रवुधशीघ्रकुर्वकं ९८६
३२ संयोज्यजातं १७७७।२६ द्वादशभाधिकत्वात्तवक्रं १२०० संशोध्यजातं ५७७।५६
तत्रवुधशीघ्रं मन्दस्फुटग्रहेस्मिन् ४८७।५८ शीघ्रस्याधिकत्वात्तद्वादशशतानि १२००

राश

भा.टी.

४३

३

५३

७१

७६

५३

३

१८

दत्त्वा जातं १६७। ५८ अत्र शीघ्रोच्चं ५७७। २६ विशोध्य जातं १११०। ३२ षड्धाधिकत्वा
वक्त्रे १२०० विशोध्य जातं ८९। २८ एतत्तु शीघ्रकेन्द्रः अस्य शतेन १०० भागात् ० शीघ्रख
ण्डानां स्यात्पनं शतभागः अत्र भुक्तं खण्डस्याभावात्प्रथमखण्डेन २७ शेषं ८९। २८ सं
गुण्य जातं २४५५। ३६ शतेन भागात् २४। ९ भुक्तं खण्डस्याभावदेतदेव शीघ्रकेन्द्रं बु
धोस्मिन् स्फुटफलं २४। ९ षड्धाधिक शीघ्रकेन्द्रत्वा मेन्द्रस्फुटबुधेस्मिन् ४८७। ५८ सं
योज्य जातं ५१२। ७ एतदेव बुधस्य स्फुटः ॥ ॥ अथ भुक्तिस्फुटीकरणां ॥ बुधस्य मन्दभुक्तिः
३। १७ खण्डान्तरेणानेन ३ संगुण्य जातं ९। ५१ पुनः घनागनागेत्यादिना बुधस्य गुण
कारः ७ अनेन संगुण्य जातं ६८। ५७ शतेन १०० भागात् स्यात् नद्यं ०। ४० खण्डधनत्वा
त् अत्र मन्दभुक्तौ ३। १७ संशोध्य जातं ३। १३ एतत्तु मन्दस्फुटा भुक्तिः ११ अथ शीघ्रकर्म

रामः

४३

२८

॥ बुधस्य शीघ्रभुक्तिः १३। २८ अत्र मन्दस्युत्थभुक्तिमिमां ३। १३ संशोध्य जातं १०। २५ एत
त शीघ्रकेन्द्रस्य भुक्तिः शीघ्रखण्डांतरेणानेन २० संगुण्य जातं २८१। १५ शतेन १०० भा
गात् २। ४८ खण्डे धनत्वात्मन्स्युत्थभुक्तौ ३। १३ संयोज्य जातं ६। १९ एतदेव बुधस्य सुद
भुक्तिः ॥ ॥ अथ जीवस्युत्थीकरणं ॥ पुरुर्गुणधारित्यादिना दिनगणः १४६ त्रिभिः ३ सं
गुण्य जातं ४३८ दशभिः १० भागात् स्यान्धयं ४३। ४८ पुनर्दिनगणः १४६ अस्य वेदा
विभिः ४४ विभज्यात् ३। ९ एतत्संशोध्य जातं ४०। २९ अत्र जीवकुर्वकं ८२५। ५५ संयोज्य
जातं ८६६। २४ एतत्तु जीवस्य मध्यमः ॥ ॥ अष्टेषु घट्टनन्देत्यादिना जीवस्य मन्दोच्चं ६०
० संयोज्य जातं १४६६। २४ द्वादशानां १२०० वशेषितैशेषं २६६। २४ अस्य शतेन भागा
त् २२ रुद्रानवेन्दुरित्यादिना भुक्तखण्डः १९ भाग्यखण्डः २२ अनयोरंतरं ३ अनेन शत

गुणकारः ८ अनेन मन्दफलं संगुणय जातं १५१ ५२ ६३ मि १० भागां १५१ ४७ एतदेव
जीवस्य २

भा. ६१.

४४

शीघ्र ४

१५

३०

३५

३६

३३

१५

८

भागशेषं ६६।२४ संगुणय जातं १५१ १२ शतेन १०० भागां १५१ ५२ भुक्त खण्डे स्मिन् १९ वन
त्वात्सं योज्य जातं २०।५२ एतत्तमं दफलं ॥ घनागनागेत्यादिना जीवस्य मन्दस्युट फलं।
षड्भा इतमं दके च त्वान्मध्यम जीवे स्मिन् ६६।२४ संशोध्य जातं ८४२।३७ एतदेव जीव
मन्दस्युटः ॥ ॥ अथ शीघ्रकर्म ॥ दिग् १० घ्रादघनोनेत्यादिना १७ स्थातीतो जीवस्य
शीघ्रः ४७४।८ मन्दस्युट जीवे स्मिन् ८४२।३७ संशोध्य जातं ३७५।२९ एतत्तमं शीघ्रके
न्दं ११ अस्य शतेन भागां ३२ खण्डा नां स्थापनं तृतीये भुक्त खण्डः ३८ भोग्य खण्डः ३
६ घनयो रत्तरं २ अनेन शत भागशेषं ७५।२९ संगुणय जातं १५० शतेन १०० भागां १५०
स्थानदयं १।३० शीघ्र खण्डे स्मिन् त्वान्मध्यम जीवे स्मिन् ३८ संशोध्य जातं ३६।३० ए
तत्तमं शीघ्रस्य सुट फलं ॥ षड्भा इतमं शीघ्रके च त्वान्मन्दस्युट जीवे स्मिन् ८४२।३७

राम ४

४४

संशोध ८ १३१७ एतदेव जीवस्य स्फुटो जातः ॥ अथ जीवभुक्ती स्फुटीकरणं ॥ जीवमन्द
भुक्तिः ०१७ मन्दखण्डान्तरेणानेन ३ संगुण्य जातं ०१५१ पुनः घनागनागेत्यादिना
जीवस्य गुणकार २८ अनेन संगुण्य जातं ६१४८ खण्डेन १००० भागेन किंविद्ध
ध्वं ॥ अतएव मन्दस्फुटाभुक्तिरेतत् ०१७ ॥ अथ शीघ्रकर्म ॥ जीवस्य शीघ्रभुक्तिः ३
१७ अत्र मन्दस्फुटाभुक्तिमिमां ०१७ संशोध जातं ३१० शीघ्रकेन्द्रस्य भुक्तिरेतत् ॥
शीघ्रखण्डान्तरेणानेन २ संगुण्य जातं ६१० शतेन भागा प्लेस्थान दूयं ०१३ शीघ्र
खण्डे अण्वान्मन्दस्फुटभुक्तौ ०१७ संशोध जातं ०११४ एतदेव जीवस्य स्फुटाभु
क्तिः ॥ अथ भुक्त्वा स्फुटीकरणं ॥ दिनगरा १४६ दिघ्राघनोनेत्यादिना आनीतः
भुक्त्वा मध्यमः १४७४१८ अष्टेषु घट्टनन्त्यादिना भुक्त्वा मन्दोद्धं २०० संशोध
जातं १३१४१८ द्वादशशतशेषितेशेषं १७४१८ घट्टरापूनत्वा देत दुराकेन्द्रं ॥ अ

भा. ८
४५

स्यसतेन भागा प्रं १ मुक्तखराः १२ मोषखराः १८ अनेन शत भाग शो
षं १४।८ संगुण्य जातं ५८३।४ शतेना प्रं स्थान दूयं ५।५६ धनत्वात् मुक्तखराणे स्मिन्
११ संघोऽप्य जातं १६।५६ एतं कुक्कुटस्य मन्द फलं ॥ घनागना गेत्वा दिना भुक्कुटस्य गु
णकारः ३ अनेन संगुण्य जातं ५५।४८ अस्य दशभिः १० भागा प्रं ५।३६ एतं मन्दस्य
फलं ॥ षट्पदस्य मन्दकेऽल्पान्मध्यमग्रहे स्मिन् ४२४।८ संसोध्य जातं ४१८।
३३ एतदेव मन्दस्य फलं भुक्कुटः ॥ अथ शीघ्रः ॥ वेदाहते त्वादिना घूगराः १४६ वेदे ४
संगुण्य जातं ५८४।० द्विष्ट ५८४।० गुरौ ३ भागा प्रं १८४।३० एतदुपरि संघोऽप्य
जातं ११८।४० पुनः घूगराः १४६ अस्य वक्त्रे १४० भागा प्रं १।२ एतदुपरि संघो
ऽप्य जातं ११८।४२ अत्र भुक्कुटो ब्रह्मवक्त्रं ८२८।३३ संघोऽप्य जातं ११०८।१५६
दशराता दया स्यावशिष्टं ५०८।१५ एतं कुक्कुट शीघ्रः ॥ पृथक् स्वशीघ्रो नितेति ॥ म
न्दस्य फलं हे स्मिन् ४१८।३३ शीघ्रस्याधिकत्वात् दशराता नि १२०० संघोऽप्य जा

रामः
४५

तं १६८॥ ३३ अत्राभुद्धमस्ति अस्मिंशी घोष ५०८॥ १५ विशोध्यजातं १६०॥ ४८ एतत् षट्शताधिकत्वात् ॥
 शीघ्रकेन्द्र षट्शताधिकत्वाद्वा दशशतेन विशोध्यजातं ३२॥ १२ शतेन भागात् ० भूगौरी घोष एतानां स्था
 नं कृतमस्ति ४२ भुक्तखण्डस्याभावात् प्रथमखण्ड एव ४२ खण्डानां ४२ अनेन शतभागशेषं ३२॥ १२ संगु
 ण्यजातं १४० २४ शतेन भागात् १६॥ ४८ भुक्तखण्डस्याभावात् तदेव शीघ्रस्फुटस्फुलं १६॥ ४८ षट्शताधि
 कत्वात् शीघ्रकेन्द्रत्वात् मन्दस्फुटभुक्तेस्मिन् ४६॥ ३ संयोज्यजातं ४८५॥ ३१ एतदेव भुक्तेस्फुटः ॥
 अथ भुक्त १३ भुक्तिः १ भुक्तस्य मन्दभुक्तिः ३१७ एतत् षण्णान्तरेणानेन ८ संगुण्यजातं २६॥ १६ घना
 गना गेत्या ७३ दिना भुक्तस्य गुणकारः ३ पुनः एनेन संगुण्यजातं ७८॥ ४८ खशतेन १००० भागात् ०५
 खण्डे धनत्वात् मन्दभुक्तो वस्मिन् ३१७ संसोध्यज्यजातं ३१२ एषामन्दस्फुटभुक्तिः ॥ अथ भुक्तिशीघ्रक
 र्म्मः ॥ भुक्तस्य शीघ्रभुक्तिः ५१२० अत्र मन्दस्फुटभुक्तिमिमां ३१२२ संसोध्यजातं ११८ एषा शीघ्रकेन्द्रस्य भु
 क्तिः ॥ शीघ्रखण्डान्तरेणानेन ४२ संगुण्यजातं ८२॥ ३६ शतेन भागात् स्थानद्वयं ०॥ ३२ शीघ्रखण्डे धनत्वात् म
 न्दस्फुटभुक्ता वस्मिन् ३१२२ संसोध्यजातं ४११ एषा भुक्तस्य स्फुटभुक्तिः ॥ अथ सौरस्य स्फुटीकरणं ॥ शनि

भा.टी
४६

द्विष्टन्दे त्यादिना दिनगणोस्मिन् १४६ नवभिर्भागांस्तं १६१३ अत्रमध्ये सौरध्रुवकं २६४१० संयोज्य जातं
२८०११३ एतत्सौरस्य मध्यमं ॥ अष्टेषुषट् नन्दे त्यादिना सौरस्य मन्दोच्चं ४०० संयोज्य जातं ६८०११३ एतच्च न
मन्दकेन्द्रोत्पत्तिताधिकत्वाद्वादशशतेन १२०० विंशोध्य जातं ५१२१४७ अस्य शतेन भागांस्तं ५ भुक्तखण्डे ११
भोग्यखण्डोऽस्याभावात् भुक्तखण्ड एव खण्डान्तरं ११ अनेन शतशेषं १२१४७ संगुण्य जातं २१२१७ शतेन भागा
स्तं स्यान् द्वयं २१५ खण्डे चरणात्वा भुक्तखण्डोऽस्मिन् ११ संयोज्य जातं ८१४६ एतन्मन्दफलं घनागनागत्या
दिना सौरस्य गुणकारः १२ अनेन संगुण्य जातं १०६१० द्वाभिर्भागांस्तं १०१३६ एतन्मन्दस्युटफलं ॥ षट्शता
धिके मन्दकेन्द्रत्वात् मध्यग्रहे स्मिन् २८०११३ संयोज्य जातं २८०१४२ एतदेव मन्दस्युटसौरः ॥ अथ शीघ्रः ॥ दिघ्ना
घनोने त्यादिना आनितोऽर्थः शीघ्रः ४७४१८ मन्दस्युटग्रहे स्मिन् २८०१४२ शीघ्रस्याधिकत्वाद्वादशशतेन विं
शोध्य जातं १८३११२ शतेन भागांस्तं १ शीघ्रखण्डानां स्थापनं प्रथमो भुक्तखण्डः १० भोग्यखण्डे १७ अनयोऽन्तरं
७ अनेन शतभागशेषं ८३११२ संगुण्य जातं ५८३११३ शतेन भागांस्तं ५१५० खण्डे धनत्वात् भुक्तखण्डे स्मिन् १०
संयोज्य जातं १५१५० एतच्छीघ्रस्युटफलं ॥ षट्शताधिक शीघ्रकेन्द्रत्वात् मन्दस्युटसौरस्मिन् २८०१४२
जातं भुक्तं जातं १४८०१४८ अत्रमध्ये शीघ्रं ४७४१८ विंशोध्य जातं १०१६१४१ एतच्च न शीघ्रकेन्द्रः षट्शताधिकत्वाद्वादश ४

राम ४७
४६

संघोज्य जातं ३०६। ३८ एतदेव सोरस्य स्फुटः॥ अथ सोरस्य भुक्तिः॥ सोरस्य मन्द
भुक्तिः०। १७ खरागान्तरेणानेन ११ संगुलप जातं १। १७ धनागनागेत्यादिना सोर
स्यगुराकाः १२ पुनरनेन संगुलप जातं १५। २४ खरातेन १००० भागा पृ०। १७
एते धनत्वा मन्दभुक्तौ संघोज्य जातं ०। ८ एषामन्दस्फुटा भुक्तिः॥ अथ शीघ्र
कर्मः॥ सोरस्य शीघ्र भुक्तिः ३। १ अत्र मन्दस्फुट भुक्तिमिमां ०। ८ संसोध्य जा
तं १। ८ एषा शीघ्रक्रेडस्य भुक्तिः॥ शीघ्र खरागान्तरेणानेन १ संगुलप जातं २२। ३
रातेन भागा पृ० ०। १३ खराते धनत्वा मन्दस्फुट भुक्ता वस्मिन् ०। ८ संघोज्य जा
तं ०। २१ एषा सोरस्य स्फुटा भुक्तिः॥ अथ नक्षत्रादिकानां स्फुटग्रहाणां राश्यां क
राणां राश्याधितो नक्षत्रादिकराणां नक्षत्रराश्यादिकयोश्च राश्यां राकादिकराणाम
८॥ भादिकृतं घ्रांक हतो ग्रहस्य राश्यादिकं केर्गुणितः कृता पृ०॥ भादिर्भवेत्

स्थानद्वयं ०। १

भा. टि.
४७

दिषुराशिहारः शराकृतिराशिमुखे शतं व ॥ नक्षत्रादिकं स्फुटग्रहं व नुर्मिः ४ संगु
रणवभिः ८ भागां प्रं शेषं षष्ठ्या ६० संगु रापजातं पुनः नवभिः ८ भागां प्रं स्थान
द्वयं शरपादिर्भवति ॥ शरपादिकं स्फुटग्रहनवभिः ८ संगु रापवतुर्मिः ४ रा प्रं स्थान
न द्वयं नक्षत्रादिर्भवति ॥ भौभादीनां शरपादिस्फुटभुक्तिरपिनवभिः ८ संगु राप
तुर्मिः ४ भागां प्रं नक्षत्रादिस्फुटभुक्तिर्भवति ॥ भादिषुराशिहारः शराकृतिरिति ॥
नक्षत्रगते स्फुटग्रहे शराकृतिना पंचविंशत्यधिकशतद्वयेन रूपभागमपहृ
त्वा प्राशयो भवति ॥ शेषं त्रिंशता ३० शतसंगु राप शराकृतिना विभज्या प्रां रा
का भवन्ति ॥ शेषं षष्ठ्या ६० संगु राप शराकृतिना विभज्या प्राः कृता भवन्ति ॥
तद्व्यं शं पुनः षष्ठ्या संगु राप शराकृतिना विभज्या प्राविकृता भवन्ति ॥ राशिमुखे
शतं वेति ॥ राशिमुखे शरपादिके ग्रहे शतेना प्राः १०० कृता भवन्ति ॥ तद्व्यं पुनः
षष्ठ्या ६० संगु राप शतेना प्राः विकृता भवन्ति ॥ अथ अकारान्तरं ॥ ग्रहागुण

न १०० भागमपहृत्वा प्राशयो भवति शेषं त्रिंशता ३० संगु राप शतेना प्रा अं राका भवन्ति ॥ तद्व्यं षष्ठ्या ६० संगु राप शते

रामः
४७

॥ अथवानक्षत्रादिकं स्फुटं

भागः

घ्रादराभिभ्यतोराशरूपादिकं स्फुटं ग्रहं । त्रिभिः संगुण्यदराभिर्भागा प्रांशकाभव
न्ति ॥ अंशकरोषं षष्ठ्या संगुण्यदराभिर्भागा प्राः कला भवन्ति ॥ कलाशेषं पुनः
षष्ठ्या ६० संगुण्यदराभिर्भागा प्राविकला भवन्ति ॥ अंशकं त्रिंशता ३० भागा प्राः
राशयो भवन्ति ॥ एवं राश्यादिविकलां ताः । क्षेत्रविभागेन स्फुटाग्रह भवन्ति ॥ तत्र स
र्वेषां ग्रहाणां द्विविधा गति भवन्ति ॥ काह विभागः क्षेत्रविभागेति ॥ काह वि
भाग प्राणादिकः ॥ तदुक्तं सूर्याप्त दाने ॥ षड्विः प्राणोर्विनाडि स्यात्तत्षष्ठ्या नाडि
काः स्मृताः ॥ नाडिषष्ठ्या तु नाक्षत्रं महारात्रं प्रकीर्तितमित्यादि ॥ क्षेत्रविभागो भग
णादिकः ॥ ५ तं ॥ वर्षं द्वादशमाशास्त्रिंशदिवसा भवंति ते मासाः षड्विंशो
दिवसा षड्विंशतु विनाडिका नाडिः ॥ एवं तु काह विभागः ॥ क्षेत्रविभागस्तथा भग
णादित ॥ अथैतेषां मुदाहरणं द्वादशप्रकटा क्रियते ॥ नक्षत्रादिकस्फुटं सूर्यः ।
१०५२ १७४ तुर्भिः ४ संगुण्य जातं ४२०८ । १८ नवाभिः ८ भागा प्रा मेतद्वा राश्यादिकस्फुटं

भा. टि.
४४

सूर्यो जातः ४६१।३६ अथ वन्दुस्फुटः वन्दुः ११३१।५८ वतुर्भिः ४ संगुण्य जातं ४५३।५६
नवभिः भोगा प्रेतशरणादिकः स्फुटवन्दो जातः ५०३।६८ राश्यादिस्फुट भो मो घं १४३।
१२ नवभिः संगुण्य जातं १२००।४८ वतुर्भिः ४ भोगा प्रमेत नक्षत्रादिकः स्फुट भो मो
जातः ३२२।१२ अनेन प्रकारेणानिता बुधादयः ॥ बुधस्फुटः ११५२।१६ जीवस्फुटः
१८२८।३१ शुक्रस्फुटः १०८२।३१ सौरस्फुटः ६८८।५८ अथ नक्षत्रादिकानां स्फुट
ग्रहाणां राश्यां शकादिकराणां ॥ स्फुटरविः १०५२।१७ अस्पष्टजातिना २२५ विभज्या
प्राशयः ४ शेषं १५२।१७ त्रिंशता ३० संगुण्य जातं ४५६३।३० शरजातिना विभज्या
प्राशयः २० अंशा शेषं ६३।३० षष्ठ्या ६० संगुण्य जातं ३७६३।३० शरजातिना वि
भज्या प्राकलाः १६ कला शेषं २१० पुनः षष्ठ्या ६० संगुण्य जातं १२६०० शरजा
तिना विभज्या प्रापद् विकला एतदशरणादिको रविः ॥ एवं प्रकारेणानिता बुधादयः को
ष्ठकैर्हि ख्यते ॥ राशिमुखेशतं वेति ॥ राश्यादिस्फुट भो मः १४३।१२ अस्पष्टजातेन १००

रामः
४८

भागात्तं राशिः राशि शेषं ४३१२ त्रिंशता ३० संगुण्य जातं १२८६०१० रातेना प्रा १२
 अंशा ॥ अंश शेषं ८६१० षष्ठ्या संगुण्य जातं ५७६०१० रातेना प्रा ५७ का ला ॥ कालां शेषं
 ६० पुनः षष्ठ्या ६० संगुण्य ३६००१० रातेना प्रा ३६ विक ला ॥ अनेन प्रकारेणा
 नीतारूपं राकां स्पृष्टग्रहः पूर्वादिना सह विदित जाता ॥ अथ भो मादिनां ग्रहाणां

स	४	म	९	८	७	६
४	५	१	५	८	४	३
२०	०	१२	३	३	२५	१
१६	५५	५७	३६	४६	४०	५८
५५	५२	३६	६	६	८	४४

वक्र के द्वा दश संख्या के मासे भ्रू काई के द्वा भवन्ति ॥ वक्राई के
 द्वा दश संख्या मासा भ्रू के द्वा भवन्ति तदाह ॥ विभा १३ भि २
 गंधर्व ८ दशां १० ग द माशे भ्रू काई के द्वा क्षिति जादि पूज्यं ॥
 यस्मिन् दिवसे पृथक् स्वशिघ्रो नित के देति ॥ शीघ्र के द्वा दश
 रातं ६०० भवति तस्मात् प्रा कृत्रयो दशभि १३ मां शे भौ मस्य के द्वा १२०० म भू
 त तस्मादुपरि त्रयो दश मां से भ्रू काई ६०० के द्वा भवीष्यती ॥ एवं द्वा भ्यां शुभ स्प
 गुरो रष्टाभिः भ्रू स्व दशभि १० षड्भिः सौर स्येति ॥ अं के नापि ॥ भो मस्य मासः १

वक्र के द्वा तावद्दिरेव मासे भौ मस्य प्रागपरपो भ्रू काई के द्वा भवतः २

अन्यत्र ॥ नागाष्टरासैर्द्विरेदेषुभिश्च गोनंद वै द्रुमजगोश्चिनश्च ॥ गोनान्वंदौर्द्विरेदेषुः कुजाद्यैश्च काद्विरेदेषुः कश्चिदिना ॥ सप्तमशति ॥

भा. टि.
४६

बुधस्य मासः २ जीवस्य मासः ८ भुक्रस्य मासः १० सौरस्य मासः ६ अथ वक्र^{मार्ग} दिना माह ॥ षट् बहू यो द्वादश राशिभार्था वेदाश्चि
नो सप्त रसां क्रमेण ॥ स्वशीघ्रकेन्द्रस्य तु मण्डलाद्वा तूर्वा परावक्रगवारसास्युः ॥ शीघ्रकेन्द्रमण्डलाद्वा षट्शतं ६००
यस्मिन्दिने भवति तस्मात्प्राक् षड्विंशद्वि ३६ दिनेः भौमवक्रगत स्यात् एवं परस्तथापि षड्विंशद्वि ३६ रेव दिने भौमग
तं स्यादिति ॥ एवं बुधस्य द्वादशभिरेव दिनेः ॥ गुरो षट्पंचाशद्वि ५६ भुक्रस्य चतुर्विंशद्वि २४ शने सप्तषष्टिभिरि
तिः ६७ अंकेनापि भौमदिन ३६ बुधदिन १२ गुरुदिन ५६ भुक्रदिन २४ सौरदिन ६७ पूर्वापरावक्रगवाः सप्तस्यु रि
ति ॥ वक्रदिना दारस्य यावन्मार्गदिने तावद्बुहोवकी भवति ॥ यद्यथा वायेण षट् बहू य इत्यादिना भौमादिनां व
क्रमार्गयोर्द्विरेदेषाः कथिताः स्तथापि सूर्यसिद्धान्ता नु सारे शीघ्रमार्गणानि ता भौमादिनां ग्रहाणां दिनादि र्यथा
भौमदिन ३६ बुधदिन १२ घटि ३६ जीवदिन ५५ घटि २५ भुक्रदिन २४ घटि १० सौरदिन ६७ घटि १२ अत्र भौमा
दिनां वक्रमार्गगति कथिता ॥ सूर्यो वन्द्यमसो लुशीघ्रोच्चाभावाद् वक्रगतिर्नास्ति ॥ तदुक्तं सूर्यसिद्धान्ते ॥ दूरस्थि
तः स्वशीघ्रोच्चाग्रहः शिथिलरश्मिभिः ॥ सर्वे त ए कष्टतनुः भवेद्वक्रगतिस्तदेति ॥ अथ भौमादिनां उ
दयास्तज्ञानमाह ॥ षष्ट्यष्टिभूपां क गुणा कुदस्त्राश्च कोदितो प्राक् परतोस्त ग स्यात् स्वशीघ्रकेन्द्रं वक्रसमं द्वा
वेदाग्निगोभिभवपंचाशत्पंचेष्टुहतिजेनेवेधति ॥ सौरागवादेव कुजादिकानां वक्रा इति पूर्वापरवक्रमार्गः ॥

एम ४७
४६

३ बुकस्यैकोनवत्वारिंशदि ३६ दिनेः प्रागस्तमयः पश्चादुदयः ॥ शनैरेकविंशति २९ दिनेः पश्चादस्तमयः प्रागुदयः ३
४ षष्ठ्यंकरामानपवारानेनेतिथ्येकविंशत्तुक्तादिकानाम् ॥ गजाभिवाणे बुकनेत्रमन्याः परलोद

यः प्रतीक्रिमान् ॥
१११॥४

दशत्रातं १२०० यस्मिन्दिने भवति तस्मादवर्गो वषष्टिभिर्दिने भौमस्य पश्चादस्तमयः स्यात् ॥ एवं पर
स्तादपि षष्टिभिरेव दिनेः प्रागुदयो भवति ॥ एवं बुधस्य षोडशभिर्दिनेः प्राक् परधौरेवास्तमयो दोषो
स्यात् ॥ एवं गुरो षोडशभिर्दिनेः पश्चादस्तमयः प्रागुदय इति ॥ अंकोप ॥ भौमदिन ६० बुधदिन १६
गुरुदिन १६ शुक्रदिन ३६ सौरदिन २२ अथोत्तर मार्गे रा भौमादिनां ग्रहाणां उदयास्तौ दिनानि
यथा ॥ भौमदिन ६० घटि ३६ बुधदिन १६ घटि २५ जीवदिन १६ घटि ३२ शुक्रदिन ३६ घटि ५५ सौ
रदिन २१ घटि ० ॥ अथ वक्रार्द्धयाता दुदयास्तमयो बुधशुक्रयोर्विशेषमाह ॥ एव शभ शौर्व सुपे
वषड्वात्रागुनखेटो परतोधिकोर्कार ॥ आदित्या दून भुक्तिग्रहः ॥ प्रागुदितो भवति पश्चादस्तमि
ति ॥ आदित्या दधिक भुक्तिग्रहः प्रागस्त गच्छति पश्चादुदयं ॥ तथा ब्रह्मगुप्ते नोक्तं ॥ प्रागु
न भुक्तिग्रहो द्रष्टव्यो दूरपो रधिक भुक्तिः पश्चादूरपो रधिक गति रधिको दूरपो ग्रहो त्यगतिरिति ॥
सूर्योदुरैकक्षास्थिता ग्रहो न भुक्तिका ॥ सूर्योदयः कक्षास्थिता अधिक भुक्तिका ॥ कक्षाज्ञानं व
सूर्यसिद्धान्ते यथा ॥ मन्ददेवे ज्यः भूपूजाः सूर्यो भुक्तेन्दुजेन्दवः ॥ परिभ्रमसधो रस्थाः सिद्धा वि
द्याधराः घना इति ॥ एतत्र वोपरैकक्षास्थिता भौमजिवः सौरा सूर्यो दून भुक्तिका स्तेषां सदैव

सिंहनेवक्रदोषकलिप्रावतुभिः संगुणनवभिराप्तमध्यमं अष्टभिर्विभक्त्या प्रवक्रात्संशोध्यवक्रमार्गोदयेक्षेपकपातिः॥

भा. टि. ॥
५०॥

पश्चादस्तमयः बुधभुक्रोऽधः कक्षास्थितोऽस्यार्थदधिकभुक्तिको यतः सर्वदिनप्रागस्तमयः पश्चादस्तमय इति यदा बुधभुक्रो व
क्रगतौ तदा सूर्योदुनभुक्तिको भवतस्तस्माच्चकार्दपातात् प्रागस्तमदिवसैः बुधस्य पश्चादस्तमयः अष्टभिरेव दिनैः पश्चात्प्रा
दयः भुक्रपंचभिर्दिनैः पश्चादस्तमयः पंचभिर्दिनैः पश्चात्प्रागुदयः अथवा तद्दिनसूर्योदुनोऽथ खेदस्फुटग्रहः प्रागुदयम
स्तं वा याति अर्कोदधिकपक्षेस्तमुदयं वा याति अंकेनापि बुधदिन ८ भुक्रदिन ५ अथोत्तरमार्गेण बुधभुक्रयोर्लघुत्तोद
योदिनादियथा बुधदिन ८ घटि २ भुक्रदिन ४ घटि ५३ यद्यपि षड्वहूयोऽष्टमिभूपा इत्यादिना वक्रमार्गोदयास्तज्ञा
नार्थोदिवसाः कथिताः तथापि नैपुकरणार्थं यतोऽव्यापरिमितैः शिघ्रकेन्द्रेः भोमादीनां ग्रहाणां वक्रमार्गोत्तमयोदयं
भवति लोकद्वयेनाहुः भोमोगच्छति वक्रतां भुवि तत्तारतो ६५३ स्वशीघ्रोर्नैते तद्वचनसुतत्रयोदशामुनो ७९३ जी
वोरिषट्पर्वते ८६६ भुक्रपैषुरसे ६५० खरो सुतनयो वह्निदुनागे पुनः ८१३ कोटित्येपरित्यपुष्करे गतिमार्गी भवेत्सोदि
ते सुगमे वक्रमार्गोकोष्टकैः भोमोस्तदहनग्रहे ८३ खजलदे ९७०
सौम्योरिवेदे गुरु ४६ व्योमाष्टौ ८० भृगुजोयमोरिपुरसे ६८३ काष्ठा
रिपो भागवि ६९० तत्सिंश्चक्रविशोधिते समुदयं याति अत्र खेदः ॥ व
धभुक्रयोर्लघुत्तोदयो कोष्टकैर्लिख्यते एते भोमादिनां वक्रमार्गोदयवक्रकेन्द्राः २५ सिंश्चक्रकेन्द्रकीयशीघ्रं भुक्त्वा

उदय	अस्त
४	१
२३	६
३०	३०
०	०

अंगार	बुधः	वृ	भु	श	भोम	वं	जी	भु	श
वक्रः	वक्रः	वक्रः	वक्रः	वक्रः	मार्गः	मार्गः	मार्गः	मार्गः	मार्गः
६५३	७९३	७६६	६५०	८१३	५४७	४८७	४३४	५५०	३८७

वक्रः	वरणाः
४	१००
३	७५
२	५०
१	२५

मार्गः	वरणाः
१	१००
२	२५
३	५०
४	७५

एतद् ॥
५०॥

केन्द्रेऽश्विघो निते ॥ बाधस्तं शशिजलिपन्नगरसे २
स्वकीयशीघ्रकेन्द्रांतरं कृत्वा २

विमर्जा तदिनादिफलं दिनागणो धनर्णो विपरीतं कार्यं । ग्रहेव क्रगते मार्गे पाते व कार्ड के तथा ॥ अस्योदये धनर्णो स्याद्व्यत्य

भोम	पुध	जीव	भुक्र	शानि	भोम	पुध	जीव	भुक्र	शानि	पुध	भुक्र	पुध	भुक्र
प.अल	प.अल	प.अल	प.अल	प.अल	प.अल	प.अल	प.अल	प.अल	प.अल	प.अल	प.अल	प.अल	प.अल
२३	७०	४६	८०	६६	११७	१०३०	११५४	११२०	११३४	५१७	५२०	६८३	६९०
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

यं पूर्य चन्द्रकेति
वचनात् । अथाग
त्यो शानमाह । ।

स्यात्त

नस्मि

पलप्रभात त्वहताखरको केयुक्तो सूर्यार्क एवमोदया स्यात् । धाम्यात ए स्यादुदयो निशाने मुनेरगस्त्यस्य सुरारिहंतुः
पलप्रभात खदेशा विषुवत्काया पंचविंशत्या संगुण्य तत्र मध्ये खरको नवरातं २०० संयोज्यः तादृशः सूर्यार्को यस्मिन् दिने भवति
ने दक्षिण स्यादिशो निशाने अगस्त्योदय स्यात् । तमेवोदयं ध्रुवं भव कार्डे वक्रके साध्त्रयोदशरातं १३५० सं
सोभ्यतादृशः सूर्यार्को यस्मिन् दिने भवति तस्मिन् दिने नैऋत्या मस्तमयः स्यादिति । अस्योदाहरणं । पलप्रभा ७।३
पंचविंशत्या २५ अनेन संगुण्य जातं ७५।१५ अत्र मध्ये नवरातं २०० संयोज्य जातं १००६।१५ एतदेवोयध्रुवके ॥
दृशः सूर्यार्को यस्मिन् दिने भवति तस्मिन् दिने अगस्त्योदयः स्या स्यात् । तमेवोदयं ध्रुवके १००६।१५ व कार्डे ध्रु
वके नैऋत्ये १३५० संसोभ्य जातं २०३।४५ एतदेवास्तध्रुवके एतत्सदृशः सूर्यार्को यस्मिन् दिने भवति तस्मिन् दिने
अगस्त्यस्तमयः स्यादिति । शरजातिभिः २२५ प्राप्तौ ए स्यादिको उदयास्तध्रुवको यथा सिंहस्य राध्त्रयो विंशति
मिशो अगस्त्योदयो भवति । वृषस्य राध्त्रयो विंशो अगस्त्यस्तमयः स्यादिति ॥ । अथ राहु सूर्यटिकरणं ॥ १॥ घृहन्द

दने भवति

मष्टा हतमत्रदिग्नि लेखं क्रवं युग्दलितं तु वक्रात् ॥ शं सोध्यते राहु रवी प्रतीपान्नक्षत्रगो राशि
 गतश्चतद्वत् ॥ दिनचन्द्रं अष्टभिः ८ संगुण्य दशभिः १० भागमपहत्य षष्ठ्यभ्यते तत्र मध्ये पा
 तक्रवकेन संयोज्या द्विमित्वा वक्रात् २७०० ॥ सं सोध्य पातस्फुटो भवति ॥ स्फुट पाते वक्राद्
 क्रवकं सार्द्धं त्रयोदश शतं १३५० संयोज्य केतुस्फुटो भवति ॥ पाठान्तरं ॥ पातक्रवाद् द्विगुणा
 कृतघ्रादसौ पूरुक्तं भगवत्यजेतु ॥ राहु सदा वक्रगतिस्फुटं स्याद्वादिस्तु वक्राद् युतिस्तु पु
 छः रावे वेपदित्येन राहोर्गतिर्ज्ञेया ॥ सूर्यस्य सदेव शीघ्रगतिः ॥ राहोस्तु सदेव वक्रगतिरित्यर्थः राशि
 गतश्चतद्वदिति ॥ राश्यादिकरणे राश्यांशकादिकरणे तद्वत् पूर्ववत्कार्यं ॥ भादिकृतघ्नो क हत इत्यादि
 कर्तव्यः ॥ अस्योदाहरणं ॥ दिनगणाः १४६ अष्टभिः ८ संगुण्य जातं ११६८ दशभिः १० भागां तं १६८८ अत्र म
 ध्ये पातक्रवकं ३३६३५२ संयोज्य जातं ३४८९१४० अस्योर्द्धः १७४०१५० वक्रात् २७०० सं सोध्य जातं २५२
 १० एतदेव स्फुटपातवतुर्भिः ४ संगुण्य जातं ३८३६४० तवभिः २ भागां तं ४२६१८ एतद्वाश्यादिस्फुटो राहुः
 राशिमुखे शतं वेति ॥ अस्य शतेन १०० भागां तं ४ राशि शेषं २६१८ त्रिंशता ३० संगुण्य जातं ७८२१० शतेना
 तं ७ अंशाः अंशा शेषं ८८० षष्ठ्या संगुण्य जातं ५३४०१० शतेना तं ५३ कलाः ॥ कला शेषं ४०१० पुनः षष्ठ्या

संग्रहपजातं २४०० शनेनाप्तं २४ विकलां राश्यादिना अपिराशिः राशं राक ॥ राता प्रमृक्षामित्यादिना राशि
 नक्षत्रयो संक्रांतिकाला नयनं प्राक् प्रदर्शितं तथा पिवाहवोधनार्थं यासि नर्थे स्मदिया स्वयं श्लोकं ॥ भ
 क्रवं क्रवकेन्द्रस्याक्षिप्रकेन्द्रं स्फुटग्रहं ॥ क्रवशीघ्रांतरं कुर्यात्स्फुटभुक्त्वा विभाजितं ॥ लब्धं फलं दि
 नादिस्थादधिके क्रवकेन्द्रके ॥ धनं दीनगणोकुर्यात् दृशं शीघ्रोधिके पुनः ॥ ग्रहे बक्रगते मार्गे पाते व
 क्रार्द्रके तथा ॥ अस्तोदये धनं स रां स्य स्य यं पूर्णं वक्रके ॥ २ ॥ क्रवको वक्रं १२०० यक्रार्द्र ६००
 उदयास्तं क्रवो तथा ॥ वक्रमार्गे क्रवो ज्ञेयो वस्य तो क्रवकेन्द्रको ॥ ४ ॥ राशिनक्षत्रयो संक्रांतिकाला
 नयनार्थं क्रवकेन्द्रसंज्ञका ॥ नक्षत्रस्य भोगः ॥ पंचविंशत्याधिकं रातद्वयं २२५ एकराशे भोगः ॥
 यस्य नक्षत्रस्य राशे वा संक्रमणमान इति तु ॥ तस्य क्रवकेन्द्रस्य निकटं भुक्त्वा विभज्य लब्धं ॥ क्रव
 केन्द्रादिवा केन्द्रे पुनर्दिनगणोधनं कार्यं ॥ अधिके क्रवकेन्द्रके धनं दिनगणोकुर्यात् दृशं शीघ्रोधिके
 पुनरिति वचनात् ॥ एवं कृते दिनादिकं भवति तस्मिन् दिवसे तस्यां वेलायां ग्रहस्य संक्रमणं भवति ॥
 अस्योदाहरणं ॥ नक्षत्रादिस्फुटजीवः १८२८१२१ नक्षत्रादिजीवस्फुटभुक्तिं ०३१ तामूलं नक्षत्रस्य क्र
 केन १८०० अनयो रनारं १८२८१२१ छेदार्थः ॥ घट्ट्या संग्रहपजातं १७७९ भुक्तिं ३१ घट्ट्या संग्रहपजा

सिध

दिनादिकं फलं ५

नक्षत्रक्रवकाः कोष्टके ॥ १ ॥ सप्तमं शतं संख्या १०० एक

५ स्फुटग्रहस्थापः सिधकेन्द्रसंज्ञकं द्रसंज्ञकस्फुटग्रहस्थापः ॥ प्रकेन्द्रसंज्ञकस्फुटग्रहः क्रवकेन्द्रयो रंतरं कार्यं ॥ शेषं ग्रहस्य स्वकीयस्फुट ५

चंविशोद्यशेषंशीघ्रकेन्द्रध्रुवकेन्द्रं॥ध्रुवकेन्द्रशीघ्रकेन्द्रमोरनारंशीघ्रस्फुटभुक्त्याविभज्याप्रेतं
 दिनादिकंप्रहं॥ध्रुवकेन्द्रशीघ्रकेन्द्रोधिकेदिनगणोधनरांकार्यं॥ध्रुवकेन्द्रेउनेदिनगणोअरां
 कार्यं॥ग्रहेवभगतेमार्गेपातेवकार्हुकेतथा॥अस्तोदमेधनंअरांविधित्पहततविवर्धयेति
 वचनात्॥अथशीघ्रप्रकारान्तरेणसूर्यसंक्रातिरानयनमाह॥**दृषोदस**द्विषुषडाकृति
 मुक्कैक्यमाये॥**हृरिगत**त्वै॥**दृगभ**मास्त्रि॥**द्विसं**रातुलास्यादहिरंवेडाधिधनुकु॥मेष्टाः॥म
 गो॥**दृगष्टा**निघटःकृतार्थमीने॥सरांगेषुववारदंडैः॥वारैसदंडेविषुभेसयोउपासंक्रांत
 योर्कस्यसदांस्फुटंस्यात्॥अस्यार्थः॥विषुवसंक्रातिवारैद्वयंमिश्रएव॥दंडेसप्तपंचा
 सतं॥**दृगष्टा**त्॥मिथुनसंक्रातिवारैषट्दंडेद्वाविंशति॥^{५१२२}कर्कटवारैद्वयंदलेअष्टपंचासैत्॥^{२१५०}
 सिंहवारैषट्दंडेपंचविंशति॥^{५१२५}कन्यासंक्रातिवारैद्वयंदंडेसप्तविंशतिः॥^{२१२५}तुलामांवारैवतुष्टयं
 दंडेद्वाविंशत्येवाशात्॥^{४१५२}दृष्टिकेवासरेवतुष्टयंदंडेसप्तवत्वारिंशत्॥^{५१४९}धनुषिवारैएकदंडेसप्त
 दश॥^{४१५३}मकरेवासरेअष्टविंशत्॥^{४१५४}कुंभेवारैवतुष्टयंदंडेपंच॥^{४१५५}मीनेवासरेपंचदंडेषट्पंचाश
 दिति॥एतेदृष्टादिवारैदंडात्मका॥मेवसंक्रातितोवारैदंडावप्यक्योजनीया॥अथवनुस्य

५१५६

द्वयंदराउ

रथक

५

५

स्पष्टं

२१५०

२१५७

२१५७

तदादक्षिरास्यादिशि कुरुष्वमृगोच्चता दृश्यते ॥ समन्वेषकं भयो रिति । एष कुंभघोर न्तमेरा शोयदाय दंडो भवति ॥ २

भा. टि.

५३

वर्कोते द

शृंगो नतिज्ञानमाह मिने मेघे गत शृंगः सततं दक्षिरां नतिः अन्ये वो नर शृंगस्या सततं वृष कुंभयोः ॥
॥ १० ॥ शुक्ल द्वितीयायां यदि मिने मेघघोर न्तमेरा शोचं द्रुमवति तदा दक्षिणो गतमेरा दृश्यते अन्ये वो नर शृं
गस्यादिति मिथुन कर्कटः सिंहः कन्या तुला वृश्चिकः धनिमकराणां सन्त्यतमेरा शोयदाय दंडो भवति तदा उत्तर
शृंगस्योच्च दृश्यते अस्य फलं विज्वरस्या तमे च द्रुमसिंदक्षिरां नतेः तिरो गतं ये वसुभिः सवो नरे नते ॥
इति श्री वसन्तात्मज बलभद्र देवराज विराचितायां बालबोधिनी भास्वती टीकायां ग्रहस्युदाधिकारश्चतुर्थोऽध्या
यः ॥ ॥ अत्रिप्रहस्याधिका व्याख्यायते ॥ अत्र यः प्रहस्य उच्यते । लग्न घाया राख्या स यत्र प्रहस्यः ॥ अथ लग्न कालः
छायेति । कालः छाया तथालग्नं त्रिप्रहस्यमविधियते ॥ इति तत्रादावेतो शकं विना चरदलदिकं कर्मणः वाप
सम्पत्कुरुं भवति तदुक्तं श्रीसूर्यसिद्धान्तेः । तत्संस्कृताङ्गुलं लिच्छाया चरदलदिकं । स्फुटदृक् तुल्यतां गच्छे
दयने विषुवद्वयेति तं ~~संस्कृतं~~ कानयने स्मदियश्लोकः ॥ रूपाक्षिवेदे ४२९ रहितं शकाब्दं द्विः शेषयेभ्य
न्यनभोग एमे ३६०० सत्यात्वे कीयार्ध युता द्विभक्तात्स्तेन १०० लब्धा अयनं शकाः स्युः ॥ ११ ॥ अस्माभः ॥
सकाब्दः शककालं रूपाक्षिवेदे ४२९ रेकविंशत्यधिकं चतुशते ४२९ एभिरेकं हीनं कार्यं हीनेयद्वेष्टं त
स्यादयनं भा ३

जा ४

शकं दुकात्तात्वराराधिरानात्वं स्यात्संख्या अयनं शकाः स्युः ॥ अहर्गणते पुनमेव कुर्वीद्वेद्युष्टं दिनिशोः प्रमाणं ॥ १॥

कालः

वाप

सम ४९

५३

त्रमध्ये सूनत भोकरामैः षट्त्रिंशत्छत्ते ३६०० भागमपहृत्य शेषं गतं भवति ॥ गतं षट्
 त्रिंशत्छत्ते संशोध्य गम्यं स्यात् ॥ गतं गम्यं यो र्ये दत्तं तं द्वा ह्यं ॥ अल्पे स्वकीया र्हुं सं यो
 ज्य ॥ रातेन १०० भागमपहृत्य अयनां शकां भवति ॥ अंसा शेषं षष्ट्या ६० संगुण्य राते
 १०० ना प्रकृता शेषं पुनः षष्ट्या ६० संगुण्य राते ना प्र १०० विकृता भवति ॥ राशिस्थ्या
 ने भूयं ॥ एवं अंशगदिविकृता अयनां रा भवति ॥ राकं कुपक्षवे दोन ४२१ प्रकृष्ट
 माससंयुतं ॥ खखाष्टे ००० भाजितं कृत्वा अयनां रा प्रकीर्तिता ॥ २॥ अस्यो दा हरणं ॥
 राकं १४५५ रूपाक्षिवे दे ४२१ रेभिरं केहनं जातं १०३४ भूय न भोंगरामै ३६०० अने
 न भागो न पतति अतएव शेषं गतं संशकं १०३४ षट्त्रिंशत्छत्ते ३६०० गतं विशोध्य
 शेषं २२६६ एतद्गम्यं गतं गम्यं यो र्गतं स्वल्पं १०३४ अस्यो र्हुं ५१ सं यो ज्य जातं १५५१ अ
 त्यरातेन १०० भागा प्र १५ शेषं ५१ षष्ट्या ६० संगुण्य जातं ३०६० रातेन भागा प्र ३०
 कृता कृता शेषं ६० पुनः षष्ट्या संगुण्य जातं ३६०० रातेना प्र ३६ विकृता राश्यादि ०।

मध्यावरदलानपुनमाह १

भा.टि.

478

॥ १० ॥ १० ॥ अथ नाराकाः भवन्ति ॥ अथ ॥ द्युवन्दतो गाष्टकुमि १०९ गजासुखे १०८ स्वत्येग
तै ध्योत्तरदक्षिणो तु ॥ ततः खरामे ३० क्रमशः अदद्यात्सां ह्यस्य ४५ वदत् ३५ वराहुं ॥
३ ॥ पल्लवभाघ्नशरषट्पमा २६५ पंचेन्दुतो १५ योऽयमरावगोलात् ॥ अहर्दलं व्यस्तम
तो निसाहुं तयोर्गते ध्योत्तरितं नतं व ॥ ४ ॥ अस्वार्धः ॥ द्युवन्दे दिनगते अथ नाराकाः संयो
ज्य ॥ तत्र मध्ये अगः अष्टकुमिः सप्तसित्पाधिकशतैकेन १०९ विभज्य शेषं दक्षिण गो
लं । यदा भागो न पतति तदोत्तरगोलः ॥ अल्पसंज्ञको दिनगरा भवति तद्युगराः ॥ अगः अ
ष्टकुमिः १०९ मध्ये विशोध्य गम्य संज्ञको दिनगरा भवति ॥ अष्टकुमिर्भाग शेषं दक्षिण
गोलं गतसंज्ञको युगरा भवति ॥ सद्युगरा गजावदैरष्टसप्तत्पाधिकशतैः १०९ संसोध्य
दक्षिणोत्तरगोलं वातगं अथोर्ध्वदलं तत्र मध्ये खरामे ३० भागमपहृत्य यदि अथ
भ्यते तदा साहुं तत्र मध्ये मध्यधरो भवति ॥ यद्यप्यावार्येण पंचनवत्यं सात्संभुजो विहि
तः सामान्येन तं राधि को भुजो न भवति ॥ अनेन हेतुना तृतीयखरामस्य तृतीयं राधं स

या

रामः

43

२ वदेष्टु संतत्यांशुं शेषं केसं योज्यमध्यमवरो भवति ॥ अथ खरामे ३० भागं मपहृत्पद्योकोलभृत्तेतदा सां ४५ पंचवत्वारिंशत् भवति शेषां कस्य धृष्टं वदुगं शेषां केसं योज्यतदुपरि पंचवत्वारिंशत् ४५ स
धृष्टं पंचवत्वारिंशत् ३५ एकजं सं योज्यातीति ८० भवति ॥ शेषां कस्य दलमतीति मध्ये सं योज्यमध्यमवरो भवति ॥ अथ खरामे भागे हृत्पद्यदि शीतलभृत्तेतदा सां ४५ पंचवत्वारिंशत् ४५ स
पंचदशः १५ एकजं सं योज्या पंचवत्वारिंशत् ८५ भवति २

पलप्रभाघातसरषट्पमापुं पंचेदुत्तमः स्वमृणं यगोलान् ॥ अहर्दलं व्यस्तमतो निराहुं तयोर्गे तेष्वंतरितं न तं ॥ ४॥

श्रीनिम

सायनमुलसंक्रांतिर्दक्षिणविषुवत् २

उत्तर

मिति निराहुं

ध्येसंघो ज्यमध्यमधरो भवति ॥ ३॥ पलप्रभाघातः ॥ पलप्रभासायनविषुवमध्याह्ने द्वादशंगुह
को छाया विषुवच्छाया दिनरात्रिसाम्या ॥ तद्विषुवद्विधा उत्तरं दक्षिणं च ॥ स्वसायनमेव सं
क्रांतेः पूर्वविषुवत् ॥ तद्दिनमध्याह्ने द्वादशंगुहशंको छाया पलप्रभा ॥ तथा स्वदेशे पलप्र
भाया तन्मध्यवरसंगुणः सरषट्पमैः पंचषष्ट्याधिकराते द्वये २६५ भागा पूंघटिका
दिस्थानद्वयं वरदहं भवति ॥ पंचेदुत्तमो ज्यमृणं यगो ह्यदिता ॥ उत्तरदक्षिणयोर्गेह
वरपुलं योज्यमृणं कार्यं तत्र पंचेदुत्तमं स्थाप्य तत्र मध्ये वरदहं संघो ज्य उत्तरगोहे दि
नाहुं भवति ॥ यदि दक्षिणगोहे भवति तदा पंचदशो १५ वरदहं संघो ज्य दिनाहुं भवति ॥
व्यस्तमतो निराहुं दिनाहुं व्यस्तं विपरितं कार्यं यदुत्तरगोहे भवति तदा वरदहं
पंचदशो १५ संघो ज्य दिनाहुं भवति ॥ यदि दक्षिणगोहे भवति तदा वरदहं पंचदशो
संघो ज्य निराहुं भवति ॥ दक्षिणोत्तरगोहे वरसंस्कृतं पंचदशं द्विगुणं कार्यं दिनप्र
मानं भवति ॥ तत्राहुं द्विगुणं कृत्वा रात्रिप्रमाणां भवति ॥ तयोर्गे तेष्वंतरितं न तं योत
मध्याह्नमध्यमधराजो न तां भवति ॥ तयोर्दिनाहुं रात्र्याहुं योरिष्टकृता गतगम्यो

उत्तरगोले निराहुं भवति ॥ यदि दक्षिणगोले भवति तदा पंचदशो १५ वरदहं संघो ज्य ६

भा.टि.
५५

रंतरितं अंतरालं न तसंज्ञं भवति ॥ सूर्यग्रहणे यदिष्टकालो दिनाह्नी पूर्वस्यात्तदेष्टकाल दि
नाह्नी यो रंतरं प्रागुक्तं भवति ॥ यदिष्टकालो दिनाह्नी सरस्यात्तदा तदंतरं परतमिति ॥ व
दुग्रहणे रात्रिप्रसारां वदुदिनं परिकल्प्य अह्नी रात्रे वदुस्य दिनाह्नी वदुग्रहणे यदिष्टकालो रा
रात्र्यह्नी पूर्वस्यात्तदा रात्र्याह्नी इष्टकालो रंतरं प्रागुक्तं भवति ॥ यदिष्टकालो रात्र्यह्नी
रस्यात्तदा तदंतरं परतमं भवति ॥ अनेन न तदुक्तं न यनं कार्यं ॥ अन्यत्र मध्यं लूनं
यने का हवह न यने व ॥ तथा व श्रीधरे नोक्तं ॥ दिनाह्नी दिनजातो न दिने पूर्व न तं मतं ॥
जातं दिनदहे न न मपरं न तं दिने ॥ रात्रि शेषे गते वापि दिनाह्नी न युतं न तं ॥ प्राक्पश्चादु
न तं कल्प्यं कात्रिंशत्तं शेषमुक्तं इति ॥ दिनाह्नी दिनजातं विशेध्यादिने पूर्व न तं भवति ॥ एतदि
ने जातो दिनाह्नी पतति तदा मध्ये षं दिनेऽपरतं भवति ॥ एवं दिने ॥ अथ रात्रौ रात्रि शेषे
गते शेषरात्रौ गतरात्रौ वा तयोर्दत्तं तेन युतं दिनाह्नी कार्यं ॥ अह्नी रात्रौ दर्वीक अ
परतं भवति ॥ अह्नी उपरि प्रागुक्तं भवति ॥ अह्नी रात्रौ उपरि मध्याह्नी वा वर प्रागुक्तं भव
ति ॥ मध्याह्नी उपरि अह्नी वा वर अपरतमिति वा वर प्रागुक्तं अपरतं वात्रिंशत्ता ३० म

रात्रौ

ना

राम ४
५५

ध्वेसंशोधयशोधं उत्ततं भवति ॥ नतो नतो एकाहवहुना नयनमुपयोगोस्ति ॥ तदुक्तं वा श्रीध
 रेश ॥ उत्ततं दिनवीर्मनं तं रात्रि तद्विषयं मित्यादि ॥ दिनगण १४६ अयनां राका १५१३०
 १६ संयोज्य जातं १६१ अत्रागाष्टकुभिः १०७ भागेन पततित ॥ तस्मादेतदेवोत्तरगो १६१ एतदु
 त्तं ॥ अगाष्टकुभिः १०७ अत्रमध्यगतं १६१ संशोधय जातं २६ एतदुत्तं ॥ अत्यल्पादुत्तं स्मिं २६
 खरा मे ३० भाग मपहृतेनाकिं विध्वं ० ॥ पंचदशो वरदहं शोधं अस्याहुं १३ शोधं संयोज्य जा
 तं ३२ एतदेव ^{मध्यम} वरदहं विधुवच्छाया ७ संगुणय जातं ३३ सरवद्यमे २६५ भागा प्रख्यानह
 यं ११२ एतदुत्तरवरदहं ॥ उत्तरगो हपंचदशो १५ संयोज्य जातं १६१२ एतदिनाहुं ॥ पंचदशो
 १५ संशोधय जातं १३१५८ एतद्रात्र्यहुं दि २ गुरां दिनप्रमारां ३२१४ रात्र्यहुं दि २ गुरां ३१५८
 रात्रिप्रमारां ॥ अयजन्मदिवसस्युत्कार्य वरदहानयनं ॥ अयनां राका षष्ठ्या ६० सं
 गुणय अष्टभिर्भागा प्रस्युत्तसूर्ये संयोज्य सायनसूर्यो भवति ॥ तस्मिं सूर्ये रात्रि जाति २२५
 भागेना विभज्या प्रवमुक्तं खरां क संयोज्य षष्ठ्या भागा प्रभवति ॥ यदा पंचदस पूत्याधि

भा. टि.

५६

मध्यवरं पृथक्स्थाप्य ५

कषट्शता ६५ दधिकः साधनसूर्यो भवति तदा साहुत्रयो दश शते १५० संतोध्य यदा साहुत्रयो दश श
ताधिकं स्फुटसूर्यो भवति ॥ तदा पंचविंशत्याधिकं सहस्र २०५ छाया संशोध्य यदा पंचविंशत्याधि
कं सहस्र छाया दधिकः स्फुटसूर्यो भवति तदा भवत्के ३०० सप्तविंशति शते संशोध्य पूर्ववत् ॥
वरदलानयनं कार्यं साहुत्रयो दश शतादूने सायने स्फुटसूर्यो भवति तदोत्तर ४६ दलं भवति ॥ अ
धिके वरदलं दक्षिणा शते ॥ अथ सूर्यस्य मध्यप्रभातयनं माह ॥ षड् दलं वराहुं दश भाग हि नं
याम्यां हि रासांश ३ पुनं दशांशं ॥ तदंशो हि नाक्षि विमुक्तं मुक्तं भानो ह्यदक्षिणातः प्रभात्स्यात् ॥
अस्यार्थः ॥ मध्यवरं षड्भिः दसंगुणपथे देतं भवति तदा दशांशे नमः कार्यं षड्भिर्गुणैर्गोतं
दश १० भिर्भागा प्रोपरि संशोध्येत ॥ दक्षिणोत्तरगोले वा दश १० भिर्भागा प्रोत दक्षिणा हि नाक्षि
विमुक्तं कार्यं ॥ यमर्थः ॥ वन्दाश्वि निघ्ने यादिनां अक्षिमध्ये द्वौ विशोध्य हि नाक्षि भवति ॥ अ
क्षिस्तु नित्यं सदैव याम्या जातिः ॥ उत्तरगोले हि नाक्षिमध्ये विशोध्य दक्षिणा गोले यो जयेत् ॥
भानो सूर्यस्य ५ दक्षिणातः प्रभात्स्याद्देत ॥ उत्तरमध्यवरादागता उत्तरप्रभां दक्षिणामध्यव
रादागतां दक्षिणा प्रभा भवति ॥ अस्योदाहरणं ॥ मध्यवरं ३८ षड्भिः दसंगुणपथात् २४ पृथ
यदा याम्यं वराहुं भवति तदा षड्भिर्गुणैर्गोतं मध्यवरं पृथक्स्थाप्य रासांश ३ पुनं कार्यं त्रिभिर्भागा प्रोपरि योजयेत् ॥ ५

आनिता ४

रामः

५६

६ कघटिका भवति । मध्याह्नादपरिशेषघटिका भवतीत्यर्थः ॥ शेषघटिका दिनप्रमाणमध्ये संशोध्य दिवस ६

क२३४ दशमिर्भागात् २३२४ उत्तरगोलत्वात् उपरिहीनं जातं २१०१३६ दशमिः १० भागात् २१०३ बंधाश्विनी आत्यादिना
आनिता स्वदेशा जासा अक्षि ७४।१ अत्राक्षि मध्ये २ द्विहीनं ७२ उत्तरगोलत्वं दत्र मध्ये हीनं जातं ५०।५८ एषा सूर्या
स्योदयप्रभाः अथ दिनगतशेषघटिका नयनमाह । छायादश १० आरात १०० संयुता च मध्यप्रभा नाभ्युत्थिता हस्त
कुः । शताहता हर्दलतस्तदा प्रमहर्गतेष्वो घटिकादिकालः । अस्यार्थः । सलिल समस्तताया मधौ द्वादशांगुलेन
संकुच्छाया ग्राह्याः । सा छायादशमि १० संगुण्य तत्र मध्ये शतेर्क १०० संयोज्य तत्र मध्ये पूर्वा निता मध्यप्रभा शोशोध्य
संकुर्भवति । दिनार्द्धशते १०० संगुण्य संकुना विभजेत् । अहर्गतेष्वो घटिका लंदिर्का शतैल धर्म मध्याह्नादूर्वागत घटि
का भवति । अस्योदाहरणं । ३४ छाया ८ दशमि १० संगुण्य जातं ८० शतं तं संयोज्य जातं १८० मध्यप्रभा ५०।५८
उनितं जातं १२२।२ एतच्छंकुदिनार्द्ध १६।२ शतेन १०० संकुण्य जातं १६०३।२० सर्वाणि तं २६२०० सर्वाणि तं शंकु
ना ७७४२ विभज्य लब्धं ११।२५ एतदेव मध्याह्नात्पूर्वत्वाद्गत घटिका जाताः । अथ दिनगतशेषघटिकातः कुदशोन
छायांगुलनयनमाह । खखेन्दु १०० निष्णादिदलाद्गतेष्वो नाज्याप्त मध्यप्रभया समेताः । शतो नितं १०० तदशमि
विभक्तं लब्धं गुलाद्या भवतीति ताभाः ॥ ६ ॥ दिनेर्द्धशतेन १०० संगुण्य दिनगतशेषघटिकाभ्यां विभजेत् ।

भा. टि.
५९

लक्ष्मपूर्वानितामध्यप्रभासंयोज्यतत्रमध्येरातेन १०० संशोध्यदशमि १० भागां त्र्यंगुलव्यंगुलात्मका इष्ट छाया भवति. अस्योदाहरणं. दिनाह्ने १६।२ रातेन १०० संगुण्य १६०३ संवर्णितं २६२०० दिनगतघटिका १२२५ संवर्णिते ७४५ अनेन विभज्य लक्षं १२२।७ अत्रमध्ये मध्यप्रभा ५०।५८ संयोज्य जातं १८०।५ रात उन्नितं १०० जातं ८०।५ दशमि १० भागां त्र्यंगुल १० एषा इष्ट छायाः। षष्ठं घं वरा ह्ये मित्यादिना सूर्य्य छायातो दिनगतशेषं घटिकां नितारा त्रौ सूर्य्य छायाभावादश्विन्यादि नक्षत्रविभागेन रात्रौ गतनाडिका ज्ञानमाह. मित्रात गगन मध्यस्थेन क्षत्रं वनगो ७ नितं २० घनव २ भक्तं वरा त्रौ वगतनाडिका ॥५॥ तां सांध्यो म मध्यस्थे मध्यर्का म स्थितं योगता सखा नक्षत्रं यावनक्षत्रं सखा एकत्रं कार्यं। तत्र मध्ये सप्त सं ७ सोध्यः शेषं नख २० घं विंशत्या २० गुणयेत्. नवभिः २ भागां त्र्यंगुलघटिका भवन्ति. शेषं षष्ठा ६० संगुण्य नवभिः २ भागां त्र्यंगुलका भवति. योगत तारा माह. खेता एगण मध्ये पता सदस्यतेति हि सता ए विक्षेपो तस्या कथितो साता ए योगता ए सखाः अश्विन्यादि नक्षत्रस्य स्वकीयता एः गण मध्ये याता ए स्थूलाति तता ए दृश्यते सा योगता ए तस्या स्ता रायं क्रमविक्षेपो कथितो. अथ नक्षत्रादुदयनक्षत्रज्ञानमाह. मैत्रिकोदये मृगे मूले नव मोदय मादिशेत्। अथे मूर्द्धि गतौ वाच्यम्

३ अक्ष

खमध्य १

मध्यो १

एम ४
५९

अध्याय ४

अथ मंसादिति स्मृतं ॥ मस्तको दयो मध्यका मृगां यदा सर्वत्र ते तदा ख्येति नक्षत्रस्यो दये भवति ॥
अने मूर्द्धि गते रिति ॥ अन्ये नक्षत्रे मूर्द्धि गते रस्वमन भत्रस्यो दयो भवति ॥ असीति मध्यग
ते पुष्यस्यो दयो भवति ॥ एवमन्येषां बोधव्यं ॥ सूर्यक्रांत नक्षत्रस्य प्रवेशानिर्गमौ वि
वार्यः ॥ मध्यका ला स्थिते नक्षत्रे मृगाधिकतां विवार्यः ॥ त्रैराशिके न रात्रौ समस्युः घटि
काद्यानयनं कार्यं ॥ अथ लग्नानयनमाह ॥ लग्नं तु सूर्यो दयतः प्रसाध्यं स्वभो दये सौरदि
नानुपातान् ॥ सूर्यो दयतः सूर्यो दयकालात् स्वभो दयेः स्वदेशमेवादि लग्नखंडैः सौरदिना
नुपाता त्रैराशिका लग्नं प्रसाध्या दिनसंवेनां राग्यंते ॥ त्रिराहं रात्मको राशिः श्रीसूर्य
सिद्धान्ते अष्टादशराते १८०० रेकराशौ भोगः भास्वत्पातस्याष्टमो भोगो २२५ राशौ भोगः कृतः
त्पाक्षिवेदे रित्यादिनां अयनां शकाष्ट्या ६० संगुण्य गते विभज्या प्रतात्काहिकस्य
८ सूर्यसंयोज्यतास्मिन् सूर्ये शरजातिना २२५ विभज्या प्रमेधादिक्त लग्नखंडसंख्या लु
भ्यंते ॥ अत्रानुपातः यदि फलं भवति ॥ फलं संज्ञके प्रमाणा फलमिति तयोः शरदृशः राशि
नीति २

रश्मि ३

घटिकात्मकं रूपोदयादिगतघटिकापुक्तं षष्ठ्याधिकं वेत्तदावस्थाभूतं कृत्वा षष्ठ्या

सं ३

न-कान् २

भा. टि.
५८

फलहेनगुरिताप्रमाराभुक्ताफलंभवति॥फलसंज्ञकेनाभुक्तखरोनेछासंज्ञकं शेषांकसंगुराप
प्रमाराभुक्तेतत्वाश्विनाविभज्याप्रांमेषादिभुक्तलग्नखरणानेकत्रसंयोज्यतत्रमध्येयोजयेत्॥
षष्टिभागापंचघटिकादिभवति॥तत्रमध्येष्ठीसूर्योदयादिगतनाडिभिःपुक्तंकृत्वागुरापयेत्॥तत्र
मध्येमेषादिलग्नखंडासंध्यावयवसंख्याखराशुध्यतेतावत्संख्योलग्नस्पर्शादिभवति॥अथ्राश
नयनेपुनःश्रेणशिकंयदुक्तंराशिप्रमारो नत्रिंशदंशकाःसुस्तदाशेषांकैकरितिफलसंज्ञके
नत्रिंशतेदूरासंज्ञकंशेषांकसंगुरापप्रमाराभुक्तेनापुदुखंडेनाभागाप्रांशका
भवंतिकलानयनार्थेपुनःश्रेणशिकंयद्यभुक्तिराशिप्रमारो नषष्टिघटिकासुःयदांशेषा
कैमितिअत्रफलसंज्ञकेनषष्ट्युच्छासंज्ञकंशेषांकंगुरापप्रमाराभुक्तेनाभुध्यभुध्यख
रोनविभज्याप्रांमेषादिभवति॥कलावद्विकलाभवति॥तस्मिंलग्नेअयनांशकोनसंज्ञेध्रुवात्का
हिकास्फुटलग्नोभवति॥अत्रत्रैराशिकस्यष्ठीकरणार्थंसूर्यस्यानयनसंस्कारंकार्यंलग्ना
नयनंविहितंयदुक्तं॥संगुरापषष्ट्यायनसंज्ञकांराशौजैर्विभज्यैरवोप्रयोज्यः॥शरा
स्मिपुगेमे२२५विभज्यैप्रलब्धादकानादिपैतोदयकान्क्रियादिन॥संगुरापभोगोदयके
विश्रान्तिवासादिपा२

न-नायने८

६२

शा८

राम ४

५८

क

नशेषं विभज्य पंचाश्विमे २२५ प्रह्वं ॥ मुक्त्योदये केसहितं प्रकुर्यात्षष्ठ्या विभज्या प्रह्वं नमुक्त ॥ २॥
 २॥ सूर्योदयाद्याघटिका प्रकुर्यात्षष्ठ्याधिको नः खरसैः ६० प्रगुरापः ॥ ततः त्रिधा दीनृदयात्प्रशोध्य
 मुक्तो रीतुत्सोदयमं विधेयं ॥ ३॥ शेषं खरसैः द्विगुणं विभज्य भोग्योदया प्रभवतीष्ट ह्वं ॥ ह्वने प्र
 योज्यं रसमं द विह्वने जा मित्र सं सं कथितं मुनिदुः ॥ ४॥ प्रमारो न गतार्थं मिदं श्लोकवतुष्टयं ॥ अस्थो
 दाहरां ॥ दिनगण १४ घटिका १२५ घा २५ रविध्रुव २१८ अस्यां वेलायां तात्काहिक सूर्ये स्मि
 न्स्फुट सूर्ये १०४६ २० अयनांशका १५ ३० ३६ षष्ठ्या संगुराप जातं ८३० ३६ अष्टमिह विभज्या
 प्रं ११६ २० तात्काहिका सूर्ये स्मिन् १०४६ संयोज्य जातं ११६२ ३० अत्र राशिविगुमे २२५ भागा
 प्रं ५ सप्तगुह ९ परिमित विभुवत्छाया ह्वः स्वदेशं राशयथा ॥ पंचमो मुक्तखंडः ३५६ भोग्य
 खरसैः ३४८ शेषं ३७ ३० संगुराप जातं १३१० ५१ ६० तथा ॥ श्विभि २२५ भागा प्रं ५८ ११२० ४८ तत्ता ५

मे	२०८	मा	मेधादि सिंहपर्यंतं मुक्तमुक्त ह्वनखंडं संयोज्य जातं १४५२ अत्र मध्ये ह्वं पंचा १
ह	२४२	कुं	२०१४८ संयोज्य जातं १११० ११२० ४८ अस्व षष्ठ्या भागा प्रं २५ १० ११४८ सूर्योदयादि गत
वि	३००	प्र	घटिका १२१२५ संयोज्य जातं ८०० भोग्योदया प्राकला कला शेषं ८८ पुनः षष्ठ्या ६०
क	३४६	ध	संगुराप जातं १३२८ पुनः भोग्योदया प्रा १४ विकला मेधादि मुक्तखरसैः संख्या राशि
सि	३५६	र	
क	३४८	गु	

इतः षष्ठ्याधिकं पदानां वहुनं ३७ ३५ १३ तदा षष्ठ्या संगणनाधोयोगात् २२५ १३ मेधादि सप्तम्यविराज मुक्तः शेषं २०१ १३ त्रिशता ३० सं
 गणनाधोयोगात् ३२१ ६ ३० भोग्यखंडेन ३५५ भागा प्रं ५८ अत्र शेषं २३ ३० षष्ठ्या संगणनाधोयोगात् २

अधोयोगात्

तत्ता ५

भा. टि.
५६

७।८।१।१४ एतद्वाश्यादिकं इष्टं हुग्ने अयनांशकादा २३।३० संसोधयतात्काहिक इष्टं हुग्ने जातं ॥ अथ
 शमहुग्ना नयनमाह ॥ तं कोदये पूर्ववदेव साध्यं षष्ठ्या विभज्येति यथोक्तं ॥ तत्र ॥ स्यात्प्राकृपातेन नते
 न हानं युक्तं प्रकुर्यादपरं कपाते ॥ १ ॥ न भुध्यते त्रनतं प्रयो ज्य षष्ठी ६० पुनस्तत्र नतं विशोधये ॥ तं कोद
 येस्तत्र पुनः प्रसाध्यं मध्यं विहृग्ने प्रथमोक्तमार्गे ॥ २ ॥ मध्ये विहृग्ने रसं प्रयो ज्य पाताहुहृग्ने मुनयो
 वदंति ॥ लुग्ने वतुर्था द्वसुरवे कलत्रा मध्या द्वजा मित्रक मं विशोधये ॥ ३ ॥ रं मं विहृग्ना द्व विशोधये शेषं
 यं रं स्वकीयं क्रमशः प्रयो ज्य ॥ भावद्वयो मोगद लुक्तं संधितं स्थितः स्यादफुल्लो ग्रहेन्द्रः ॥ ४ ॥ मध्य
 हुग्ना नयने भुक्तोदये कोदयै सहितं प्रकुर्यात् षष्ठ्या विभज्येति यथोक्तं ॥ तत्र ॥ स्यात्प्राकृपातेन नते
 रं केनैव कार्यं ॥ तत्र घटिका मध्ये जन्म समये यदा प्रागुत्तं भवति ॥ तदा हानं कार्यं ॥ अपरं नते यु
 क्तमिति ॥ यदा षष्ठ्या ६० विभज्या प्रघटिका मध्ये नतं न भुज्यति तदा षष्ठ्या ६० संयोज्य तत्र मध्ये
 नतं शोधयेत् ॥ शेषं षष्ठ्या ६० संगुण्य मेघादिघावतलं कोदयखंडा भुध्यते तावत्संशोधये ॥ शेषं
 त्रिंशता ३० संगुण्य भोग्य खले ना प्रशंशा अंशं शोधये षष्ठ्या ६० संगुण्य भोग्यो दया प्राकृता कलत्रो
 षं पुनः षष्ठ्या ६० संगुण्य भोग्यो दया प्रावि कलः ॥ मेघादिभुक्त हुग्ने खरं संख्या राशिर्भवति ॥
 एवं राश्यादि इष्टं हुग्ने भवति ॥ अस्मिन् दूरं ॥ रविस्फुटः १०४६।२० अयनांश १५।३० षष्ठ्या ६०

सफलं न प्रकृता
 रूपेण

राम ४
 ५६

भा. टि.
६०

भवति. पुनः संयोज्य तृतीयलग्नं भवति. पंचमं षष्ठमष्टमलग्नानयने चतुर्थलग्ने द्वितीयं क्षेपकं संयोज्य पंचमलग्नं भवति. पुनः क्षेपकं
योज्य नवमलग्ने भवति. एकादशद्वादशलग्नानयने दशमलग्ने द्वितीयक्षेपकं संयोज्य एकादशलग्नं भवति. पुनः संयोज्य
द्वादशलग्नं भवति. एवं प्रकारेण भावकरणं. अथ संधिकरणं. प्रथमद्वितीयलग्ने योगाद्विभागं कृत्वा प्रथमद्वितीयभावयोः
संधिर्भवति. एवं प्रकारेण पुनः कर्त्तव्यं. संधिस्थितो ग्रहो निर्फलो भवति. भूमिपापं फलं न ददातीत्यर्थः. अथ तत्कालिका द्वादश
लग्नां संधिरहितां कोष्टं प्रलिख्यते. अथ खदेशाक्षानयनमाह. चंद्रो निघ्रापलभादितावलंकावधिः स्यादिह दक्षिणादिः

मि.	ह.	मि.	क.	सि.	क.	तु.	व.	ध.	म.	कु.	मी.
६	७	८	९	१०	११	१२	१	२	३	४	५
२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४
३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६
४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८
५९	६०	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०
७१	७२	७३	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२
८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०	९१	९२	९३	९४
९५	९६	९७	९८	९९	१००	१०१	१०२	१०३	१०४	१०५	१०६

पूर्वोक्ता पलप्रभा विषुवच्छाया एकविंशत्या २९ गुणायेत. तदुद्धृतं तालंकावर्जितं दक्षिणा
क्षिभवती. अस्योदाहरणं. विषुवच्छाया एकविंशत्या २९ संगुणय जातं ९४०. अस्याद्धं ७३३० द
तादक्षिणाक्षिः. अथ खदेशाखंडानयनमाह. द्विगुणं विषुवच्छायाविभजे क्रमसः स्त्रिधाः
अर्को १२०० पचद्विगुणो ३६० लक्षं वरखंडो रविनाडिका. प्रथमस्यैके द्वादशभिः १२ भागः द्विपस्यो
अहः पंचदशैः १५ भागः त्रितीयस्याने षट्त्रिंशदिः ३६ भगलक्षं वरदलं स्यपलादिभवति. अ
स्योदाहरणं. विषुवच्छाया ७६२ गुणा २१९४ अत्रमध्ये अर्के १२ भागांस्तं स्यात् २६००
स्यासंगुणय ६० धोयोगात् ७० एतत्प्रथमवरदलखंडाद्विगुणा विषुवच्छाया १४४ पंचदशैः
भागांस्तं ५६ द्वितीयवरदलखंडाविषुवच्छाया १४४ षट्त्रिंश ३६ भागांस्तं २३ त्रितीयवरदलखंडाः. अथ लंकोदयखण्डात् सप्तदश
लग्नं खण्डानयनमाह. वस्वर्ध २७० त्रिरदत्तत्रयमष्टसप्तविंशति २७० द्वितीयखण्डा अंत्यनन्दाश्चिः तत्रयमेकोनं २२२ तृतीयख

चि

एम४
६०

विशोध्य स्वदेशे एष कुंभयोः प्रमाणं तद्यथा भवति । तृतीयं लं कोदय खंडे तृतीयं वरद लखंडं विशोध्य स्वदेशे
प्रमाणं तद्यथा भवति । क्रमो नितमिति वचनात् । चतुर्थं लं कोदय ५
उक्तमादिति

अथ मंत्रं
लं वि ४

लं त्रिरंशतत्रयं त्रयोविंशत्यधिकं ३२३ चतुर्थं खंडं त्रिरंशं ३२३ पंचमं खण्डं अंत्यनन्याश्वि २८८ षष्ठं
खंडं वस्वर्षं २९ अंकेन एते लं कोदय वरखण्डाः । क्रमोत्क्रमकाश्च खंडो निर्गुक्तमिति । लं कोद
य खंडे न वरद लखंडं क्रमेण भेषां राशि त्रयेऽनितं कार्यं । उत्क्रमेण कर्कटादि राशिं गुक्तं कार्यमिति ।
तदुक्तमिति । अथ लं कोदय खण्डे शोधः स्वदेशे मेष मीनयोः प्रमाणं वरखंडं का भवति । द्वितीयं लं
कोदय खंडे द्वितीय वरद लखंडं तृतीय वरद लखंडं संयोज्य धान्विकर्क ८ योः प्रमाणं वरखंडं भवति ।
पंचमं लं कोदय खंडे द्वितीय वरद लखंडं संयोज्य सिंह श्विकयोः प्रमाणं वरखण्डं भवति । षष्ठं लं
कोदय खंडे प्रथम वरद लखंडं योज्य कन्या तुल्ययोः प्रमाणं वरखंडं भवति । उत्क्रमाद्युक्तमिति व
चनात् । सप्तं गुह्यं विष्णु वल्क्या हव्या । स्वदेशे वरद लखंडं लं कोदय खंडे क्रमेणो नितमुत्क्रमे
ण युक्ताः स्वदेशे तु न खंडो भवति । एतदेव पद्येनाह । छायां सप्तं गुह्या यत्र तत्र खंडाश्च रज्जुजाः ।
खरो हौता हौत विषया सि प्रमा कथिता लघुः । मीने मेषे वसुनखा २०८ द्विजिना २४२ षष्ठकुंभयोः ।
त्रिंशता ३०० मकरे कामे षड् अग्नि ३४८ धनु कर्कटः । षट् इषु अग्नि ३५८ हरो कीट वसु वेदाग्नि
३४८ मेषयोः । वराज्जुं न तु संसिद्धे तु न खंडा प्रकीर्तताः । ॥ १ ॥ ॥ इति श्रीवसंतात्मज वसुभद्र देव

अथ
वसु ४

तत्र भस्त्रायया भवति । तदुक्तं सूर्यसिद्धान्ते । ॥ भस्त्रायया ध्रुवश्चंद्रो विंशत्यस्य भवेदसा विनि ॥ २

रविभुक्तिः ७१७ वंस्फुटः १२५११३१
५५:३

भा. टि.
६९

विरवितायां भास्वती टिकायां वाहवोधीयां त्रिप्रज्ञाध्यायः पंचमो ध्यायः ॥ ॥ अथ वन्द्यग्रहाधिकारे व्याख्यायते ॥ शके १४६ वैश्वक्रवकं पूर्णिमा मीनसंक्रांतौ र्द्विगतदिनानि २६ सोमवासो अद्वन्दं ४४० भुक्तिः ५७९ वारादि ७ देशान्तरसंस्कृतो रविक्रवा २२ वन्द्यक्रवकं ६६६ केन्द्रक्रवकं १६२३ मातक्रवकं ५१७ ॥ ध्रुवगणाः ३५६ रविस्फुटः २६६०१९२ भुक्तिः २६१० रविभोग्यः ४५५ भोग्यः ८५५ नरवरदत्ते ०१२४ गम्य पूर्णिमा तिथिघटिका ३८५५ २३ हस्तनक्षत्रस्य घटिका २८५५ २३ ॥ द्विष्टो रविः पर्वकृता ३४ पुक्तो दिग्भिस्तमोष्टघ्न ८ दिना क्रवाद्यं तमोयुताका तवरवभा २७०० सोम्ययाम्यः सरोल्या त्वदशांशदानः ॥ १॥ स्फुटसूर्यः २६५ भां संग्रहण गम्य पूर्णिमा पुक्तो वतुर्भि ४ भागां प्रकृतं दिग्गुणसूर्यसंयोज्य रविर्भवति ॥ दिग्भिस्तमोष्टघ्नमिति ॥ दिनगणाः अष्टभिः संग्रहणदशाभिः १० भागां प्रपातक्रवकं तत्र संयोज्य तमोभवति ॥ द्विरवो तमसंयोज्य तत्र मध्ये खरवभैः सप्तविंशति २७०० भागं मपहृष्यदिभूयं हभ्यते तदा सोम्यः यत्र त्रिहभ्यते तदा याम्यसोम्यसरेण उत्तराग्रासः ॥ याम्यसरेण दक्षिणाग्रासः ॥ सप्तविंशतिरात भागशेषं द्विधा स्थाप्य एकत्र सप्तविंशतिरातेः संसोध्मशेषं गम्यं भवति ॥ अपरत्र यथा स्थितं स्थाप्यं ॥ गतगम्ययो यदल्पं तद्गुहं ॥ अल्पं पथक स्थाप्यः दशाभिः १० भागां प्रउपरीहिनं कार्यं स्फुटराशे स्वदिक् भवति ॥ ७५

तत्र

सहाय्ये कोक्तं
नेन दाया मासः
रामः

प्राचीनं भवति
भा. टि. ५

रतां ॥ स्फुटारविः २६६०११२ द्वाभ्यां संगुण्य जातं पत्र २०१२४ पर्वदंडे ३०२३ कुते ४ भागां पत्र २१३६ द्युगुण सूर्योस्मिन् पत्र २०१
 २४ संयोज्य जातं पत्र ३३०१० एतद्विरवि दिग्भिस्तमो द्वेति दिनगणस्याप्य ३५८ अष्टभिः संगुण्यते २५७२ द्वाभिः १० भागां पत्र
 २८७११२ पातध्रुवके पत्र १००७११ संयोज्य जातं पत्र ३४१२३ एतद्देवतमद्विरवौ तम संयोज्य जातं १०७२४१२३ खखभे ३७०० भा
 गां फलं ३ विषमत्वाद्याम्यसरो लब्धः शेष २६२४१२३ सप्तविंशतिशतैः ३७०० संतोध्य जातं ७५१३ एतद्दुर्मंगतगम्य
 योर्मध्ये गम्य अत्यत्वा कम्पद्विधा अधस्या केदराभि १० भागां पत्र जातं ७१३३ उपरीहीनं जातं ६२१४ एतद्देवस्फुटयाम्य
 शोरे जातं ॥ ॥ अथ चन्द्रतममानममानं हि मां शोरिति रगतिहीनादि १० ध्रुवतु ४ भिश्चतमः प्रमाणं तद्योगतोर्द्धं सर
 वजितं वग्रासः सुधाशोः स्फुटपर्वसंधौ १२१ मानं हि मां शोरिति मानचन्द्रमानं चन्द्रस्पगतेः अग्निहीनं कर्तव्यं चंद्रम
 शोर्मानं चंद्रविंशं भवति ॥ चंद्रमानं द्वा १० भिर्संगुण्य चतुर्भिः ४ भागां पत्र तमप्रमानं तमविंशं स्यात् तयो चन्द्रमानतम
 मोनयो र्योगं कृत्वा तस्यार्द्धं मानयोगार्द्धं मानयोगार्द्धं स्फुटसरं संतोध्य स्फुटपर्वसंधौ पूर्णिमाश्च नो चंद्रग्रहणं भ
 वति चन्द्रतममानार्द्धं स्फुटशरेण वर्जितार्कं ग्रासं स्यात् तदा मानयोगार्द्धं शरं नपातति तदा ग्रहस्याभावः मानयोगा
 र्द्धं सरपतति तदा ग्रहणं भवति सिद्धान्ते उदाहरणं मानं हि मां शोरिति चन्द्रभुक्ति ८२ अत्र मध्ये त्रिभिः विशोध्य
 जातं ८६ एतत्तमध्यचन्द्रमानं चंद्रमानं ८६ द्वाभिः १० संगुण्य जातं ८६० चतुर्भिः ४ भागां पत्र २१४०१० एतन्मध्यतमो मानं

मानयोगो भवति ४

स्वर्वादिनां शोभितेत्यादिना चंद्रमानं ८६१० पृथक् ८६१० द्वाविंशति भागां पत्र ४१२२ उपरीहीनं जातं ६११३८ एतद्देवोक्तमार्गगा नीतं स्फुटचंद्रमानं ॥
 मध्य १

एवमकस्याप्यतत्रमध्ये दशभिः १२ किं न्याप्तं नृपरिहितं कार्यम् ॥ स्फुटस्पर्शमानं २

गो २

भा. टि.

६२

नितोर्के २०
५

अथ वन्दातमसूर्याणां स्फुटमानं वलमद्रेणोक्तं स्वर्गदशांशो नितमर्कमानं स्वजातिभागेनितमिन्दुमानं त्रिघ्नेन्दुभोग्याष्टनखा
२०० नितोर्के भोग्याग्निभोगे न विवर्जितो स्यात् ॥ अस्यार्थः प्रागानितं विमानं भवति स्वजातिभागेनेति ॥ प्रागानितं वन्दुमानं
दिधा स्याप्यः अधः स्यां के द्वाविंशत्या २२ भागात् उपरिहितं कार्यं स्फुटवन्दुमानं भवति ॥ त्रिघ्नेन्दुभोग्येति ॥ पू
र्वस्वर्ग्यवन्दुमसो स्फुटिकरलो भुक्तखंड भोग्यखंडमोरंतरं भोग्येत्युच्यते ॥ वन्दुभोग्यं त्रिभिः ३ संगुण्य अष्ट
धिकशतद्वये २०० संयोज्य ॥ सर्वभोग्ये पृथक् दिधा स्याप्य अधां के त्रिभिः ३ भागात् उपरिहितं कार्यं तत्त
ष्ट अष्टनखा २०० तमोमानं भवति स्फुटतमोमानं भवति ॥ सहा दशांशेति ॥ वन्दुमानं पृथक् दिधा स्या
प्य अधः स्यां के द्वाविंशत्या २२ भागात् ४।३७ उपरिहितं ८।३८ एतदेवोत्तरमार्गे रणानितं स्फुटवन्दु
मानं ॥ त्रिघ्नेन्दुभोग्येति ॥ ४५ स्वभोग्यं ८ त्रिभिः ३ संगुण्य जातं ३७ अष्टनखे २०० संयोज्य जातं स्व
सूर्यस्य भोग्यं ४ पृथक् अग्निभिः ३ भागात् १।२० उपरि संशोध्य एतत्त्रिघ्नेन्दुभोग्या अष्टनखा
नितोर्के २३५ संशोध्य जातं २३२।२० एतत्स्फुटतममानं ॥ स्फुटतममानवन्दुस्य मानमोर्गं ३२३।५४
एतन्मानयोगं तस्यार्द्धं १६१।५८ एतदेवमानयोगा अत्र मध्ये प्रागानितं स्फुटसरं ६८।४ संशो
ध्य जातं ८३।५५ एतदेव वन्दुस्य ग्रासः ३ ॥ अथ स्थित्या न मनमाह ॥ स्थित्यर्द्धमंगा द्वा एतमिन्दुखंडं ख

रामः

६२

ति॥५

पंच ५० युक्त्वं तु विखंडितं च ॥ हीनं धनं पर्वणि शीतस्त्रमेः स्पर्शोऽथ मुक्तिश्च तदिष्ट का हः ॥ ४॥ अ
 स्मार्थः ॥ अंगैरा हतमिन्दु खंडं खपंच ५० युक्त्वं तु विखंडितं स्थित्यर्द्धं भवति ॥ अममर्थः ॥ ग्रासं द्वि
 स्थं कृत्वा प्रथम स्थाने अंगैः षड्भिः संगुण्य द्वितीय स्थाने च पंच युक् ५० पंचाशतं सं योज्य द्वयो र
 पि षष्ठ्या ६० संगुण्य द्वितीयेन प्रथमं विभजेत् ॥ त्वं घटिकादिकं स्थान द्वयं स्थित्यर्द्धं भवति ॥ ही
 नं धनं पर्वणि पर्वखण्डे दिनमानं विशोधयः शेषं द्विधा स्थाप्य एकस्मिन् स्थाने स्थित्यर्द्धं विशोधयः
 स्पर्शका लो भवति ॥ अन्ये स्थाने स्थित्यर्द्धं योज्य मोक्षकालो भवति ॥ पर्वतः का ह मध्यका
 लो भवति ॥ उदाहरणं स्थित्यर्द्धं ति ॥ ग्रासं द्विधा एकत्र ८३।५५ एकत्र षड्भिः संगुण्य जातं ५६३।३० स
 वरितं जातं ३३८।५० द्वितीय ग्रासे ८३।५५ पंचाशं ता ५० सं योज्य जातं १४३।५५ स वरितं जातं ८६३।५
 अनेनोपरि भागा प्र ३।५० एतत् स्थित्यर्द्धं जातं १।४॥ ग्रासं द्विधा तिगुणितं २०० स्फुट निजमानेन भा
 जितं विश्व ॥ ग्राह्यो न खंडा ५ स ६ संगुणा ख ख पंच युक् ५० खंड फलं वि मर्दं ॥ हीनं धनं पर्वणि
 यन्तु भानो निर्मिते नो नाडिकास्युः ॥ ५॥ अस्मार्थः ॥ यन्तु सूर्ययोः स्वकीयं ग्रासं विंशत्या २० गुण्य
 आत्मीय स्फुट मानेन भागा प्र विश्वा भवति ॥ उदाहरणं ग्रासः ८३।५५ विंशतिगुणितं जातं १८८८० २००
 मिलन २

सर्वतितं १७३००

अथमेस्थानेषां द्वितीयस्थानेषां चाराता ५० संयोगोऽप्येव रापस ५० द्वितीयेन प्रथमं विभजे ३

१ सवर्गित ५४००

स्थान १

भा. टि.
६३

वन्तस्य स्फुटमानेन ८१३८ विभज्य लब्धं विरोपका २०१८ स्फुटः ॥ मादी नयनं ॥ ग्रासं ग्राह्येन वं ३
मानेन हीनं कृत्वा शेषं स्थानद्वये स्थाप्य पूर्ववद्धं विमर्दं भवति ॥ पूर्णिमा तिथिदंति दिनमानेन
संशोध्य शेषं द्विस्थाप्य एकत्र विमर्दं संशोध्य नीमिह न का हो भवति ॥ द्वितीयस्थाने विमर्दं नयो
जयेत् ॥ ५० नीमिह न का हो भवति ॥ इति वन्तस्य ॥ भास्वोरित्यनेन यदि सूर्यस्य सर्वग्रासं सूर्यमानेन कृत्वा
सद्विधा स्थाप्य एकत्र वतुर्भि ४० रणा द्वितीये त्रिंशता ३० संयोग्य तेन वतुर्गुणितं विभजेत् ॥ लब्धं वि
मर्दं स्फुटं ॥ सूर्यस्य कदापि सर्वग्रहणं न भवति मनेन हेतुं ग्राह्यो न खंडेति वन्तस्य विमर्दं ही
नयनं प्रदर्शितं ॥ ५० हरां ॥ ग्राह्यो न खंडादिति ॥ ग्रासः ८३५५ वन्तमानं ८१३८ अनेनोपग्रासः
२१७ द्विधा २१७ एकत्र सेदं गुणितं जातं १३४२ द्वितीये पंच शी ५० संयोग्य जातं ५२१७ अनेनोपग्रा
भागात् ०१९६ एतद् विमर्दं ॥ हितं धनं पर्वणीति ॥ पर्वदंड ३८१२३ अत्र मध्ये दिनमानं ३०१२ सं
योग्य जातं ११३५ एतत् स्फुटतिथ्यंतं ॥ विमर्दं ०११६ संशोध्य ११९८ निमीहनं ॥ तिथ्यंतं ११३५ वि
मर्दं ०११६ संयोग्य ११५५ नीमिहनं ॥ स्फुटतिथ्यंतं तिथित्वं संशोध्य ३१४० स्पर्शकालः ॥ स्फुटति
थ्यंतं ११३५ मध्यकालः स्फुटतिथ्यंतं तिथित्वं संयोग्य ११४० एवं मोक्षकालः ॥ अथ ग्रहणसंभव
शानमाह ॥ द्विद्वादशे १२५ जाभिजे १ समराशि १ गतेऽथवा ॥ तदा घट्टकाष्टके ६१८ वेवग्रहणं
अथेष्टग्राहणं न माह ॥ ॥ माशं गुलं मलं हतं स्थितं न विभाजितं ॥ लब्धं च नोऽर्थं ग्राह्यं मोक्षं च शानं न त ॥ ॥ अथ लब्धं न त ॥ ॥ लब्धं च नोऽर्थं ग्राह्यं मोक्षं च शानं न त ॥

भवति न त ॥ ४

राम ४

६३

वेवासुनोराहुर्भवति तदा वंद्यस्वस्वग्रहाणां । सर्वस्य न भवति । पादत्रयाच्चंद्रस्याधिकग्राहा । सर्वस्य स्वस्व ॥
संभवा २

पदपाद ४

वन्दुसूर्ययोः ॥ अथार्थः ॥ सूर्य वन्दुयोः यदा राहुद्विरादशो भवति १२ अथवा जा मित्रे ९ समराशौ
एकराशौ १ अथवा षट् द्वाकादशे ८ षष्ठाष्टमराशौ तदा सूर्य वन्दुयोर्ग्रहणं भवति ॥ एषु स्थाने
पुपादवे धं विदार्य ग्रहेण संभवौ सातव्यौ ॥ सप्तविंशति नक्षत्रपादसंख्या १०८ अस्याहुं ५४ सूर्याया
वन्दाहो वतुः पंच ५४ अंशकादुपरी राहुवर्त्तते ॥ अथवा एकपादेव वर्त्तते तदा सर्वग्रहणं ॥ वतुः
पंचादंशकाद्वा अथवा सपादाभ्यां द्विपादवतुष्व्यांतरतो राहुर्भवति तदा वंद्यस्वस्वग्रहणं
भवति ॥ सूर्यस्य न भवति पादत्रयं वंद्यस्याधिकग्राहस्यो दाहुराणं ॥ द्वौ प्रकटिकरोति ॥ ॥
इति श्रीवसंतात्मजवल्गुदेवज्ञवि रवितायां भास्वती टीकायां वाहवो धिन्यां वन्दुग्रहणाधि
कारो षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ अथ सूर्यग्रहणाधिकारो व्याख्यायते ॥ तत्तु तमसः संयोगा
द्वति ॥ तथा च वराहः ॥ वन्दो धस्य गमति रविमं पुर्वस्या मागमं पश्चात् ॥ प्रतीदेशामित
अन्दु षष्ठि न संभास्वरं ग्रहणमिति ॥ श्रीसूर्यसिद्धान्तमिति ॥ द्वादशो भास्वरसेन्दुर
थं स्थो यं न वद्वेत् ॥ भूछाया प्राप्नुवन् वन्दो विंशत्यप्रभवे दशाविति ॥ द्वादशराणं ॥ शाके
धः
मतस्त्रिंशदष्टिकाद्वार

श्रु ४

तपिनादिनाद्वेनतयेयंतदुत्तरं ॥ दिनाद्वेनपिमध्येवजातिवाप्यददाहति ॥ १॥

भा. टि
६४

र

नने

१४६४ भाद्रपद कृष्णमासावास्यायां शुक्रवारे श्रीसूर्यग्रहणसाधनार्थे अवधुन्दः ४४३ भुक्तिः १५० वा
तदि ४ देशान्तरसंस्कृतं रविक्रवकं ११६ वन्दुक्रवकं १०३०। ४८ केन्दुक्रवकं १३०४। १३ पातक्रव
कं ५१८। २० दितगराः १३५ रविस्फुटं ८११४० रविभुक्ति ११२ रविभोग्यं ३ वन्दुस्फुटं ८५८। ३६
वन्दुभुक्ति १०३। ५० वन्दुभोग्यं १५ अमावास्या घटिका ११ वषा ४ मघानक्षत्रघटिका २३ वषा ५
५ उत्तरवराह १। २२ दिनाद्वे १६। २२ ॥ अथ लुंवनमध्यसरानयनमाह ॥ नतादृशघ्रा १० जिन २४ पु
कूनतापतं लुंवने तेन युतं नतं य ॥ तत्त्वांकनिघ्नो ८० नयुतस्य भानो प्राची प्रतीयो भवसरः प्र
साध्यः ॥ १ ॥ अस्मार्थः ॥ नतं द्विष्टं कृत्वा एकत्र दशभि १० गुणयेत् ॥ द्वितीये वतुर्विंशति २४
संयोज्य पूर्वस्थितं दशभिर्गुणितं विभजेत् ॥ लुव्वं प्रथमं लुंवनं भवति ॥ तेन प्रथमं लुंवनेन
युतं कृत्वा पुनः रविलुंवनयुति नतं तेन नता दशघ्रादिप्रादिपूर्ववध्वं वनं कर्त्तव्यं ॥ पुनः रवि
तध्वं वनयुतं नतं कृत्वा पूर्ववत् लुंवनं कर्त्तव्यं ॥ पुनः पुनः कर्त्तव्यं ॥ यावत् लुंवनं दृष्टिर्भवति ॥
तावत्पर्यन्तं पुनः पुनः कर्त्तव्यं ॥ यदा स्थिरं भवति तदा न कर्त्तव्यं ॥ तत्स्थिरं भूतं लुंवनमेकतः
स्थापयेत् ॥ तेन स्थिरं लुंवनेन युतं नतं कृत्वा तं वरक्षेमः ॥ ततस्तं नतं युतं लुंवनं रवांके ८० नव

राम ४
६४

ॐ

त्यासंगुणप्राचीप्रतीविहितिप्राग्वत्नतवसादिरवो पूर्व न ते हीनं पश्चिम न ते मुतं तच्छीनं युतं कार्यं
एवंभूतस्यभानोर्द्विरवो प्राचीप्रतीविदिक्संबन्धिनिराः प्रसाध्यः ॥ सूर्यग्रहणे प्राचीदिक् सोम्यं ज्ञेयं
प्रतीविद्याम्यं ॥ अथ मयः ॥ तदा प्राग्न तं वेत्तदाखां कैर्निघ्नं द्विरवो संशोध्यः ॥ अपर न तं वेत्तदा योजये
त् ॥ तस्माद्ब्रह्मण हरा वत्त राः प्रसाध्यः ॥ अत्र मयुतं नखां कैः ८० निघ्न न तं द्विरवो संस्कारमेव तस्मा
त्तराः युतसाध्यः ॥ खखभैः २०० सप्तविंशतिशतैर्विभज्य यदिभून्पुंलुभ्यते तदा सोम्यं यदेको तदा
याम्यं द्वे लुभ्यते तदा सोम्यं ॥ यदि त्रिणी ३ तदा याम्यमिति ॥ गतगम्यो कृत्वा तयो रल्पं तद्ग्राह्यं ॥ एत
दुक्तं ॥ शप्तविंशतिशतभागशेषं तदा साहुत्रयो दशशतात् १३५० अल्पं ग्राह्यं ॥ अधिकं यदा भव
ति तदा शेषं शप्तविंशतिशतैः २०० संशोध्य गम्यं भवति ॥ गम्यं स्फुटानयनं कार्यं ॥ गतगम्या द्वाभ
ल्पं तद्दश १० भाग हीनं कार्यं ॥ अल्पं द्विधा स्याप्यः ॥ अधस्य के दश १० भिभाग लब्धं उपरि संशोध्य स
मध्यमशरो भवति ॥ तत्त्वां क ८० निघ्ने द्विरवो न पतति तदा ततः पंचशतैः ५४०० युक्तं कार्यं तदुक्तं
तत्त्वां गनिघ्ने तु ऋणोधिके को दके शतघ्रा कृतपंच देया ॥ तत्त्वां क हीना दप्यवार्क हीनो रोध्यश
रो घ्राणि तं तदल्पमिति ॥ ५८८८८८ ॥ दिनाहुं १५१२२ आमावास्या दंडं ११४ दिनाहुं संशोध्यं ५
१८ मध्याह्नात्पूर्व तदिदं प्राकृतं ५११८ नैतं दश १० घ्राजातं ५३१० सवर्शितं २१८० जिनसमु

लभ्यते

र्व

निघ्रा

भा.टि.
६५

कनतं २८१० सवर्णितं १७५० अने नोपरिविभज्यापुं ११०० एतत्प्रथमलं वने प्रथमलं वने न युतं नतं ११६
द्वितीयलं वनार्थं पुनः दशभिः १० संगुण्य १११० सवर्णितं ४२६० जिन २४ युक्तनतेन ३११६ सवर्णितं १०८
६६॥ भजे ध्वं २१७ एतद्वितीयलं वनं ॥ अने न युतनतं ११३५ पुनः दशभिः १० संगुण्य १५१५० सवर्णितं
४५५० जिन २४ युक्तनते ३११३५ सवर्णितं १०८५५ तेन भजे ध्वं २५४ एतत्तृतीयलं वनं ॥ अने न यु
क्तनतं ११४२ दशभिः १० संगुण्य ११४२ सवर्णितं ४६२० जिन २४ युक्तनते ३११४२ सवर्णितं १०८०२ भ
जे ध्वं २१२५ एतच्चतुर्थलं वनं ॥ अने न युक्तनतं ११४३ दशभिः १० संगुण्य ११४३ सवर्णितं ४६२०
जिन २४ युक्तनतेन ३११४३ सवर्णितं १०८०३ तेन भजे ध्वं २१२६ एतदेव पंचमस्थिरलं वनं ॥ अने
न युक्तनतं ११४४ एतद्युतनतं रवांके ८० संगुण्य जातं ६८६१० द्विघ्नस्फुटरवि १८५५१२० अमावास्या
घटिका १११४ अत्र वतुर्भिः ४ भागापुं २१४६ द्विघ्नस्फुटरे विंशत्योऽप्यजातं १८५८१६ एतद्विरविः ॥ अत्र मध्ये
प्राग्नतत्त्वात् रवांके ८० निघ्नं संशोध्य जातं १२६२१६ सप्तविंशतिराते २७०० संशोध्य जातं १४७१५४ एतद्
संगतं अल्पत्वात् पचकं १२६२१६ दशभिः १० भागापुं १२६११२ उपरि हिने जातं ११२५१५४ शून्यलं चत्वा
दतत्सौम्यमध्यशरः ॥ ११॥ पचकशतांशा १०० धिकरुद्रमक्तस्तदक्षिणो गांतरितं नतिः स्यात् ॥ तं लं वनं

६८६१०

३ खलमे २७०० विभज्यापुं ० शेधंगतं १२६२१६

राम ४
६५

दिग्गुणितं १० गुणात्तं हिनंघनं प्राक्परयोः खरंशोः ॥ १॥ अस्यार्थः ॥ मध्यशरं द्विधा स्थाप्यः अधः
स्थां केशतेन १०० विभज्य लब्धं एकादश ११ भिः संयोज्य तस्याधिकरूद्रनामः तेनाधिकरूद्रनामध्या
शरं विभज्येत् ॥ तस्याधिकरूद्रभक्त इति संज्ञा ॥ सखरात्सोम्ययाम्य दिग्विद्यार्थः ॥ तदक्षियोगांतर
तनतिः स्यादिति ॥ अक्षिसदाक्षिरागः अधिकरूद्रभक्तः अक्षिरागरेकादशियोगभिन्नादिशिवियो
गः ॥ अक्षि अधिकरूद्रभक्तयोर्मध्ये यः अधिकः तस्यादिशिवं भवनतिः स्यात् ॥ अस्मिन्देशे अक्षि
सदायाम्भाभवति ॥ ७ अयनितो दक्षिरागदेशे तु कदापि अधिकरूद्रभक्तः ७ नरस्यादिशिवं भवति ॥
७ दक्षरं ॥ मध्यशरं पृथक् ११३५ ॥ ५४ शतेन भागात्तं ११३५ अत्र मध्ये एकादश ११ संयोज्य जातं २२
२१ एतदेव अधिकरूद्रः ॥ मध्यशरं ११३५ ॥ ५४ षष्ठ्या ६० संगुण्य जातं ६८१ ५४ सवर्गिकेनाधिक
रूद्रेन ११३४१ भजे ध्रुवं ५० ४८ एतत्सोम्योधिकरूद्रभक्तः ॥ वन्दाश्विनिघ्नेत्यादिना सप्तगुह
विषुवच्छायं ध्रुव्यादिदक्षिरागक्षि ७३ ॥ ३० नेपाते अक्षि ५५ ॥ ६ सोम्याधिकरूद्रभक्तत्वादंतरं
जातं २२ ४१ अक्षे अधीकत्वा देवयाम्यं भवनति ॥ तं हं वनेति ॥ स्थिरं हं वने २ २६ दशभिः १० संगु
ण्य जातं २४ ॥ २० गुणैरामात्तं ८ १७ प्रागुक्तं वनत्वादि रवौ १८ ५० ॥ ६ संयोज्य जातं १८ ४८ ॥ ५२ एत
त्सुखराशुः ॥ २ ॥ ततः तमः संप्रगुणत्वात् १२ अक्षिरागं वनत्वंतरं युक्त्वा ८ः स्यात् ॥ मानं रवेर्भागात्

भा. ८
६६

पुतांगनदात्तदुहकोधः स्थिर एव वन्दुः ॥ ३ ॥ अथार्थः ॥ तदंतरं दिग्भिस्तमोष्ट्युदिर्नध्रुवो व्यते ॥ वन्दु
ग्रहणे कृत्रकारेणानितेन तमसा हस्फुटखरं भुयो जयेत् ॥ तमो मुती की त्वखभा प्रसो म्यमाम्भारे
स्वदशांशहिनेत्यादिवन्दुग्रहणाध्यामोक्तप्रकारेण शरसाधः ॥ शरवनत्पंतरयुक्तस्फुटस्यादिति ॥
शरावनत्पोरेकदिशि योगभिन्नदिशि वियोगः कार्यः ॥ स्फुटशरो भवति ॥ अथमानानेयनं ॥ मानं र
वे भोग्यपुतांगनदात्तदुहकोधः स्थित एव वन्दु इति ॥ सूर्यस्फुटकरणे जागतरवे बुक भुनक्तु
ग्रखंडे योरंतरं तेन भंगनन्देः पुक्तं रवे सूर्यस्य मानं भवति ॥ स्वदशांशो नितमकमानेति स्फुटसू
र्यमानमानीय तत्तत्तद्ग्राहकोधः स्थित एव वन्दु इति ॥ सूर्यस्याधः कक्षास्थितः वन्दुमानं ॥ तस्माद्भिमा
शोगतिरग्निहीनेत्यादि ॥ स्वजातिभागे २२ नितमिन्दुमानेति ॥ स्फुटवन्दुमानीयः ॥ सूर्यग्रहणे
सूर्यग्राह्यः वन्दोग्राहकः वन्दुग्रहणे वन्दोग्राह्यः तमोग्राहकः ॥ तदुक्तं ॥ वन्दुवन्दुग्रहग्राह्यं
छादकोराहु ॥ व्यते ॥ सूर्यः सूर्यग्रहेणा छादको वन्दुमा भवोदिति ॥ तस्मात्सूर्यग्रहणे रवि
दुयो मीनयोगं कृत्वा तस्य मानयोगाद्मानयोगाद्पूर्वानितं स्फुटशरं विशोध्य सूर्यग्रासो
भवति ॥ यदि मानैक्याद्देशः पतति तदा ग्रहणं स्यात् ॥ यदि न पतति तदा न स्यादिति सिद्धान्तः ॥
उदाहरणं ॥ दिग्भिस्तमोष्ट्युदिना स्फुटशरमानीतं ६५५ ॥ २० अत्र मध्ये स्फुटखरं भुयो ज
जातं २५५ ॥ १८ पूर्ववत्खरं भौ ३०० विभज्य तत् ० शेषं गतं २५५ ॥ १८ भाग हरे २५०० संशोध्य जा

र्थ

मानं

रामः

६६

१ मानं क्षमां शो गतिरग्निहो नमिति ॥ २५ मध्यगतिर० सं ५ भो १५ सं यो ज्ये

६३४१ ६३४१ उपति

माम् सुद ५

तं ६३४१ अनयोर्मध्योगम्य अस्त्वत्वा द्रुम्यं पथक स्वदशं शो हीनं जातं ५११८ अन्व तु व्वात्वा देतत्तो
म्यस्फुटसरो जातः ॥ पूर्वा नीतं याम्यं अवनति २२४१ शरयो भिन्न दिशत्वा दनयो रतं ३४१३८ उत्तर
शरस्याधिकत्वादिदमेव सो म्यस्फुटशरं ३४१३८ मानं रवेति ॥ अंगन दै ८६ अत्र मध्ये रविभोगं ३ सं यो
ज्य जातं ८८ एत मध्यम रविमानं ॥ स्व द्वादशो नितेति ॥ मध्यम रवि पथक ८८ द्वादश १२ भाव भज्या
पुं ८११५ अने नो परिहितं जातं ८०१४५ एतत्स्फुट सूर्य मानं ॥ बन्धु भुक्तिः १०५ अग्नि ३ हीनं १०० पथक
१०२ जात्या २२ भागा पुं ४१३८ अने नो परिहितं जातं ८७१२२ तद्वा ह को ध स्थित एव बन्धुति ॥ एतत्स्फुट
बन्धु मानं मेव स्फुट तम मानं ॥ सूर्य मान तम मान यो यो गं १०८७ एत मान यो गस्या हुं ८४१४ एत
अत्र मध्ये स्फुट शरं ३४१३८ सं यो ध्य जातं ५८१२६ एत द्वादशः ॥ अथ स्थित्या न मनं ॥ ग्रासा द्वादश ४ घ्रा
सवितुः खरा मे ३० ग्रासे क्य तु व्वां स्थिति मर्दना हुं ॥ इती ह सूर्य ग्राहणे विशेषः शेषस्तु बन्धु ग्रा
हणा द्विविंशः ॥ ४॥ अथार्थः ॥ ग्रासं द्वि स्थं कृत्य एकत्र वतु ४ भिगुणा येत् ॥ द्वितीये त्रिंशत्
३० सं यो ज्य द्वितीयेन प्रथमं विभजेत् ॥ तु व्वां घटिका दिकं स्थित्य हुं भवति ॥ विमर्दना हुं विवि
मर्दना हुं कर्मोत् ॥ सूर्य ग्रासं ग्राहेन सूर्य मानेन हीनं कृत्वा साह धा स्याप्य एकं वतु भि ४ गुणा
येत् ॥ द्वितीये त्रिंशत् ३० सं यो ज्य द्वितीयेन प्रथमं विभजेत् ॥ तु व्वां विमर्दना हुं भवति ॥ ५८६८

मानं
एत मध्यम न
५ मानं स्व जा
ति भागोति ५

भा. १८.
६७

सु.

रहो ॥ ग्रासां श्रुतुं प्रादिति ॥ ग्रासः ५८। २५ वतुर्भि ४ संगुण जातं २७। ४४ सवर्णितं जातं ४८ २६४ ख
राम ३० सुक्त ग्रासे ६८। २६ सवर्णितं ५३ ६६ अनेन विभज्या तं २२८ एतत्स्थित्यर्हं ॥ विमर्द्दं कुं नुस
मं ग्रहणे सर्व ग्रासस्तुक दधितस्मादि मर्द्दं नालि ॥ अथ लं वन संस्कारमाह ॥ तं लं वनं लोम्य
प्रणं विधाय याम्यं धनं पर्वणि ॥ तीव्र भानो ॥ स्थित्यर्हं के हानिपुती प्रकूर्यात्सु र्गोथ मुक्ति अभवे
दिनस्य ॥ ५॥ अस्पार्थः ॥ यदि प्रा कृतं वनं तदा तिथ्यं वे र्गो ध्यं ॥ अपर लं वनं तिथ्यं ते योजयेत् ॥
स स्फुट तिथ्यं तं भवति ॥ मध्या ह्ना दूर्वा क प्रा कृतं वनं भवति ॥ मध्या ह्ना दुपरि अपर लं वनं भवति ॥
तं लं वनं संस्कृतं तिथ्यं तं स्थान द्वये स्थाप्य अत्र स्थित्यर्हं विशोध्य स्पर्शो का लो भवति ॥ अपर भस्थि
त्यर्हं सं योज्य मोक्ष का लो भवति ॥ लं वन संस्कृतं तिथ्यं ते मध्य ग्रहण कालः ॥ तदुक्तं श्री सूर्य सिद्धान्ते ॥
स्फुट तिथ्यं वसाने तु मध्य ग्रहण मादि शोत् ॥ स्थित्यर्हं नाडिका हीने ग्रा सो मोक्षस्तु संयुत इ
ति ॥ निमीलनो मिह न घटिका हीने शानार्थे स्फुट तिथ्यं तं स्थान द्वयं स्थाप्य ॥ एकत्र विमर्द्दं
कुं सं र्गो ध्य स नी मिह न का लो भवति ॥ द्वितीये योजयेत् स उन्मीलन का लो भवति ॥ तदुक्तं श्री सूर्य
सिद्धान्ते ॥ तद्देव विमर्द्दं कुं हीन संयुते ॥ निमीलनो मिह नार्यो भवेत्तां रा क ह ग्र हेति ॥ अथ
नाना प्रकारेण ह ह मा स्वती करणे एतावदेव सूर्य ग्रहणे विशेषः ॥ शेषस्तु ब्रह्म ग्रहणं त्रिविधं वे

नाडिका

राम ४
६७

ति॥ द्विरवि-तम-मध्यशरः-यनुमानः-गासः-मानयोगार्दुः-इति-यनुग्रहरणाद्विविंत्वा॥ अस्योदाहरणं॥
 तिथ्यंतं ११४ अत्रमध्ये प्राकृतं वनत्वाद्यं वनं २१२६ संशोध्य जातं ८१३८ एतत्सुटतिथ्यंतं॥ स्थित्य
 र्दुं २१३८ संशोध्य जातं ५१५८ एतत्स्य स्पर्शकाहः॥ स्फुटतिथ्यंतं मध्यकाहः॥ स्फुटतिथ्यंतं ८१३८
 स्थित्यर्दुं २१३८ संयोज्य जातं ११७ एतन्मोक्षकाहः॥ अथ स्थित्यर्दुं किं विचित्रोषमाहः॥ केवलं
 तिथ्यंतं स्थित्यर्दुं न संशोध्यः॥ स्पर्शकाहं केवलं तिथ्यंतं स्थित्यर्दुं संयोज्य मोक्षकाहं भवति॥ तत्स्य
 र्शमोक्षकाहेऽक्तवदुदणं साध्य-तद्धं वनादिना स्पर्शमोक्षकाहेऽक्तनधनं वकारयेत्तत्स्पर्श
 मोक्षे स्थित्यर्दुं हीनधनं क्रीयते स्पष्टस्पर्शमोक्षो भवत इति मत्कृतमुक्तिः॥ ॥ इति श्रीव
 संतात्मजवल्लभदेवस्तविरचितायां भास्वतीटीकायां बाहवोधि-न्यां श्रीसूर्यग्रहरणाधि
 कारोपनिषद्मोध्यायः॥ १॥ ॥ अथ परितरेखाधिकारो व्याख्यायते॥ खखेन्दुवेदाधिकभा
 स्करस्य प्राग्बहुकाकारः०० दिशः संरभ्य॥ तत्खाद्यभागस्य ८० कृतिशुद्धांशो र्धयादिशं व्यस्तमितिः खरं शोः॥ १॥
 मध्यदिनात् प्राग्परतनुसौम्ययाम्यं न तं स्मादथ तत्क्रितिश्च॥ कृत्योत्तुल्यो न्यदिशोऽक्रमेण योगांतरं वावलना
 रविंदोः॥ अस्याधिः खखेन्दुवेदेति द्विरवौ खखेन्दुवेदेः०० संयोज्यं भवके आर्जुनभक्तके रातुन शरदिशजानं
 म्यं० द्विरसौम्यशरसक १ त्रिणिशमाम्यशरः शेषद्विरस्यसक ३ भवके रासंशोध्यगम्यं भवति गतगम्ययोर्मध्ये यदल्पं त

५ तत्रादौ वलनानपनोपयोगीत्यादिकशराद्यानपनमाह ५
 २ तस्याधिकभास्कर इति नामः॥ तस्याधिकभास्करस्य प्राग्बहुकाकारवदुदणं

अथ नक्षत्राणां विवरणं नक्षत्राणां नामाः । मध्यमिनि । । सूर्यग्रहणोत्तरदिनमध्याह्ननक्षत्राणां । वदुग्रहणोत्तरदिनमध्याह्ननक्षत्राणां । किं चेद्विषयसमीपे पोलीमा स्यात् वदुग्रहणोत्तरदिनमध्याह्ननक्षत्राणां ।
 तत्पश्चात्तरदिनमध्याह्ननक्षत्राणां । नक्षत्राणां नामाः । । सूर्यग्रहणोत्तरदिनमध्याह्ननक्षत्राणां । वदुग्रहणोत्तरदिनमध्याह्ननक्षत्राणां । किं चेद्विषयसमीपे पोलीमा स्यात् वदुग्रहणोत्तरदिनमध्याह्ननक्षत्राणां ।
 नाम २ । सूर्यग्रहणोत्तरदिनमध्याह्ननक्षत्राणां । वदुग्रहणोत्तरदिनमध्याह्ननक्षत्राणां । किं चेद्विषयसमीपे पोलीमा स्यात् वदुग्रहणोत्तरदिनमध्याह्ननक्षत्राणां ।

भा. टि.
 ६४

आस अत्युदितं एकत्र राशि विभिन्नं नक्षत्रं अपरस्ये हीनं शरं स्यात् । तत्तरस्य वा ८० भागैर्लक्षं फलस्य कृतिः कर्तव्यं ।
 नाम आसीत् गुणानी पक्षस्य विभिन्नं नक्षत्रं अपरस्ये हीनं शरं स्यात् । तत्तरस्य वा ८० भागैर्लक्षं फलस्य कृतिः कर्तव्यं ।
 गतितागतशक्याम्यसूर्यस्य सोम्येति । अथ नक्षत्रं मध्यदिनात् गति । दिनस्य मध्यं मध्यदिनं तस्मात् प्राक् पूर्वादे पूर्व नक्षत्रं परत
 लुतोम्यं अपराह तु मास्य नक्षत्रं सूर्यग्रहणोत्तरदिनात् शोचयेत् । नक्षत्रं भवति । इति दिनात् पूर्वो दिनात् हीनं अपरत्र
 यदि मास्य तद्यदि मध्यदिनात् नक्षत्रं मध्यमास्य नक्षत्रं भवति । इति सूर्यग्रहणोत्तरदिनात् पूर्वो दिनात् हीनं अपरत्र
 कर्तव्यम् । तस्य नक्षत्रं पूर्ववत् कृतिः कर्तव्यम् । नक्षत्रं कृतिपूर्वं कृतशरकृतो रेकदिशि योगो
 भिन्नदिशि वियोगः कर्तव्यं रवीन्द्रोर्मध्यवलं भवति । अथ वदुग्रहणोत्तरदिनात् पूर्वो दिनात् हीनं अपरत्र
 रवि ५३३० अत्र मध्ये खखे नुवेदा ४१०० संयोज्य जातं ८४३० पूर्ववत् खखे भे ३७०० विभज्या प्रह
 ५३३० विषमत्वात् मध्यशरं शोचं गतं १३३०१० भवत् संशोध्य जातं १३३००० एतद्गुणं गतगम्योः
 त्पत्वा दूतं पृथक् १३३०१० अस्पदराशि १० विभज्या प्रह १३३०५० परिहीनं जातं १२८७ एतद्याम्यं श
 रः अत्र मध्ये खखे भि ८० भागा प्र १४।५८ अस्पकृति न्यास १४।५८ उपरि स्थितां केनैव अत्र
 १३३०१०

१४	१४
५८	५८

६

राम ४

६४

दि २

कवचस्य तदर्थं चेति । । सूर्यग्रहणोत्तरदिनात् पूर्वो दिनात् हीनं अपरत्र
 कार्यः । साननस्य भि । । सूर्यग्रहणोत्तरदिनात् पूर्वो दिनात् हीनं अपरत्र
 योगः कार्यः । । सूर्यग्रहणोत्तरदिनात् पूर्वो दिनात् हीनं अपरत्र

अथ १

उपरि

स्थितमं कं गुराणो मुत्र प्रकारेण षष्ठ्या ६० भागा प्रयुतं कृतं जातं २२४।२० एवा रवा ८० कृति व
 द्रुस्य यथा दिशमिति या म्य कृतिः ॥ मध्यं दिने ति रा अर्द्धे स्मिन् २४।३६ स्फुट तिथ्यं तं १।३५ संशो
 ध्य जातं १।१ एतदेव रा अर्द्धा पूर्वत्वात्सौ म्य पूर्वोक्त न्यायेन कृति ४८।२४ एवा ८ भागस्य कृति न त
 यो भिन्न दिशत्वा दंतरं २४।४६ एवा ८ भागे कृते रधिकृत्वा देवा या म्य मध्यवर्तना जाताः ॥
 अथ सूर्य वन्दुरार ग्रासा रां मानमाह ॥ माने शरा देस्वनस्य पंच ५ भागे न दिक् १० शेष
 हतां गुहाद्याः ॥ वन्दुर्क मानां गुह संगुरा सा रवा रवा १०० भक्ता वलनां गुहानि ॥ २॥ अस्या
 र्थः ॥ शर आदि येषां ते शरा दयः तस्मिन् शरादि सूर्य वन्दुरार ग्रासः शर एतेषां माने मानानि ॥
 स्वनतस्य पंच स्वस्य नतं तस्य पंच भागः स्वगः पूर्वानित नतं पंचभिः ५ भागा प्रतु व्धं दिक् १०
 संशोध्य शेषं हतां गुहानि भवंति ॥ तेन हतां गुहे न सूर्य माने वन्दु माने शर माने ग्रास मा
 ने तम माने विभज्य हव्धं स्वस्व मानां गुहानि भवंति ॥ सूर्य माने हतां गुहे विभज्य हव्धं
 सूर्य मानां गुहा भवाति ॥ एन प्रकारेण सर्वेषां ज्ञातव्यं ॥ अथ स्पष्ट वलनां गुहानि ॥ पू
 र्वानित मध्यवर्तना वन्दु ग्रहणे वन्दु मानां गुहेः संगुरा परवर्वांगेः १०० भागा प्रां गुहानि
 भवंति ॥ अस्मिन्नाहरणम् ॥ माने शरा देति ॥ पूर्वानित नतं १।१ पंचभिः ५ भागा प्रतु १।३४

भा. ८
६८

यम

दशमि १० विरोध जातं ८१३८ एतदेव ह तांगुलं ॥ षष्ठ्या ६० संग्राप जातं ५१६ एतदेव ह
तांगुलं छेदेन ५१६ मा नं ८१३८ षष्ठ्या ६० संग्राप जातं ५१६ एतदेव ह तांगुलं छेदेन ५१६ भा
गा पुं १०१३८ एतदेव मा नांगुलं ॥ स्फुटतम मा नं २३२१२० षष्ठ्या ६० संग्राप जातं १३८
४० छेदेन ५१६ भागा पुं २१० एतत्तमो मा नांगुलं ॥ स्फुटतम मा नं ६८४ षष्ठ्या ६० संग्राप जा
तं ४०८४ छेदेन ५१६ भागा पुं ५४ एतद्या म्परा रांगुलं ॥ ग्रासः ८३१५५ षष्ठ्या ६० संग
राप जातं ५६३५ छेदेना पुं १०१५५ ग्रासांगुलं ॥ पूर्वा नीत मध्य वलना १४१४६ वन्दुग्रहा
त्वा श्रु मा नांगुलेन १०१३८ गुणिता जातं १८६११६ खरागे : १०० भागा पुं २१३८ ए
तद्या म्प वलनांगुलानि ॥ औरिषे ह विं व शानं ॥ वन्दुर्क यो दि क १०० सम मंडल स्प स्या
प स व्ये वलनाग्र सूत्रे ॥ मध्यादुद ग क्षिणतः शरं तं मो र्दू सूत्रे रा र वी नुर वं ३ ॥ स्थित्य र्दू
निघ्नै रस ६ वे ४ भक्तेः मा नांगुलेः प्रा क्पर यो स द ग्रा त ॥ स्पर्शो थ मो क्षे स्व म्परां य
भा वानि मी तु नो न्मी तु के भ वंति ॥ ६ ॥ अस्पार्थः ॥ वन्दु सूर्य योः स्व स्व मा नांगुलेन समं
उत्तं हि रे व सूर्य ग्रहणे सूर्य मा नांगुलेन हि रे त द ष्टि पि दि शी यि हू कार ये त ॥ या म्परा

स
राम ४
६८

एषेदमंडहस्याग्रेसूत्रे दक्षिणादिशिसर्वकर्मसोम्यशरश्चेदुत्तरादिशिसर्वकर्म ॥ तदनंतरं ॥ तथा वश्रीसूर्यसिद्धांते ॥ बहनां प्राञ्जुखंदेयं ताद्विक्षेपे कृता यदि भेदे प्रत्यञ्जुखंदेयमिन्दोर्भीनोर्विपर्ययात् ॥ बहना प्राञ्जुखेति ॥ ताद्विक्षेपे कृता यदि ॥ शरखहनमोरे कदिशिश्चेत् दक्षिणोत्तररेखातः ॥ प्राञ्जुखं पूर्वमुखं बहनां गुह्यानि देयम् ॥ शरखहनमोर्भी नदिशि दक्षिणोत्तररेखातः ॥ प्रत्यञ्जुखंदेयं पश्चिममुखं बहनां गुह्यानि तत्पां तोयदूः ॥ शीतवदुग्रहणो सूर्यग्रहणो व्यस्तं विपरितं शरखहनमोरे कदिशि पश्चिमदिशि देयं भिनदिशि पूर्वोदयं ॥ तथा वश्रीसूर्यसिद्धांते ॥ बहना प्राञ्जुनः सूत्रं मध्यविन्दुप्रवेशमेत ॥ मध्यासूर्येणाविशेयं बहनाभिमुखं न मेत ॥ विशेषाग्रहिले द्युतं ग्राहकैर्दूते न मेत ॥ ग्राह्यं तं समाक्रान्तं तदग्रस्तमसामवेत ॥ कर्तव्यं तदनंतरं समखंडहशके दुस्मानात्मध्यस्या नात्तराणं गुह्यानि बहनादिशितः का- सरांगुहाग्रपर्यंतं शरांगुहाग्रतममस्यस्या न केन्द्रं मध्यस्या न कृत्वा तममानां गुह्यपरिमितं मंडहं लिखेत् ॥ तत्तममानां

बन्धुमानांगुलं १०।३८ बन्धुग्रहाणां विद्यमानत्वा बन्धुमानांगुले न सममंडलं तिखेदष्टदिक्कर्मितं कृत्वा
माम्यवतुनांगुलं २।३८ याम्यशरांगुलं ३।५४ याम्यशरत्वा दक्षिणे सर्वकर्म ॥ बहनावाहयोरेकदि
कृत्वा दक्षिणादिक् विहातां शुखं पूर्वं मुखं प्रदेयं तत्स्थाने विहं कर्तव्यं ॥ अथमानांगुलस्योदाहर
णं ॥ बन्धुमानांगुलं १०।३८ स्थित्यर्धेन १।५५ गुराय जातं ४॥४२ सै ६ भागा प्र ६।५५ एतन्मानांगुलः ॥ त
त्विहामानांगुलेः परिमितं पूर्वं स्पर्शः पश्चिमे मोक्षः ॥ बन्धुग्रहाणां तद्विहस्य सन्मुखे खग्रासः ख
ग्रासात् ॥ अथार्कबन्धुयोगे स्तजोर्वरां रानं ॥ श्रीसूर्यसिद्धांते ॥ अर्द्धादूनं सधूम्रस्यात्कृत्वा मर्द्ध
धिकं भवेत् ॥ विमुंयतः कृत्वा ताम्रकपितं सकृत् ग्रहे ॥ अर्द्धादूनमिति स्पर्श मोक्षा सन्न कातयो
योग्रासः सधूम्रवर्णे भवति ॥ मदाहप्रहृगुप्तावार्यः ॥ आद्यंतयोः सधूम्रकृत्वा खं ग्रहेऽर्द्धताम्र
ताम्रधिके ॥ ग्रासः सकृत् ताम्रः सर्वग्रस्तो हेराशिकपितवर्यः ॥२॥ खं ग्रहे - अर्द्धादूर्ध्वकृत्वा व
र्णः प्रतिभासते ॥ अर्द्धादधिके विमुंयतत कृत्वा ताम्रो भवेत् ॥ सर्वग्रासे तु चंद्रकपितवर्णो भवेत् ॥
रविस्तु ग्रास्तः संसर्वेष्वपि भागेषु कृत्वा खोपतु भ्यते ॥ तत्प्रत्यक्षमेवेति वरां म् ॥ अस्पेष्टग्रासः ॥
ग्रासांगुलं प्रहृहृतं स्थित्यर्धेनावभात्रितो लब्धदरांगुलं ग्रासे मोक्षः ग्रासां तरंततः ॥१॥ अस्पार्थ
बन्धुसूर्ययोस्वकीयग्रासांगुलं प्रहृकात धारिकायां संग्रह्य स्वकीय स्थित्यर्धेन भजेत् ॥ तत्प्रहृ

मा.टि.
७१

र	र	भा	वन्दुमानांगुलं १०३८ तममानम् २७११० याम्पदरमानं ११५४
उ		द	याम्पवलुनामानं २१३८ रीलाकांगुलमानं ६१५७ ग्रासा १०१५५
वा	प	न	११४० इत्यादि मांस

का लछ्छन्नांगुलं भवति ॥ ग्रासांगुलं प्रहृतमित्यनेन प्रकारेण मोक्षो
 क्षेष्टग्रासांगुलानयनं कार्यं ॥ मध्यग्रासांगुलं मोक्षादूर्वाकप्र
 हृतस्य रीधिका भवंति ॥ मध्यग्रासांगुलं मोक्षेष्टछन्नांगुला
 निसंशोधयेते तैस्तस्थित्यर्जुसंग्रहपमध्यग्रासांगुलेन भजेत् ॥ स्त
 व्यं मध्यग्रहरावेतायांसं योज्यमोक्षवेतायांसं शोधयेत् ॥ मो
 क्षेष्टवेतायां भवति ॥ अस्योदाहरणं ॥ यस्मिं स्थित्यर्जुं का ले
 १०५५ प्रहृतका ले ११४० संग्रहपजातं १८१२ सवर्गितं १०८७ स्थित्यर्जुं न ३५५ सवर्गितं २३५ विभ
 ज्यातं ४१३८ एतत्प्रहृतका ले छन्नांगुलं ॥ प्रहृतका लछ्छन्नांगुलेन ४१३८ स्थित्यर्जुं संग्रहपजातं १८१२ स
 वर्गितं १०८८ ग्रासांगुलेन १०५५ सवर्गितेन ६५५ विभजेद्भव्यं ११४० एतत्प्रहृतिकादिस्थरीष्वे
 तायां यदि स्थरी दुपरि दृष्टका ले न ११५५ सर्वमोक्षस्तदा मोक्षात्रागियत्का ले ११४० विमोक्षोग्रा
 सांगुलं ११५५ प्रहृतका ले ११४० संग्रहपजातं १८१२ लब्धं ४१३८ संग्रहपजातं २४१३ सवर्गितं १४१४८
 मध्यग्रासांगुलेन १०५५ सवर्गितेन ६५५ विभजेद्भव्यं २१५ मध्यग्रहरावेतायां ३५५ कल्पाद्भव्यं
 एतन्मोक्षोग्रासांगुलं मध्येग्रासांगुलेन १०५५ सहंतरं ६५५ अनेन स्थित्यर्जुं ११४०
 ३५५ संज्ञायाम्

अथेष्टावृत्तिः

राम ४

99

अत्रमध्योखाष्टभिः ८० भागां ७१२४ अक्षयकृति ५४१४५ यत्तमिजखरांशोरिति वचनासोमदिकृशरत्वा ७

८

मोक्षवेलायां ११५० संशोधय-शोधं ११४० मोक्षवेला इति ॥ अथादृशादृशमा ६ ॥ द्वादशाभागादूनं ग्रहं
तैश्चानुवेररागदेशं ॥ षोडशाभागादिंदोख-त्वादधिकमादेशं ॥ आदित्यमंडलस्य तोषणात्वाद् द्वादश
भागान्नो ग्रासो न दृश्यते ॥ तस्मान्नवक्तव्यं ॥ अधिकत्वादेश्यदुमंडलस्य स्वाच्छत्वात् षोडशाभागा
दूनो ग्रासो न दृश्यो वक्तव्यं ॥ अधिकत्वादेश्यमिति ॥ इति वन्दुग्रहणस्य परितोखनम् ॥ अथ सूर्यग्र
हणपरितोखनम् ॥ खखेनुवेदेति ॥ द्विरवि १५८६ अत्रमध्योखखेनुवेदा ४१०० एभिर्गुणं जातं ६०५८६
पूर्ववत् खखेभै ३०० विभज्यापुं रगतगम्ययोरल्पंगतं ६५८६ दशाभि १० भागां पुं ६५१४८ उपरिहृतं
जातं ५८२१८ एतत्सोमदिकृशरत्वात्वाष्ट ८० कृतिमौम्या जातं ॥ अस्य कृतिः ५४१४५ प्राग्नतं ११४४ अ
स्य कृति ५८१४८ रवाष्ट ८० भागकृतिर्न तत्कृत्वोभिन्नदिशादंतरं जातं ५१३ ॥ न तत्कृतेरधिकत्वादेश्या
सूर्यस्य सोम्यवहना ॥ मानंशरादेति ॥ प्राग्नतं ११४४ अस्य पंचभिः ५ भागां पुं ११३३ दशाभि १० विंशो
ध्य जातं ८१३ एतत्तद्गुणं ॥ षष्ठ्या ६० संग्रह्य जातं ५०९ एतदेव हतांगुलं छेदः ॥ सूर्यमानं ८०
४५ षष्ठ्या ६० संग्रह्य जातं ५४४५ हतांगुलं छेदेन ५०९ भागां पुं १०१४४ एतद्विमानांगुलं ॥ तद्वा
हकोधः स्थित एव वन्देति ॥ वन्दमान एव तमोमानं ॥ वन्दमानांगुलं षष्ठ्या ६० संग्रह्य हतांगुलं

८१२

५८४२

भा.टि.

३२

छेदेन भागात्तै एतदेव तमोमानां गुहं ११३१ स्फुटशरं ३४।३८ षष्ठा ६० संग्रहप हतां गुहं छेदेन भागात्तै लब्धं
 ४।५ एतत्सौम्यशरां गुहं ग्रासः ५८।२६ षष्ठा ६० संग्रहप जातं ५६६ छेदेना प्रं १।२ एतद्ग्रासां गुहं ॥ पूर्वा
 नीतवलुना ५।३ सूर्यमानां गुहं न १०।४४ गुरिता जाता ५४।१२ खखागे १०० विभज्या प्रं ०।४ एतत्सौम्य
 वलुनां गुहानि ॥ एविमानां गुहं १०।४४ स्थित्यर्धेन २।३८ संग्रहप जातं २८।२६ वतर्भि ४ भागात्तै १।
 ६ एतत्तुलाकां गुहं ॥ अथेष्टग्रासः ॥ मद्यस्मिन् स्थित्यर्धेन काले २।२८ इयं १।२ ग्रासः तदा स्पर्शा दुप
 रि इमं कालेन ५।३० किमान् ग्रासः ग्रासां गुहं १।२ प्रह्नकालेन १।३० संग्रहप जातं १०।३३ सवर्णितं
 ६३३ स्थित्यर्धेन २।३८ सवर्णितेन १।५८ भजे ध्रुवं ३।५८ तत्प्रह्नकालेन दलनां गुहं न ३।४८ स्थित्य
 र्धेन २।३८ संग्रहप जातं १०।३३ सवर्णितं ६।३३ ग्रासां गुहं न १।२ सवर्णितेन ४२२ भजे ध्रुवं १।३०
 एतत्तद्विहिकादिस्पर्शेष्टा दुपरि एतत्कालेन ५।५८ सर्वमोक्षः ॥ तदा मोक्षात्ता गितमा तावत्का
 लेन १।३० संग्रहप जातं १।३३ स्थित्यर्धेन २।३८ सवर्णितेन १।५८ भजे ध्रुवं ३।५८ एतन्मोक्षेष्ट
 ग्रासां गुहं ॥ मध्येन ग्रासां गुहं न १।२ सौतरं ३४ अनेन स्थित्यर्धेन २।३८ संग्रहप जातं ८।१७ सवर्णितं
 तं जातं ४।१८ मध्यग्रासां गुहं न १।२ सवर्णितेन ४२२ भजे ध्रुवं १।८ मध्यग्रह रावेलायां २।३८ ६

राम ४

३२

ला १४८ मोक्षवेलायां ५१७ संशोध्या जातं शेषं ११३० मोक्षवेला ॥ अथ सूर्य ग्रहा परिमितं सूर्यमं
 उलं ॥ शरवलनरत्नरत्ना दक्षिणोत्तररेखातोत्तरदिग्भागाद्यं गुह्यवतुष्वये भूयां गुह्या दधिकां
 गुह्यवतुष्वये परिमितं शरांगुह्यसूत्रं वलनाभिमुखं निःसार्यः तन्मध्ये कृत्वा पंचवत्वारिंशता
 व्यां गुह्यपंचांगुह्य परिमितं ॥ तमोमानां गुह्यार्द्धे न भ्रम इत्वाद्यं गुह्याधिकं स प्रांगुह्यसूत्रं जातं ॥

र	र	भा
५		६
का	प	ने

षष्ठां गुह्याधिकं स प्रांगुह्ये परिमिते वलनाग्रात् ॥ पश्चिमाभिमुखो दक्षेत्प्रांगुह्ये पश्चिम देशात् लग्नं वा यव्ये स्पर्शः ॥ पूर्वाभिमुखे दक्षेत्प्राक् प्रांगुह्येन पूर्वरेखातः ईशाने मोक्षः ॥ इति सूर्यग्रहास्य परिहरे खनम् ॥ खखाभिवेदादगते ४२०० युगाब्दे दिव्यान्तः श्रीपुरुषोत्तमस्य ॥ श्रीमान्सतानन्द इतीहमा

हसरस्वतीशंकरयोस्तनुजः ॥ ८ ॥ अस्यार्थः ॥ रातद्वयाधिकवतुः सहस्रपरिमिते ४२०० गतकलिवर्षे देववाणीव वनविन्यासेन श्रीपुरुषोत्तमस्थानावास्थितः श्रीमान् रातानन्दनामा गणितसिद्धो तविसरस्वतीशंकरयोस्तनुज सरस्वतीमातुर्नामशंकरः पितुर्नाम ॥

भा. ६८
९३

तयो सरस्वतीशंकरयोस्तनूजः पुत्रश्चांभास्वतीकृतवान् ॥ व्याख्यायां जन्मत्यक्तं यद्गुक्ति
गुक्तिविवर्जितं ॥ आत्मावाहिरितं यद्गुतत्कार्यं क्षम्यतां बुधै इति ॥ राससमनु १४६५
मितेशाके यैत्रभुक्ते द्वितीयायाम् ॥ गुरुवासरसंपूर्णकृतवाँवतभद्रकेन सटीकां ॥
शरशशिसाक्षसमीपे तेशाके जातो ब्रह्माकुले जन्म ॥ वसुगवर्षे रासपारवितावा
हवो धिनिविमलाः ॥ श्रीविक्रमादिशाके यैत्रकृत्त द्वितीयायां तिथौ ॥ गुरुवासरे
श्रीमाहराजाधिराज श्रीमानसाहिभुज्यमानराज्ये श्रीमती सुमुलादेशे उमाशं
जकेन नगरे श्रीमत्सकलविभवा विशारदकोशिकातटजन्म देवशशिरोमति
श्रीमद्वसंतदेवशस्तस्यात्मजो वलभद्रनामा जोतिर्विदेवश्चांभावाहवो धिनिभा
स्वतीटिकाकृतवान् ॥ ॥ इति श्रीवसंतात्मजवलभद्रदेवशविरवितायां भा

राम ४
९३

भा. ८१

७४

स्वतीटिकायां बालवोधिनां परितेखाधिकारोऽष्टमोऽध्यायः ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥ ॥
स्वस्ति श्रीसम्बत १८८७ श्रीशाके १७६२ फाल्गुन शुक्ल पुष्यवासरान्वितायां तृतीयायां
तिथौ काष्ठमंडपसंनिधौ धनसाराख्ये गृहे वसन् शिवशर्मजोतिर्विदा हिरिवतामि
दं पुस्तकं भुभम् ॥ ॥ श्रीमालिकायै नमो नमः सततम् ॥ ॥ ॥

राम ४

७४

ASHA ARCHIVES

आशु भक्त गोविंद

3630

ASHA ARCHIVES

